

Rinds Herreds Knaber af Christen Sørensen Thestrup

Rinds Herreds Knaber¹ kaldtes Folkene i denne Egn eller Herred i fordum Tid, hvilket Navn dem da meget vel bekvemmede i Henseende til deres Stridbarhed og Mandighed, så og at de meste var rige Selvejerbønder, men tabte en stor Del deraf ved Skipper Klemens Opløb Anno 1534; ti da Skipper Klemens havde slåedes i Lerå Sig, forfulgte han sin Victoria så vidt han kunde synder på over hele Landet og lod sig sværge og hylde af Bønderne, hvor han kom, og som mig er forvist sagt af gamle Folk, havde han Bønderne af denne Egn forsamlede at sværge sig her i Vesterris, hvorover Bønderne kom i Kongens Unåde og mistede deres Selvejergods; de, som var formuende, købte det igen siden af Kongen, men Resten fik det aldrig mere, hvorover, så og at største delen siden er bleven Proprietærslaver, er de fleste Indbyggere her i Herredet siden efterhånden blevne forarmede, som da Armoden er den, der gør Menneskene forsagte, så er og dette Navn Rinds Herreds Knaber aflagt og forglemmt, så at det nuomstunder lidet eller intet bruges. Det første, man da ved at regne denne Slægtlinie fra, er fra Hvam, hvilket erfares af disse Omstændigheder:

I **Klotrup**, som da ej var uden en Gård og kaldtes Kjelstrup, boede en ung Karl, som havde sin Moder hos sig. Denne brugte meget løse Kvindfolk og gik længe ugift; men som han engang var rejst til København og på Hjemvejen på Søen blev overfalden af Storm og Uvejr, gjorde han et Løfte, at han skulde ægte det første Kvindfolk, ham beegnede, når han kom på Land. Men da han nu kom på Land i Århus, beegnede han først en Kvinde, som løb om med en Kurv, med noget Småtøj udi at sælge; denne antog han straks til sin Kone. En Tid derefter, der han med flere var i Hvam til et Bryllup i den store Gård, som da var et adeligt Sæde, lod en Mand af Hvam navnlig Jens ham høre, at han havde taget en Kæltringskvind, hvilket han da vilde hævne med Slagsmål; men da Jens af Hvam havde mest Succes, fik han af Klotrup eller Kjelstrup store Hug, hvilket han siden lang Tid tragtede efter at hævne, hvortil han engang fandt Geleghed, da han vidste, at bemeldte Jens af Hvam skulde over til Gjedsted Kirke om Natten til Abbedmesse, som da i de katholske Tider var højtidelig, når Abbeden selv holdt Messe. Samme Abbed var fra Bjørnsholm, som da kaldtes Vidskøl Kloster. Ved denne Geleghed lagde han af Klotrup sig i Vejen for ham i et Hul ved Siden af Vejen på Klotrup Mark og skød ham ihjel med et Armbørst eller Pil, for hvilken Gerning han siden længe af den andens Frænder og Børn blev eftertragtet, kom dog til at give dem Bod, hvoriblandt var det Års Gøde, som ligger på den anden Side af Bækken, nu Bygum, men da Klotrup tilhørende, så og 2 Gårde i Bygum, hvilke bemeldte Jens af Hvam hans Søn Kristen Jensen fik, og bode han siden i Bygum. Følger da Slægtlinien således:

1. Jens af Hvam, som blev ihjelskudt på Klotrup Mark i det 14de Seculo, hans Søn
2. Kristen Jensen, som bode i Bygum, hans Søn var
3. Børial Kristensen, som bode i Ålestrup, hvis Søn var
4. Peder Børialsen, som bode først i Gjørup, og siden i Ålestrup, hvis Søn var
5. Kristen Pedersen, som bode i Ålestrup og var Fader til min Moder, Mette Kristensdatter.

---

¹ Foruden at Knabe betydede Riddersvend, betegnede Ordet if. Resens Udgave af Hirdskrå S. 8 „de der vel var af god adellig Herkomst både på fædrene og mødrene, men formedelst Giftermål med nedrige Standspersoner ikke mere agtes for Adel eller kaldes Herremænd, men Knaber, af hvilke mange har været og nogle endnu findes ej alene i Norge, men også i Danmark, i Synderlighed i Nørrejylland og Vendsyssel”. Sådanne halve Adelsmænd synes altså Rinds Herredsmænd at have været, hvis de ikke netop har fået Navnet for deres store Selvstændigheds Skyld.

Børial Kristensen, som bode i Ålestrup, han ejede Ålestrup, hvilken blev Kongen hjemfalden 1534 i Skipper Klemes Fejde, hvormed således tilgik, at da Kong Kristjan III havde belejret København og Malmø, som da holdt med Grev Kristoffer og de lybske på Kong Kristjern II's Vegne, løb Skipper Klemen, som var en Fribytter og havde Kristjern II's Kommiss, med flere sine Kompaner til Hals i Ålborg Fjord, hvor han i Vendsyssel tog med sig alle Bønderne, Mand af Hus, og hvo ham ej ville følge, truede han at hænge i hans Gårdsled, hvortil vel og Bønderne fandtes villige i Henseende til Kong Kristjern II, som af Bønder og Borgere var meget afholdt. Med denne Bondeflok (og sit eget Folk), som var bevæbnet med Pigge og Køller, indtog han Ålborghus og slog Adelen af, som havde fået en Del Folk samlet imod ham i Lerå Sig², for siden over Landet synder på uden Forhindring og lod sig Hylde af Bønderne og sværge Huldskab; desårsag alle de Bønder, hvor Skipper Klemen for frem, kom i Kongens Unåde, hvilket de måtte afbøde igen med store Penge, og alle Selvejerbønder mistede deres Bondeskyld, som blev Kongen hjemfalden, hvoriblandt denne Børial Kristensen var med, som dog siden, Anno 1543 indløste Ålestrup igen fra Kristjan III efter hans derpå udgivne Brev, som jeg endnu har in Originali og er sålydende:

“Vi Kristjan osv. Gør aller vitterligt, at efterdi denne Brevviser Børial Kristensen i Ålestrup har nu ladet handle med os om hans Bondegård, han selv udi bor, liggende i Østerbølle Sogn i Rinds Herred udi vort Land Nørre Jylland, og har derfor været udi vort Minde, da har vi af vor synderlig Gunst og Nåde undt og tilladt og nu med dette vort åbne Brev under og tillader, at forne Børial Kristensen og hans Arvinger herefter må og skal have, nyde, bruge og beholde forne Bondegård og Gods med deres rette Ejendom og Tilliggelse så fri og for sådan Landgilde, Tyng og Afgift, som deraf gjordes og gaves, førend nu sidst forledne Fejde herudi Riget begyndtes, dog så at han og hans Arvinger skal være os og vore Arvinger efterkommende Konger af Danmark hulde og tro og årligen til god Rede af forne Bondegård og Gods gøre og give til os og Kronen sådan Landgilde, Tyng og Afgift, som plejer og bør at gives, og gaves, førend Fejden begyndtes. Ti forbyde vi alle, i hvo de helst er eller være kunde, særdeles vore Fogder, Embedsmænd og alle andre forne Børial Kristensen og hans Arvinger herimod på forne Bondegård og Gods eftersom forskrevet står at hindre, hindre lade, heller i nogen Måde Forfang at gøre under vor Hyldest og Nåde. Givet udi vor Købstad Viborg St. Knud Konges Dag År 1543. Under vor Signet. Peder Ebbesen. Gabriel Gyldenstjerne. Jørgen Pors.”

Børial Kristensens Kone hed Kirsten Andersdatter, deres Børn var Kristen, Peder og Niels og nogle Døtre. Om ham vides ellers at fortælle, at når han gjorde sine Døtres Bryllup brugte han ej dertil andet en Træskåler, træskeer, Træbægre og Talerkner. Engang han kom fra Ålborg med slikt et læs på sin Vogn, råbte nogle Børn efter ham, som vogtede Fæ ved Vejen: “Mand med jer Tømmerlas, er jer Tællekniv hvas,” hvorpå han red til disse Børn og huggede Fingrene af dem med sit danske Sværd, som i de Tider brugtes, og han altid førte med sig; derfor måtte han bøde 300 Rdl. Han havde en Søn Kristen Børialsen, som bode i Båndrup; hans Kone og Thomas Mogensens Kone i Simmested havde deres Stole næstved hinanden i Simmested Kirke, så at den ene kunde række sine Fødder igennem og stryge dem på den andens Forklæde, hvorom de engang, da de kom af Kirken, kom i Skænderi, og Kristen Børialsens Kone skældte den anden for en Troldkone, i hvilket Skænderi Mændene kom med, da Kristen Børialsen, som da var storslægtet, truede Thomas Mogensen på Livet, hvorpå denne lod stævne den anden til Ting, torde dog ej selv komme til Tinget, men klagede sin Nød for Lensmanden på Hald, som lovede at assistere ham, og lod derpå 12 af sine væragtige Karle følge ham til Tinget, hvor da blev yppet Klammeri på Tinget, hvor 3 blev døde og nogle sårede, Retten blev spildt, og Herredsfogeden lod sig falde baglæns af Tinget, som og derudover ingen Ting eller Rettergang blev holdt her i Rinds Herred et helt År omkring; det siges at have kostet 1300 Rd. Siden torde Thomas Mogensen ej blive boende i Simmested for dem af Frygt, at de endnu skulde hævne dem på ham (som da Selvhevn var meget brugelig), men flyttede til Viborg, hvor han siden, da han var rejst et Ærende her ud til Simmested, af Kristen Børialsen for samme Sags Skyld blev ihjelslagen, til hvilken Gerning han meget af sin Moder Kirsten Andersdatter blev tilægget, hvorfor og måtte bødes store Penge. Endnu fortælles om ovenmeldte Børial Kristensen, at da han en Gang gik på Gaden i Ålborg, kørte en Vogn af Rold på ham, som han gik, og da han fik sit Sværd ud, som han gik med under sin Arm, og dermed vilde hugge den, som kørte, ramte han ej ham, men en gammel Mand, som sad midt i Vognen, hvorpå de af Rold forsamlede sig og vilde det hevne, til hvilken Ende de havde gjort en Vognborg eller en Forhindring af mange Vogne over Vejen i Sigene ved Lerå, hvilket da det røgtedes, forsamlede sig og en Del af Rinds Herreds

Knaber, som samme Tid var i Ålborg, hvilke da de kom til dem af Rold, som havde sammenrottet sig i Sigene, blev der et stort Slagsmål og Klammeri, så at 3 blev døde på Stedet og en stor Del lemlæstede. (De følgende Efterretninger om de senere Slægtled udelades som mindre betydelige.)

Rinds og Gislum Herreds Beskrivelse.

I fordum Tid havde hvert af disse 2 Herreder sit eget Ting og sin egen Herredsfoged og Herredskriver, indtil Anno 1688, da disse tvende Herreder blev sammenlagte under en Herredsfoged og Skriver. Årsagen dertil siges at have været, at Kong Kristjan V havde da en Del Betjente, som gik ledige af dem, som havde haft en og anden Betjening i den af ham førte skånske Krig, hvilke han vilde unde Brød, blev da den største Del af de forrige Herredsfogder og Skrivere afsatte, Herrederne overalt sammenlagte, og ny igen beskikkede, og er at mærke, at de forrige Herredsfogder og Skrivere var da alene beskikkede af Lensmændene, men siden af Kongen.

Rinds Herred er beliggende i Ommersyssel i Hald Amt ved siden af Limfjorden, synes at have sit Navn af en By navnlig Rind, liggende i Lyndrup Sogn; kanske at Tinget kan der være holdt af Begyndelsen og således Herredet deraf fået sit navn; ti at Tinget er nogle Gange flyttet, ved vi af gamle Sagn, da det en Gang siges at have stået i Heden ved Guldhule, som den store Sten ligger, men sidst er holdt østen ved Skinds Bro, hvor Stenene endnu ligger ved Højen, og blev altid i fordum Tid, indtil Herrederne blev lagte sammen, Tingene holdte under åben Himmel. Da Herrederne 1688 blev lagte sammen, blev ordineret at skulle bygges Tinghuse i Hederne fra Landsbyerne, som da i disse 2 Herreder skulde have været bygget i Heden imellem Østerbølle og Knudstrup, men er endnu ikke bygget, mens Tinget er holdt meste Tiden i et Hus i Østerbølle.

I fordum Tid har bot i Rinds Herred et stridbart Folk, som desårsag blev kaldt *Rinds Herreds Knaber*, om hvilke og endnu fortælles store Slagsmål, som skåntes endog ej på Tinget, da Tinget stod ved Skindsbro. Rinds Herred består af 17 Sogne, som er disse: Vesterbølle, Østerbølle, Testrup, Simested, Hvam, Hvilsum, Klejtrup, Hersom, Bjerregrav, Roum, Tostrup, Skals, Låstrup, Lyndrup, Ulbjerg, Gjedsted og Fjelsø; derudi er nu, 1732, disse Herregårde: Lyndrupgård, Holmgård, Hersomgård, Korsøgård, Restrup og Lerkenfeld; omendskønt Lerkenfeld ligger nordenfor Åen og således i Gislum Herred, dog formedelst den ligger i Vesterbølle Sogn, regnes den dog for både til Rinds Herred og under Halds Amt. Tilforn var vel flere Herregårde; men Souverainiteten opkom, blev de alene Herregårde, som havde deres fulde 200 Tdr. Hartkorn.

Testrup Sogn. Derudi er beliggende Testrupgård, som tilforn i de katholske Tider var et Munkekloster, hvorved er beliggende Kirken, som og i de Tider var stor af Bygning med Tårn og Tvende Korskirker, og stod et Hospital ved siden af Kirken, hvis Fundamenter og Rudera endnu er tilsyne. Da Reformationen skede og Munkene blev uddrevne, blev dette Kloster gjort til en stor Bondegård og lagt til Hospitalet i Viborg, hvorhen og det Hospital, som stod ved Vesterenden af Kirken, ligeledes blev forflyttet, nemlig til Gråbrødre Kloster i Viborg, som da af Kristjan III blev gjort til et Hospital, og som Sognet da siden var ikkun ringe, kunne det ej holde Kirken vedlige, nedfaldt da Tårnet, et Stykke af Kirken og begge Korskirkerne, som endnu ligger tilsyne. Testrupgård tilligemed Byen og mere Gods blev solgt igen fra Hospitalet i Viborg Anno 1700. I de katholske Tider forestod dette Hospital en af Testrup Kloster, som og tillige var Præst til Testrup, Gislum, Svingelbjerg, Vonsild og Farsø Kirker, og er at mærke, at i de Tider blev ej meget prædikeret undtagen i Advent og Fasten, men blev alene holdt Messe, som mest blev forretet af Munkene af Klostret. I dette Kloster havde Biskoppen en Official, som var Præst sammesteds, og findes i de gamle Optegnelser, at denne Præst kaldes S. Søren Præst i Ry; mens Kirken var bygget S. Kathrine til Ære og kaldtes i de tider S. Karens Kirke; men hvad den gode St. Søren i Ry havde der at bestille, har jeg ikke nogen Kundskab om; dog ved jeg, at han havde Højalteret tilfælles med St. Karen: ti de stod begge udhugne af Eg med Kroner på Hovedet på samme Alter enhver i sin Skranke med Dør for istedenfor en Altertavle indtil Anno 1698, da de af Ildsvåde af Kirkelysene

ganske afbrændte³. I Kirken var 3 Klokker, hvoraf de 2 blev tagne til Viborg Domkirke efterat den var brændt 1567, hvor de nu blev smeltede igen i sidste Brand 1726. Dette Testrup Kloster var stiftet af Biskop Thorlav i Viborg; men tilforn begyndt af Biskop Herman og Kirken derhos, som endnu står en Del, blev bygget 1434 St. Kathrine til Ære. På dette Kloster var et ypperligt grundmuret Hus, 3 Loft højt, hvilket blev brugt til Ralinghus for den ene mand, som havde den halve Testrupgård indtil 1670, da Jakob Jensen, som bebode den anden halve Part af Gården, fæstede den tilhobe, og da nedbrød og ødelagde bemeldte grundmurede Hus; dog var Murene så stærke, at en Del deraf står endnu på denne Dag 1732;

det andet Ralinghus på Gården var Bindingsværk og 2 Loft højt, hvoraf bemeldte Jakob Kræmmer aftog det ene Loft, Resten står endnu.

I Testrup Sogn ligger og Vesterris, som tilforn i Heden derfra til Lerkenfelds Mølle har stået mægtig Egeskov, hvoraf jeg og i min Tid har opgravet af Rødderne; af denne Skov siges at være bygget de Ralinghuse her i Herredet, så og Kirkebjelkerne tagne, som ligger i Østerbølle Kirke. På Kastrup bode tilforn Adel og sidst af De Porser. Niels Pors og hans Frues Navn findes på Stolene i Kirken med det Årstal 1595. Niels Perses Søn Jørgen Pors havde sin Frue af de Freberg Adel; han blev forarmet og kom fra Kastrup, vogtede siden Klotrup Fæ. I den Tid lå "Kyueb" (Kyneb?) Huse under Kastrup, men blev siden ved Landmålingen separeret derfra.

Her ligger og i samme Sogn så vel som og i Simested Sogn Skatskov, hvilken i forrige Tider lå til Restrup, hvorudi da var store Træer, og bode Skovfoged der norden ved; men siden Restrup blev øde, blev og Skoven øde, men dog ej anderledes, end den dog stedse siden har grøt med Buskads og en stor Tykken med Ris, hvorudi en stor Del Folk stedse før min Tid er af Skovrøvere myrdede og ihjelslagne, og er dette at mærke, at Landevejen som nu løber igennem Skoven fra Ålborg og til Viborg, løb fordem til vester om og ned ad Stordal, som endnu er tilsyne; men siden den blev lagt igennem Skoven, skede dette bemeldte Røveri.

I Kastrup bode forhen af den adelige Familie, som kaldtes Skadeland.

Simested Sogn. Derudi er beliggende Korsøgård, var tilforn en Græsgård under Restrup, men nu en fri Herregård; den ejedes i min Tid af Peder Bentzon til Havnø, efter hvis Død den af hans Arvinger blev solgt for 9000 Rd. til Kristoffer Rosenørn til Hersomgård. I dette Sogn har tilforn Østen ved Skatskov ligget en Gård kaldet Guldager Rise, som for lang Tid siden er ødelagt og Ejendommen lagt til Guldgaer. Ligeledes ligger i dette Sogn en Gård kaldet Dalsgård, som og er ganske øde og Marken lagt til Taalestrup⁴.

Hvam Sogn. Derudi er beliggende Restrup, var i forrige Tider en skøn Herregård med 80 drivende Plove til, derunder lå Korsøgård og Skatskov. Niels Kås til Støvringgård havde Børglum Kloster i Forlening 1574; hans Søn Mogens Kås ejede Restrup ved 1620, samt Støvringgård og flere Gårde, var Rigens Råd og Befalingsmand over Nyborg. Han skrev sig Mogens Kås Egen Hånd, hvilken Titel ham engang blev givet som et Stamnavn (nemlig Egen Hånd) af det kejserlige Kancelli. Om ham vidste min Moder meget at fortælle. Hans Søn var Erik Kås, som ejede Restrup, Korsøgård og Bremersvold i Låland. Hans Fader var en klog og streng Herre, men derimod var denne en uforstandig og en Døgenigt. Han var 2 Gange gift; med den første havde han en Datter Sidsel Kås, hvilken havde Overjægermester Hahn, som borttog hende imod hendes Forældres Vilje med Magt eller List og desårsag digtede de bekendte Viser: "Iversnæs kaldes nu Vædelsborg" osv., "Sorrige og Smerte jeg dagligen bær" osv. Erik Kås gik tilgæters, og blev for Gæld ham frataget Gård og Gods, hver sit Stykke. 1666 tog Kristen Olsen, Handelsmand i Viborg, ved Indførsel Udlæg hos ham på Restrup, først i alt det, som fandtes der, siden på Korsøgård og dernæst Korsøgård selv og et Stykke Eng kaldet Aders Eng. Han drog siden ud og bebode selv Korsøgård, dog det løb ud til Armod; ti han havde ingen Bønder dertil. Han solgte den 1681 i Snapsting til Kancelliråd Peder Benzons på Havnø, som lagde Gods dertil og gjorde den fri igen. Ved samme Pas tog ligeledes Jens Jørgensen Handelsmand og Rådmand i Viborg Restrup fra Erik Kås for Gæld med kun 2 Bøndergårde, ligesom og andre Kreditorer tog Godset dertil; da var der 120 Plove, som gjorde Hoveri dertil, og over 300 kørende Bønder; men da J. Jørgensen skulde drive den selv, blev det til Lapperi, og da han døde, bortsolgte hans Arvinger Bygningen derpå, og når de solgte noget, blev mere bortstjålet, og siden, 1685, solgtes Gården til Peder Rasmussen. Den havde nu mistet sin Herregårdsfrihed, formedelst Godset var derfra, og blev bebodt som en Bondegård. Peder Rasmussen solgte den til Anders Kristensen, som tilforn havde været Forpagter og havde nogle Midler, han brugte Gården selv med sine Børn, som slæbte og Stræbte nok dermed, men blev dog slet med dem, til bemeldte A. Kristensen døde; efter ham fandtes ingen Liebhave, som Gården ville købe, og var alt betænkt, at Arvingerne vilde solgt Bygningen, som var kun i slet Tilstand, og ladet den så gå til Kongen. Endelig indfandt sig Ritmester Suhr på Budrupholm, som købte den for 10 Rdl. Tønden; han døde straks derefter, og besad hans Enke Gården og solgte den så for godt Køb til Oversekretær Kristjan Møinichen 1728, som havde endel Gods her i Egnen, han havde fået med sin Kone, Just Arctanders Enke, hvilket han lagde dertil og søgte Friheden dertil igen og solgte den straks igen til Iver Jørgensen af Store Tårup, der døde 1733 og efterlod endel Gæld, som ikke alt kunde betales. Han byggede først den Bro over Åen, i Godset tog hver Panthaver sit; sal. Gehejmeråd Krabbes Frue Birgitte Skeel beholdt Gården med en Del af Godset, som hun

havde i Pant, hvis Arvinger efter hendes Død solgte den igen til mig og Morten Kirketerp i Viborg.

I fordom Tid har Restrup været ejet af de Harboer, som ses af en udhuggen Gravsten i Hvam Kirke, hvorpå findes udhugget Niels Harbo og Fru Mette Munk med det Årstal 1560.

I Hvam By har og tilforn bot Adel på den store Gård, som Mikkel Andersen nu bebor, 1732, nemlig af de Harboer, og kaldtes da Østergård.

Klejtrup Sogn. Derudi er beliggende det gamle Slot eller faste Borg i Siden af Søen, hvilket Niels Ebbesen, som ihjelslog den kullede Greve i Randers, skal have ejet såvelsom Randers Slot, som da kaldtes Randelsborg. Der fortælles ellers, at samme Slot skulde have været kaldt Brattingsborg, og at den bekendte Vise, som lyder således: "De vare syv og syvsindstyve, der de drog ud fra Hald og der de kom til Brattingsborg, der slog de deres Tjald, osv.," skulde være digtet om et Krigstog i gamle Dage fra Hald Slot syden Viborg og hertil; hvad herom kan være i Sandhed, kan man ej for vist sige, men rimeligere synes det dog at rejse fra Hald og hertil, som er kun en Dags Rejse, end at rejse fra Hald, og til det gamle Slot Brattingsborg på Samsø (hvoraf Grundvolden af Murene endnu ses ved Søkanten); foruden fortælles endnu om samme Tog, at da Belejringen for bemeldte gamle Slot i Klejtrup havde været meget længe og de var færdige at ophæve den igen, kom en Dag en Ko bejsende fra Slottet, som da var omflydt af Søen, i Land, efter hvilken Anledning da Tilgangen til Slottet over Søen fandtes, hvorefter Slottet blev vundet. Gården har været bebod af fornem Adel; af disse fortælles om en Frue, som bode på samme Slot, at hun et Tid havde to af hendes Piger mistænkte for nogen Sag og derfor lod dem henrette; men, som deres Uskyldighed siden kom for Lyset, gav hun iblandt anden Bod og forat sjunge Messe for hendes Sjæl blandt andet 2 Gårde i Hejring til Klejtrup Kirke, hvoraf 1 Gård endnu holder Kirkelysene vedlige. Samme Sjælemesse blev holdt på Dansk eller var siden udsat på Dansk og kunde endel den endnu udenad af de gamle Folk i Sognet i min Barndom; men da Præsten i Hersom, Hr. Jesper Rønberg, ej kunne lide, at de sang den, er den bleven så forglemt, at jeg ved megen Efterforskning ikke nu har kunnet finde en, som kunde den. Ellers fortælles en Historie om samme Frue ang. en Herremand, navnlig Palle Tygesen, som bode på Skårupgård der i Sognet, som da og var et adeligt Sæde, at han Nysgærrighed vilde vide, hvorledes det gik med samme Frue af Klejtrup, når hun gjorde Barsel, som bekom ham ilde, hvorom fordom er digtet en Vise, som endnu kvædes der i Sognet, og den er sålydende:

Palle Tygesen går for sin Moder at stå,
den velbyrdige Svend,
og må jeg mig til Kvindergild' gå.
For de fynske Fruer ham eftertrår.

Hvad kan du ad Kvindergild',
Når du bliver drukken, så får du ild'.

Palle Tygesen går for sin Søster at stå,
og må jeg mig til Kvindergild' gå?

Vel må du dig til Fruerstue gå,
men glem ikke at drage dine Sporer å (ø: af).

Palle Tygesen mon til det Barselhus gå,
han glemte at drage sine Sporer å.

Han klapper på Døren med sit Skind:
Stat op skøn Jomfruer og lader mig ind.
Palle Tygesen ind ad Døren trén,
Dronningen rakte hannem Hånden frem.

Lyster eder skøn Jomfru at hvile herpå?
Han satte sig hos Dronningen næst
og spurte hende, hvor hun havde været.

“Hvilken ren underlig Jomfru må I vær’,
har I ikke været hos Fruer før.”

“Fuld lidet kan [jeg] vide af Kvindebrøst,
Mit Bryllup stod nu midt i Høst.”

“I min Ryg og i min Side
der har jeg al min største Kvide.

I mit Hoved og for mit Bryst
er som alle mine Lemmer var synderbryst.”

Nu sat’ de Dronningen på Palles Knæ,
der føder hun en Søn så spæd.

De svøbte det Barn i hvide Lin,
for hans Moder var en Dronning fin.

De lagde den Dronning i Sengen ned,
Fruer og Møer de glædtes derved.

De stolte Jomfruer satte sig til Bænk,
Palle Tygesen gik for dem at skænk’.

De stolte Jomfruer vil Dansen rør’,
Palle Tygesen mon den Fordans før.’

Palle Tygesen ned på Gulvet sprang,
forgyldne Sporer i Jorden klang.

Det mælte Dronningen i Sengen lå:
hvilken af mine Møer har Sporer på.

Det svared den Frue, som Palle var næst:
Det er Palle Tygesen, os haver gæst.

Er det Palle, min Herres Svend,
Da skal han hænge før Dagen bliver kend.

Da skøtter jeg ikke om at dø,
Men jeg véd så meget at Kvinders Nød.
I bede for Palle Tygesen den Ædeling.
Før Solen stod op, det vared ej læng’,

Så måtte han straks i Galgen hæng',
I bede for Palle Tygesen den Ædeling.

Hvad her skal forstås ved dette, at denne Frue i Visen kaldes Dronning, kan ej Vides. Er vel troligt, at hendes Mand har været en stor Høvding, siden at og i Visen Palle Tygesen, som dog var en Herremand, kaldes hans Svend. Jens Bertelsens Moder i Klejtrup har fortalt mig, at i hendes Ungdoms Tid stod endnu den store Lade, som havde været Hovlade på Klejtrup, hvorudi alle Mændene endda lagde deres Korn i nogle År, efterat den blev besat med Bønder.

Om **Hersom Kirke** findes sådant et gammelt brev:
"Vi efterskrevne Hr. Ib Bygom, Provst og Sognepræst til Simested, Hr. Ib Sort, Sognepræst til Låstrup, Hr. Anders Ibsen, sognepræst til Ulbjerg, Hr. Movrids Jensen, Sognepræst til Tostrup, og Hr. Jakob Pedersen, Sognepræst til Gjedsted, kundgør for alle med dette vort åbne Brev: År efter Guds Byrd 1548 på St. Jacobi Dag var vi forsamlede i Hersom Kirke på Guds Ords Vegne efter M. Jakob Skjønning, Superintendent til Viborg Stift, Befaling. Da fandt vi der for os udi en gammel Messebog skrevet udi Breden, Ord fra Ord, som her efter følger: Anno domini m c l⁵ anden Dag sancti Laurentii, da blev Hersom Kirke vit af Biskop Eskil, som da var Biskop i Voborg, og er disse Kirkens rette Gave og Ejendom: 3 Fjerding Jord over Hersom og Øris Mark, item Kirken har en Gård, hedder Østergaard, og har megen Ejendom hos Kirken og hos Gården en Have, kaldes Fort, vesten Gården. Kirken har 5 Stuv, den første hos Øris, 2den hos Hyflund, 3dje hos den Vej, der løber til Roum, 4de østen for Øris, 5te ved Tongdal, item 3 Stykker Skov hos Øris, 1 synden Øris, kaldet Kirkekrat, 2det norden, kaldes Kirkeskov, 3dje norden Horkebæk og indtil Kirkevejen kaldes Ulvbak og en Eng på Hærupkær, kaldes Skenderskrog, og en Hovedeng både med Vase og Vej og en Ålegårde med hendes ret. At så fandtes skrevet i samme Kirkebog, som forskrevet stander, det vidner vi med vore Indsegl."

I Hersom Sogn og deromkring har i forrige Tider stået megen Skov, som nu altsammen er øde.

Skals Sogn. Derudi er beliggende Holmgaard, en fri Herregaard. Samme har ejet 1619 Jørgen Lunge til Odden, han var Ridder og Danmarks Riges Marsk. 1690 ejede Jørgen Skeel Due den, blev siden købt af Dr. med. Frands Reenberg, som måtte af Trang sælge den til Bendt Jespersen fra Vendsyssel. Dr. Frands flyttede til Ålborg og levede af sin Professjon, til han sammesteds døde. Efter Bendt Jespersens død sad hans Frue nogle År ved Gården, men måtte 1731 gøre Opbud, og fik Panthaveren Anders Kjørulv på Sødal da Gården med 200 Tdr. Htkr. og Skals Konge-Rugtiende for omtr. 5000 Rd; han ejede den til sin Død, og efter ham blev den arvet af hans Sønnedatter, Jomfru Andrea Kirstine Kjørulv, som den endnu ejer.

Skringstrup By blev i Dr. Frandses Tid en stor Del deraf øde og blev Kongen tildømt, men blev siden, da Kongens øde Gods blev solgt, igen købt af Assessor Jespersen, men blev dog meste Delen stående øde, indtil Anders Kjørulv det fik at eje.

Låstrup Sogn. Om denne Præstegård findes sådant et Kongebrev:

"Vi Fredrik II osv. gør alle vitterligt, at eftersom os elskelige Frue Dorete Nielsdatter til Medelgaard, Niels Markvordsens Efterleverske, for nogen Tid siden har vundet herligheden af en Kirkegård i Låstrup, som Præsten ibode, så at der nu ingen Præstegård findes i samme Sogn, hvorfor os elskelig Niels Jonsen, vor Mand og Tjener og Embedsmand på vort Slot Hald, nu efter vor Befaling har udlagt Præsten en Gård udi forne Låstrup, _ Td. Smør, 1 Svin, 2 Mk. Gæsteri, da har vi af vor synderlig Gunst og Nåde undt og tilladt og nu med dette vort åbne Brev unde og tillade, at forne Gård i Låstrup, Præsten nu i Værge har, altid herefter må og skal blive til en Præstegård i samme Sogn. Ti forbyde vi alle, ihvo helst de ere eller være kunde, særdeles vore Fogder, Embedsmænd og alle andre Præsterne herimod på forne Gård i Låstrup at hindre eller i nogen Måde Forfang at gøre. Under vor Hyldest og Nåde. Givet på vor Gård i Odense den 1 Dag Juni År 1578."

Lyndrup Sogn. derudi er beliggende den Herregård Lyndrupgård, var i de katholske Tider Biskoppen af Viborg tilhørende, som havde samme som et Lyststed for dens angenemme Situation, da den er beliggende ved Fjorden, Eng og Skov (som nu er ganske ophuggen) og en dejlig stor Frugthave samt uforligelig dejligt Springvand både i Borgegården og Ladegården, hvis lige af Springvand neppe er at se undtagen i Flensborg. Hertil var i de katholske Tider ikke så megen Avling eller Ejendom som nu, men alene Enghaven, hvorudi

kunde avles 200 Læs Hø. 1534 blev den afbrændt af Skipper Klemen og stod så øde i nogen Tid, da samme ved Reformationen med andet gejstligt Gods blev lagt under Kronen. 1553 solgte Kong Kristjan III den til Rigens Råd Kristoffer Rosenkrands, hvis Søn Styge Rosenkrands ejede den efter Faderen, og fuldkommede han den Bygning, som Faderen havde begyndt, og ødelagde en stor Bondegård, Synderris kaldet, og lagde dens Avling til Lyndrupgård. Denne Styge Rosenkrands levede til 1571 og var Ejer tillige af Hevringholm her i Landet og Gøllebo i Skåne. I hans Tid var Skoven ved Magt, så den strakte sig fra Lyndrupgård langs Fjorden til Nørrise, som da var et Skovhus. Hans Frue hed Maren Knob, som døde 1581 og efterlod sig en Datter, Kirsten Rosenkrands, som blev gift med Niels Skram, hvilke blev Ejere af Lyndrupgård 1583. Denne Niels Skram lod ødelægge 2 Bøndergårde, Over- og Neder-Åstrup, liggende imellem Rind og Lyndrup Mark, og dessen Ejendom og Mark lægge til Lyndrupgård; dertil var disse Enge, Holmen og Landkæret; disse Gårde stod i den Matrikel, som da var, for 12 Tdr. 6 Skp. 3 Fdkr. 2 Alb.; udi hans Tid var 500 Tdr. Hrtk. efter Skødet til Lyndrupgård. Han lod ligeledes nedbryde et Fiskerhus, Kattenhus kaldet, som lå ved Fjorden lige overfor Tårupgård og lagde dessen Avling til Lyndrupgård. 1607 blev Verner Parsberg Ejer af den og reluerede den fra Kronen 1612 efter derpå bekommet Skøde af Kristjan IV. Han har givet Altertavlen, som endnu står i Lyndrup Kirke, og nedbrød han 2 Gårde i Lyndrup og lagde dessen Avling med mere til Lyndrup og i den Sted lagde han til Byen igen den Ejendom til Kattenhus. Han døde 1646, og fik hans Søn Niels Parsberg Gården efter ham, efter hvis Død den af bemeldte Niels Parsbergs Arvinger blev solgt til Eggert Abildgård 1662, hvis Frue var Dorete Lykke, som siges at have været en meget ødsel Kvinde både med Gæsteri og andet. I deres Tid blev Skoven ødelagt, og formedelst hendes Ødselhed de selv med, så at Lyndrupgård, som da havde over 700 Tdr. Htkr., blev ved Domme og Indførsler dem fratagen, hvoraf Klavs Kristensen Skriver i Viborg fik Gården med 250 Tdr. Htkr. År 1670 og måtte indløse Bygningerne fra Aksel Juul på Bjørnsholm. Klavs Skriver døde 1680, og besad hans Enke Gården til 1692, da hendes Søn Mag. Jens Klavsen Reenberg købte den af sine Medarvinger. Han døde 30 April 1733; han havde længe været Konrektor og Rektor i Viborg Skole, men takkede af fra Skolen for nogle År siden, dertil forårsaget af Biskop Deichmanns Intriger, som da var Biskop i Viborg. Året efter, 1734, solgte hans Arvinger Gården for 20,000 Sletdaler til Niels Povlsen på Gundrupgård, som overdrog den igen til sin Svigersøn Johannes Juul af Ålborg, som sad på de Tider på Spring og vilde oplade sit Hospitalsforstanderi til en navnlig Povl Johansen, som skulde givet ham 2000 Rd. til Afståelse, men blev ikke af Kongen approberet.

Vi har den katholske Lærdom og gode Gerninger at takke for de mange skønne Kirker, vi har i disse Lande; ti ved dette ene, at Folk trode dermed at kunne fortjene Himlen, bragtes dette og mere tilveje, som nu omstunder ikke så lettelig lod sig gøre. Ved Kirkernes Bygning blev i de Tider en særdeles Ting iagttaget, hvorom man dog intet nogensteds finder optegnet, men herom alene findes gamle Sagn fra Mand til Mand og skal have været således: Når Grundvolden skulde lægges til en Kirke, skal have været denne brug efter de Tidens Tro eller Skik, at et levende Kreatur skulde nedsættes under Grundvolden i Jorden for at få Lykke til Bygningen, samme var enten et Fårfæ eller deslige. Dette Kreatur eller egenligere dets Gejst eller Genius holdt man for at være siden stedse til og at have sin Fart ud igennem et af Kirkevinduerne og blev kaldt og endnu kaldes med det almindelige Navn "Kirkegrinet." Dette kan vel billig anses for en Fabel, jeg og ikke er sindet herom noget at contraversere; ikke desmindre hørte jeg for nogle År siden fortælle af Mag. Jens Reenberg på Lyndrupgård, fordem Rektor i Viborg Skole, som var en lærd og forstandig Mand, at han ofte lod reparere Tårnvindvet på Lyndrup Kirke, men kom altid straks i Stykker igen, indtil han nogen Tid forhen havde fået en Glarmester, som sagde ham, at igennem dette Vinve havde Kirkegrinet sin Gang, og derpå gjorde dertil et nyt Vindve, hvorudi han udi den øverste Kant satte en halvrunder Rude og slog samme Rude selv straks ud, da han indsatte Vindvet, at Kirkegrinet derigennem skulde have sin Gang, og siden blev Vindvet helt.

Ulbjerg Sogn er et stort Sogn; herudi har tilforn bot velhavende Folk, som plejede særdeles at holde sig bedre i Klædedragt end i omliggende Sogne, som her i Sognet og har bot 3 Herredsfogder på Rad efter hinanden, nemlig Anders Ålestrup, Mathis Tausen og Kristjan Solberg; men nu er samme Sogn som flere forarmet, især den By Store Tårup, som tilforn var en af de bedste Byer i Herredet, men er nu så godt som øde og den Del deraf Kongen hjemfalden.

Gjedsted Sogn. Gjødsted By har tilforn været en med de bedste Byer, men er nu helt forarmet. Udi dette Sogn er beliggende Hverrehus, som er opbygget på de 3 Storegårde i Store Tårup deres Grund og Ejendom; samme er af Jens Andersen i Holmmark i Året 1733 ganske nedbrudt og ødelagt og Marken lagt til Holmmark; men som sal. Anders Ålestrups Arvinger derudi eiede en liden Anpart Bondeskuld. søgte de Jens Andersen ved Retten og fik

ældre Tider været en Købstad og var kaldet Gjedstad, da dertil skal have Indsejling, og ligger endnu i deres Eng en Møllesten, som fortælles at skal sam mesteds være udkastet af Skibene.

Fjeldsø Sogn. I dette Sogn har forud bot mange Selvejrbønder, men er nu største Delen falden i Proprietariers Hænder. Fjeldsø By blev afbrændt al den Part norden og østen for Søen i en af Krigene i det 17de Årh.; da Fjenderne havde med et Parti fra Viborg plyndret i bemeldte Fjeldsø eller flere Byer og borttaget en Del Fæ, rottede sig en Del af Fjeldsø og Glærup sammen, som oprendte disse Fjender undervejs til Viborg, tog Byttet fra dem og slog dem ihjel, hvilket da det spurtes til Viborg, blev et Parti udsendt, hvilke afbrændte Fjeldsø som meldt er.

Fjeldsø og Gjedsted Kirker blev solgte fra Kongen omtrent 1694 til Assessor Hans Knudsen af København. Han ejede og Gjedsted Nørgård med noget meget mere Gods. Fra ham blev bemeldte Kirker igen solgte til Just Arctander i Viborg, efter hvilken de blev arvede af hans Søn Niels Arctander, som solgte dem igen til Mads Brøndum og Iver Jørgensen, hvilken sidste beholdt Fjeldsø Kirke, men Gjedsted Kirke blev af Mads Brøndum solgt til Jens Andersen i Holmmark. Iver Jørgensen, som siden købte Bestrup, lagde Fjeldsø Kirketiende dertil; men da han gik til Agters ved Restrup, pantsatte han Kirken til en Enke i Ullis, navnlig Maren Jensdatter, og en Del af Kirkeskylden til andre, fra hvilke jeg det igen indløste 1734. I Fjeldsø Kirke var en Begravelse, som jeg lod opfylde, eftersom ingen vilde holde den vedlige; samme var bekostet af Sofie Eskesdatter som bode i den vestre Gård i Klotrup og havde tilforn bot i Budsted og haft en Mand navnlig Kristen Lavridsen, som hun lod hidføre til samme Begravelse, og var disse Folk formuende Folk, som og selv ejede bemeldte Vestergård i Klotrup, men kom siden fra deres Børn i fremmed Eje.

I samme Vestergård i Klotrup bode i forrige Tider Anders Jensen Herredsskriver her i Rinds Herred, og efter ham hans Søn Jens Andersen, som fik Kristen Børialsens Kone i Bygum, da han flyttede til Bygum og afstod Vestergård i Klotrup til sin Kones Broder Børial Kristensen, født i Testrupgård, som var gift med Niels Porses Datter af Kastrup. Han har ladet opsætte i Fjeldsø Kirke en Tavle af Træ om bemeldte sin Hustru, som der ligger begravet i Kirkegulvet straks nedenfor Kordøren; på samme tavle findes således skrevet: Anno 1648 den 6 Juni døde min hjerte Kone og sal. Hustru Anne Porsdatter, hvis Ben hviler herunder, og levede vi tilsammen 32 År. O, Gud, lad os findes i Himmeriges Glæde og det fir Jesu Christi Skyld. Amen. - Børial Kristensen i Klotrup.

Tostrup Sogn. Herudi blev Tinget holdt i forrige Tider ved Højen østen for Skindrup Bro, hvor Stenene endnu ligger tilsyne, indtil Herrederne blev sammenlagte År 1688. Synden for samme Hus skal forud have stået et Hus, som kaldtes Konghuset, hvortil skal have ligget de Agre og Ejendom deromkring, som nu ligger i Lyng; ligger og sammesteds en øde inddæmmede Dam, som kaldes endnu Kongdammen. Her ligger i dette Sogn Spangård; på dens Mark har tilforn stået en Kirke, som Stedet endnu er tilsyne; samme Kirke kaldtes Miendrup Kirke og lå til den Ebstrup, Spangård, Skindrup, Nederherreds Mølle og Rekkeborg, hvilket Rekkeborg, som lå i Heden synden for Fjeldsø, nu er ganske øde ligesom og Skjeldebjerg, som lå i Heden østen Vejen og er ganske øde.

Roum Sogn. Derudi er beliggende den Gård Lund, som i forrige Tider var en Herregård, da Trængselhus var Plovhuset dertil.

Bjerregrav Sogn. Derudi er beliggende Neder Holris, som tilforn har været en gammel fri Herregård, men er nu ganske ødelagt og ej en Sten på den anden deraf; dens Avling er til Hersomgård henlagt af dens Ejer Kristoffer Rosenørn. Til samme Holris var forud en skøn Skov, som nu meste Delen er ødelagt. Her har og ligget østen Bjerregrav en Gård, Palsgård kaldet, og nok et Hus i Skoven, Jesperris kaldet, som begge er ganske øde.

Vesterbølle Sogn. Derudi er beliggende Lerkenfeld, som i forrige Tider var en Bondegård og kaldtes Bundrup indtil 1570, da Hr. Jørgen Lykke til Overgård, Danmark Riges Råd og Lensmand på Mariager Kloster, der lod bygge en Herregård af de tvende Bøndergårde, Bundrup og Kokholm; dog beholdt Gården det Navn Bundrup, indtil Peder Lærke lod den omkalde efter sit Navn. Til denne Herregårds Bygnings hjælp lod Jørgen Lykke nedbryde Svingelbjerg Kirke, og ses Kirkegårdsstenene endnu ved Siderne i Gravene; til Svingelbjerg Kirke lå da Svoldrup og Søkbæk, hvoraf Søkbæk blev lagt til Ullis, Svoldrup til Vonsild og Svingelbjerg til Vesterbølle Sogne. Men som Ullis Præst var og Præst til Svingelbjerg, så skældte han i sine Prædikener meget på Jørgen Lykke og kaldte ham en Guds Huses Forstyrrer og Tyran etc., hvorfor Jørgen Lykke påførte ham Proces, og da Præsten reverserede sig til Bedring, holdt han det dog ikke, hvorfor Jørgen Lykke påførte ham ny Proces og lod ham dømmes fra hans Hoved, hvilken Dom og på ham blev exequeret, og blev

hvor Stedet endnu kendes på denne Dag, 1738, da jeg skrev dette. Jørgen Lykke døde på Overgård 1584 og blev begravet i samme Steds Sognekirke den 6 Feb.

Ellers fortælles en Historie, som gav Jørgen Lykke Anledning til at bygge denne Herregård, at den Bonde, som bode i Kokholm, klagede den i Bundrup for ham, at han var så mægtig og vilde undertrykke ham med at tage i Hus for ham og deslige og lagde dette dertil, at det var et Herresæde, han bode på, hvorpå Jørgen Lykke tog dette nærmere til Eftertanke og byggede, som meldt er, da han først havde beset Lejligheden, dette Herresæde, og lagde dertil både Bundrups og Kokholms Ejendom; men som ham syntes, at dette ikke var nok, tog han den Del Enge fra Vesterbølle og lagde dertil; men som han med Magt eller Vilje ikke kunne få Præstens, brugte han sådan Politik: hans Foged, dertil undervist, besøgte Præsten, hvor han blev vel trakteret, og da som til en Gentjeneste bad han Præsten en Dag med hans Vogne at køre ad Limskov og der hugge sig noget Træ, som og skede, da Jørgen Lykke passede ham op og tog ham med hans Vogne, hvorpå da Præsten måtte afstå de Enge, han begærede. Man ser ellers af disse Historier, at Jørgen Lykke ikke altid fortjente den Ros, som P. Resen i Fredrik II's Historie Pag. 338 og flere udenrigs Skribenter ham pålægger. Sleidanus melder om ham i sin 12te Bog, at År 1538, da han var med Kongen af Frankrig i Rom, vilde han ikke kysse Pavens Fod, da Kongen kyssede den. Hans Frue var Beate Brahe af Sarkøbing; med hende havde han 2 Sønner, Kristjan og Henrik, og 2 Dødtre, Kirsten, Ejler Grubbes, og Ide, Valdemar Parsbjergs til Bundrup. Den ældste Søn døde ugift, den anden Henrik Lykke til Kokkedal sad i Riges Råd; hans Frue var Karen Banners Datter til Kokkedal; de havde sammen en Datter, Anna, Kaj Rantzaus, og 3 Sønner Jørgen, Frans og Kristjan; den sidste døde ugift udenlands, Jørgen Lykke fik Overgård og var forlovet med Aksel Brahe til Elved hans Datter, Birgitte, men han døde, før de kom sammen, så at hans Broder Frans Lykke til Gisselfeld og Kokkedal fik Overgård efter ham. Hans Frue var Elizabet Brahe til Hørningholm; deres Børn var Kaj Lykke, som blev ulykkelig, og Kristense Lykke, som blev gift, først med Frans Brokkenhus og siden med Fredrik Arensdorf. Denne Fredrik Arensdorf var General i Kristjan V's Tjeneste i den skånske Krig, hvor han ikkun indlagde sig slet Renommée, da han blev beskyldt for at holde med de svenske. Hans Søn fik Overgård efter ham, og da han købte Visborggård, Havnø og Rævs til, blev han arm, og hans Børn arvede Armod efter ham. Rævs solgte de til Hans Fædder, og af de 2 Sønner beholdt den ene Overgård, den anden Visborggård og Havnø med stor Gæld.

Man ser af Jørgen Lykkes Historie, at Gudsdomme bliver ej ude, og at uretfærdigt Gods duer ikke over tredje Arving; ti Jørgen Lykkes Datter fil Valdemar Parsberg, med hvem hun holdt Bryllup i Randers 1584 den 18 Okt., og hans Datter fik Valdemar Då, som gik i Armod, og formedelst Alkymisteri, som han brugte i Tanke at ville finde lapis philosophorum, blev ødelagt, så at både Lerkenfeld og Borreby i Sælland ginge bort i Gæld; Lerkenfeld blev igen indløst af Peder Lerke, som var en Præstesøn af Fyn og var Justitsråd og Landsdommer her i Jylland. Han samlede der en stor del Gods til igen per fas et nefas og var han bekendt for en Voldsmand i hans Tid. Han, som havde ingen ægte Børn, gjorde Lerkenfeld til et Stamhus og testamenterede den til Gehejmeråd Vincens Lerke i København, som var ham beslægtet, han overdrog den igen til sin Søn Kristjan Lerke Anno 1736; om den endnu skal komme over tredje Arving i denne Slægt, vil Tiden lære (jeg tvivler der meget på).

Der fortælles ellers, at bemeldte Jørgen Lykke og Bjørn Andersen, som bode på Bjørnsholm, ej vel spandede sammen, og som Bjørn først døde og Jørgen Lykke havde bygget sin Lade på Bundrup over Vejen, som Bjørn plejede at køre, når han drog østerpå, og kom da og kørte der efter sin Død, rev han en nat Laden ned, hvorpå Jørgen Lykke befalede sine Hovmænd at passe på en Nat at skyde Bjørn. Disse enten de ej torde skyde til dette Genfærd eller og de virkelig skød efter ham, så bed det dog vel ej meget på ham, sagde derfor Jørgen Lykke, at de ej kunde ramme ham, måtte da Jørgen Lykke flytte sin Lade bedre ind.

I forrige Tider var Fiskeriet ved Lerkenfeld så godt, at i Valdemar Dås Tid kunde deraf sælges årlig for 400 Rdl., da det nu er så ringe, at det neppelig kan lønne at koste en Fisker.

Det er ellers at mærke, at Gården beholdt det Navn Bundrup indtil 1681, da Peder Lerke lod den kalde efter sig Lerkenfeld. Østen for Gården er beliggende Lerkenfelds Mølle, som tilforn kaldtes Bro Mølle, hvilken Mølle i forrige Tider har ligget et Stykke østen for, som den nu ligger, og da haft sit Navn af den Bro, som der lå straks østen for, gamle Bundrup Bro kaldet; samme Bro var i fordum Tider gjort af hugne Sten og hvalt med 2 Hvælvinger, som forlængst var nedfaldne og blevne øde og siden igen en Træbro sat i Steden. Jeg optog selv i Året 1737 en Del hugne Sten af Grundvolden deraf, som var satte i Kalk, og fandt jeg der endnu en Sten af Hvælvingen. Denne Træbro blev øde, siden Broen ved Lerkenfeld blev bygget, dog stod den endnu i de Åringer 1670 omtrent.

1689 imellem 19 og 20 Nov. afbrændte Lerkenfeld Ladegård med alt indehavende Hø og Korn, torsket og utorsket, Fæ og Bæster blev alene reddede. Justitsråd Lerke havde herfor mange fortænkte, men fik omsider kort før sin Død herom ret Kundskab, at samme Ild blev ham påsat af nogle Kristen Homands Sønner af Store Tårup, som var beslægtede med Vogn

Vesterbølle. Han kom i en Proces med Peder Lerke og holdt det ud til Højesteret, hvor Lerken overvandt ham og tog fra ham alt hvad han ejede, dog han var rig, hvilket disse hans forskrevne Slægtninger på denne Måde hævnede. I forrige Tider var det Brug at skrive mange Håndskrifter på et Papir, og når da en Bonde betalte sin Skyld, agtede han ej så nøje om at få sin Håndskrift igen, af Årsag der stod flere på samme Papir; dette brugte og Vogn Mortensen, men da Lerken tog hans Gods og Papirer til sig, var deriblandt og en Del sådanne Håndskrifter, hvoraf nogle kunde reste og andre kunde være betalte; men Lerken betjente sig af denne Lejlighed og søgte Betalingen hos dem igen; ved denne Lejlighed skrev han op Rente og Rentens Rente og iblandt andre tog de gamle Karle i Klotrup deres Gods og Selvejer Bondeskyld fra, så de siden måtte gå og tigge deres øvrige Livstid.

I vesterbølle By har fordum været en Herregård eller adeligt Sæde, som endnu kaldes Hovgården. Ellers er i min Tid østen for Præstegården på Gaden funden Grundvolden af en grundmuret Bygning, hvoraf mange Sten blev opgravne, men kan ikke vides, hvad dette har været for en Bygning.

Glærup By har tilforn ikkun været tvende Gårde, hvoraf den ene kaldtes Glærup og den anden Skjærup.

Østerbølle Sogn. Derudi er beliggende den navnkundige og berømlige Dal Marked, til hvilket Marked søgte mange både indenlandske og udenlandske; men som i samme Marked ej blev holdt nogen ret Justits og disse Rinds Herreds Knaber i de Tider var så store Vovehalse, blev sammesteds mange ihjelslagne og lemlæstede, så at hvo som kom i Trætte, blev Hævnen opsat til Dal Marked, hvilket tilsidst forvoldte, at samme blev ophævet og forflyttet til Hobro og holdes der endnu den 7de Okt., og det ved sådan Lejlighed: Der bode en Borgemester i Hobro ved Navn Niels Lavridsen; han søgte efter Lejlighed, som han og fandt, at han fik nogle Fingre, som var Folk afhugne i dette Marked, som han viste Kongen og derhos berettede, at en Enke havde fået alle sine Sønner der ihjelslagne, som da forvoldte, at han trængte igennem og fik Markedet forflyttet til Hobro, som meldt er, omendskønt det nu ej er af den Betydenhed, som da det stod i bemeldte Dal. Kramboderne stod da langs ned ad Dalen, og ved Synderende, som Tværvejen løber, de røde og sorte Gryder, som endnu kendes. det er Skade for denne Egn, at det blev ophævet, hvilket skede omtrent 1640.

Glislum Herred

har disse Sogne: Stenild, Rørbæk, Gryndrup, Durup, Tisted, Bindrup, Gislum, Vonsild, Farsø, Føvlum, Ullis, Alstrup, Lovens og Strandby. Dette Herred har tilforn haft sin egen Herredsfoged og Skriver indtil 1688, da Herrederne blev sammenlagte. Tinget skal i fordum Tid være holdt vesten for Nyrup i Heden, hvor endnu nogle af Stenene ses, siden er det holdt ved Gislum Kirke, men sidst blev samme holdt ved Vonsild Kirke, indtil det blev ophævet. Samme Herred er langt og smalt, strækker sig fra Stenild Bro, Volstrup og Rørbæk Hovgård til Limfjorden og Trend Mølle. Hvorledes ellers at Herredsskæl i fordum Tid er svoret og gjort, da Lille Bindrup af dette Herred er udelukt og derimod Vejrhøj igen derudi indlemmet, har jeg ikke kunnet udforske nogen Kundskab om.

Strandby Sogn. Derudi er beliggende den Herregård Gundrupgård, som har i forrige Tider været en Bondegård indtil omtrent 1600, da Godslev Budde, som var Lensmand på Børlum Kloster, gjorde den til en Herregård og lod indkaste en Plads i Kæret og opfyldte med Grave rundtomkring, hvor han vilde haft den bygget, som dog ej skede, mens den star endnu på sit gamle Sted. Han var gift med Sidsel Bjørn, Datter af Bjørn Andersen til Stenalt, og fik med hende Gundrupgård og mere Gods. Han var en Meklenborger og kom herind med Dronning Sofie, Fredrik II's Dronning, og er de Budder i Norge af hans Familie. Han blev først gift 1580 med Dorete Skinkel, og Kongen gjorde hans Bryllup på Koldinghus den 29 Juli, da han samme Tid og Sted gjorde Barsel med sin Datter Frøken Avgusta Kirstine. 1588 gjorde Kongen hans Bryllup med Sidsel Bjørn på Haderslevhus. Hun gav siden en Del Penge til Stolene i Testrup Kirke, hvor i min Tid stod på Kvindestolene udgravet således: "Fru Sidsel Bjørn skænkede disse Stole til Testrup Kirke og på den ene Stol var udgravet hendes Våben, som var en Bjørnefod; dette stod der til 1735, da Stolene blev reparerede.

Aksel Juel fik siden Gundrupgård at eje; han var gift med Riborg Arenfeld og havde med hende 2 Sønner, Niels og Hans; den sidste døde et Barn, men den ældste Niels Juel ejede Gundrupgård og Bjørnsholm og var gift med Barbara Akselsdatter Juel.

Gården ejedes i min Tid af Tøger Hofmand; hans Kone bebode den og til sin Død, da hendes Datter Gertrud Hofmand, som havde Niels Povlsen til Ægte, fik den og bebor samme endnu. Den er afbrændt 1715, den 5 Maj, er dog meget sirligen igen opbygget af dens Ejer, ~~hvilket~~ Niels Povlsen

I dette Sogn ligger en Gård, som i forrige Tider blev kaldet Ørnbjerggård, men nu Vestergård, hvor og var en Mølle, Lille Mølle kaldet, som nu er øde. Ved Trend Mølle var fordem en Bro over Åen, som siden er bleven øde igen.

Lovens Sogn. Derudi er beliggende Herregården Hessel; denne tilhørte i forrige Tider Hr. Jørgen Lykke, og siges, at hans Frue opholdt sig der i 7 År, da han var udenlands, og byggede han da efter sin Hjemkomst Porthuset på Lerkenfeld, syv Loft højt, et Loft for hvert År han var borte. Samme Hus var underlig inventeret, og blev igen de 4 Lofter afbrudte af Valdemar Då. Hessel kom siden i andre Folks Eje og blev ufri; i min tid har deraf været Ejere: Maren Fos, efter hende blev den solgt til Anders Mollerup, som igen afstod den til sin Brodersøn Niels Mollerup, indtil den 1737. blev solgt til Gehejmeråd Lerke, som lagde af Lerkenfelds Gods dertil og gjorde den fri igen; han afstod den igen tilligemed Lerkenfeld til sin Søn Kristjan Lerke, som den endnu ejer.

Her er ellers i dette Sogn beliggende Limskov, som nu mestendels er øde, var for nogen Tid siden et godt Stykke Skov, men blev meget medtagen til Lerkenfeld Ladegårds Bygning, som i Peder Lerkes Tid blev afbrændt. Der fortælles ellers, at denne Skov i fordem Tid skulde strakt sig langs Fjorden fra Hvalpsund til Lillevejle og det så tæt, at Egern kunde springe den hele Vej af Toppen i et Træ og i et andet uden at komme til Jorden.

Alstrup Sogn. Derudi er beliggende Kaldal, som siges at være bygget i denne Dal i fordem Tid af en flygtig Kongesøn fra England, navnlig Karl, som skal ligge begravet i det nordeste Hjørne på Fovlum Kirkegård.

For nogle År siden blev Alstrup Kirketårn afbrudt og Kirken gjort kullet.

Ullis Sogn. I denne By har i fordem Tid været en Herregård og adeligt Sæde, hvorpå bode en Frue, som lod bygge Ullis Kirke: ti da ingen Kirker var der i Egnen nær Fovlum Kirke, blev hendes Heste løbske af Rædsel for en Sten, som ligger endnu ved Vejen, og stødte hendes Arm i Stykker, hvilket bevægede hende til at lade bygge en Kirke i Ullis. Nedenfor Ullis i Kæret har i forrige Tider stået en Mølle, som Stedet endnu kendes, og blev for nogle år siden i bemeldte Kær af Hr. Povl Kristensen i Ullis i hård tæt Jord fundet en Fiskerbåd stående.

Fovlum Sogn. Denne Kirke siges at være den allerældste her i Egnen og skal da være kaldt Herredskirke; på den ses en skøn Fodgesims i de hugne Sten forneden.

Farsø Sogn. Derudi er beliggende Holm By, som i fordem Tid har været en Herregård, som bevises ved et Tingsvidne udstædt af Gislum Herredsting 1467, hvilket Tingsvidne endnu findes hos Anders Krøg i Holm.

I Farsø Sogn har ellers tilforn bode en Del Adel, nemlig på Frebjerggård Jens Frebjerg og hans Efterkommere, hvilken Slægt nu er udgået; de havde en Stormstige i deres Våben. 1575 gjorde Povl Frebjerg til Frebjerg Bryllup med velb. Jomfru Elsebet, ærlig og velb. Niels Skades Datter. På Støttrupgård bode for kort Tid siden, nemlig i forrige Seculo, af de Munker, hvilke og ligeledes er udgangne. 1509 bode velb. Mand Vogn Povlsen på Støttrupgård.

Hvanstrup har og i ældre Tider været en Herregård og siden hørt til Ålborg Hospital, hvorfra det atter igen er mageskiftet og blevet til et Herresæde igen og har endnu Herregårdsfrihed, men ikke det behøvende Hartkorn af Bøndergods; dette har jeg erfaret af gamle Breve og Dokumenter, som følger.

1467 har Mikkel Lavridsen af Strandbygard, Væbner, og Hustru Fru Karen Thomasdatter skødet på Viborg Landsting efter deres Skødebrev på Pergament med 7 Indsegl Hvanstrup med mere Gods til renlivet Mand Broder Anders Bork, Prior i den Helligånds Hus i Ålborg, for en daglig Messe i den Helligånds Kirke i Ålborg for St. Olai Alter at skulle holdes. 1488 har regelbunden Mand, Hr. Niels Lavridsen, Præst i den Helligånds Hus i Ålborg, forhvervet Sandemænds Tog på Hvanstrups Ejendom. 1507 er udgivet et 12 Mands Vidne af Farsø Kirke, da samme Tid var Præst og Kapellan til Farsø Kirke Broder Peder Pedersen, ang. de Holme og Kær, Gjøttrup Mænd tilegnede dem i Hvanstrup Mark. 1643 blev af Kristjan IV skødet Hvanstrup til Valdemar Lykke af Grinderslev Kloster ved Mageskifte fra Ålborg Hospital, og gav Valdemar Lykke derfor igen en Gård i Føvulum, 1 G. i Vandrup, Rygdrup i Stenild Sogn, 1 G. i Holm i Farsø Sogn, 1 G. i Syttrup i Års Herred, 1 G. i Ovdrup i Slet Herred. Valdemar Lykke overlod Hvanstrup til sin Fader, Iver Lykke, at bebo sin Livstid, blev siden solgt af Valdemar Lykke til sin Søster Helveg Lykke, som da var Jomfru og bode derpå 1653. Hun fik Kristen Munk, som pantsatte Hvanstrup for 450 Rdl. in Specie, hvilken han siden igen ikke kunde indløse, men blev indløst af Kristen Mikkelsen, som havde den i Forpagtning, som siden skrev op Rente og Rentes Rente og lod sig derudi indføre ved Povl

kom ikke til 3dje Arving; ti da han døde, blev den solgt til Mogens Brøndum, som var en Provstesøn af Salling; efter hans Død 1732 blev den solgt til hans Broder Mads Brøndum, som solgte den igen 1734 til Kristen Mejling, en Forpagter af Vendsyssel, som den endnu bebor. I Farsø Sogn ligger en liden Gård, kaldet Holmgård, som og tilforn har været et Herresæde. År 1500 bode velb. Mand Lavrids Stisen på Holmgård i Farsø Sogn.

Stenild Sogn. Herudi er beliggende Stenild Bro, som tilforn har været bygget af hugne Sten med tvende Hvælvinger, hvoraf den ene af Bønderne blev nedkastet 1627 ved de kejserlige Folks Indfald her i Landet, menende dermed at kunne forhindre dem Overfarten, den anden Hvælving er nedfalden i min Tid omtrent 1710, hvorpå Vandet tog sin Vej østen omkring; men Broen blev igen opryddet og på Stedet sat igen en Træbro 1733. Om denne Stenild Bro haves sådant gammelt Rim: "Ingtot og Svendbo de bygte Stenild Kirke og Stenild Bro."

Rørbæk Sogn. Derudi er beliggende Rørbæk Hovgård, som er en gammel fri Herregård, men dertil er nu intet Gods. Den har stedse i min Tid været bebodt mest af Bønder, nemlig Niels Lavridsen, Petter Kiegebeen, Jens Andersen, der 1739 solgte den til Erik Kristensen, som bor der endnu.

I dette Sogn ligger og Volstrup, som i gammel Tid har været et Græsbol, men er nu så god som en mådelig Herregård, dog den ej har Herregårdsfrihed. Den har i min Tid været bebodt af Lavrids Eskesen, efter ham hans Søn Kristen Lavridsen, efter hvis Død den blev solgt til en Mands 2 Sønner af Vendsyssel, som solgte den igen til Søren Guldager, som var Peder Sørensens Søn i Hornum; han fik til Ægte Hr. Søren Jørgensens Kone i Durup, og med hende nogen Middel; hun døde, og han fik igen Fredrik Olesen på Trindrup hans Datter, som han forhen havde besøvet; med begge holdt han ikkun slet Hus og blev til sidst øde, da Panthaveren Dines Pedersens Enke af Randers 1731 fik Volstrup og den endnu ejer. Søren Guldager flyttede til Hobro, hvor han døde i stor Armod.

Durup Sogn. Nøragergård bebode, det første jeg mindes, Aksel Sehested (tilforn havde nogle Jomfruer den); han kunde ej bestå den for Armod, men tilsidst solgte han den til Adam Ernst Pentz, hvilken tyranniserede over Bønderne og ødte Godset, måtte så sælge den til Niels Arctander af Viborg, han var den Købmand Just Arctanders Søn og havde arvet en Del Middel efter sin Fader; men det faldt slet ud med ham tilsidst, og da han døde, blev stor Fallit efter ham. Nøragergaard, som han havde købt for 900 Rdlr., blev solgt efter ham for 20,000 Rdlr. til Major Sehested; han havde først bot på Havnø, hvor han blev gift med Kancelliråd Niels Bentzons Frue. Nøragergård solgte han til Severin Bentzon og købte Ørslev Kloster; denne solgte han nu igen og købte Nøragergård; men efter nogle År blev den i Gæld taget fra ham af Panthaveren, Edvard Londeman, som var en Islænder af Geburt, blev først Præst i Skelund, siden Professor i København og Konsistorialråd, dernæst Lektor i Bergen og Titel af Assessor i Højesteret. Han ejer Gården endnu. Major Sehested sad i nogen Tid siden på Ømark, men flyttede så til Viborg, da han i denne Konges Tid blev Landsdommer og Justitsråd.

Herredsfogder.

I forrige Tider blev Herredsfogderne beskikkede af Lensmændene: men i Kristjan V's Tid, da Herrederne blev sammenlagte, blev denne Frihed ophævet, og de siden umiddelbar beskikkes af Kongen. I disse Herreder har jeg af gamle Dokumenter befundet at have været disse efterfølgende Herredsfogder:

Rinds Herred:

1461 var Erik Pedersen Herredsfoged i Rinds Herred, fra hvilken jeg har et gammelt Tingsvidne på Pergament. 1516 var Herredsfoged til Rinds Herredsting Nis Thomesen i Kastrup. 1544 Jens Mortensen i Glærup. 1593 Kristen Børialsen i Bygum. 1639 Kristen Movsten i Hejring; Peder Povlsen i Hejring. 1680 Hans Jensen i Bygum. 1688, da Herrederne blev lagte sammen, blev Anders Kristensen Ålestrup Herredsfoged. 1700 blev Mathias Tausen fra København Herredsfoged; han havde tjent Gehejmeråd Lerke.

Gislum Herred:

1467 var Herredsfoged i Gislum Herred Jens Mogensen. 1488 Peder Vognsen. 1553 Peder Pedersen i Østrup. 1555 Søren Pedersen i Østrup. 1575 Jens Mortensen i Østrup. 1577 og 1595 Peder Kristensen i Bindrup. 1617 og 1647 Kristen Pedersen i Bindrup. 1656 Knud Nielsen i Vonsild. 1678 Anders Sørensen Riis i Vonsild. 1684 Albert Skade i Holmgård, som Peder Lerke lod forfølge og afsætte, fordi han havde taget Penge af Bønderne for Kongerejser, og blev i hans Sted igen beskikket Anders Ålestrup, som siden, da Herrederne blev sammenlagte, 1688, fik dem begge. Siden Herrederne blev sammenlagte:

Anders Ålestrup, som døde 1700; Mathias Tausen, som døde 1712; Kristjan Soelberg, som blev Borgemester i Ålborg 1730; Kristen Sørensen, denne Bogs Avtor.

som har været i Rinds Herred fra Reformationen hidindtil:

Testrup.⁶

Jeg befinder af tvende gamle Tingsvidner ang. Blokshale, det ene af 1557, det andet af 1570, såvelsom af et gammelt Ejendoms Brev imellem Dalsgård og Visborg af 1515, at før Reformationen har bot i Testrupgård og været Hospitalsforstandere sammesteds fra omtrent 1460 til Reformationen disse Præster eller Munke, nemlig Hr. Kristen 1515⁷, Hr. Villads, Mester Kristen Friis 1525, Jørgen Ebbesen, Erik Lavridsen og Hr. Ib Lavridsen.

1. Efter Reformationen bode først i Testrupgård Hr. Kristen Nielsen, som før var en Munk og St. Søren's Præst i Ry, men overgik til den lutherske Religion og blev Provst til Testrup og Præst til Gislum, Vonsild, Farsø og Svingelbjerg, bode og døde i Testrupgård.
2. Hr. Lavrids Eriksen, født i Bjørnsholms Mølle, var Præst til Vonsild, Farsø, Svingelbjerg, Gislum og Provst udi Testrup, hvor han bode og døde 1551.
3. Mag. Anders Grønning var iligemåde Præst til Testrup, Gislum, Vonsild, Farsø og Svingelbjerg, Provst til Testrup og bode i Testrupgård indtil 1570, da Sognene blev separerede og Testrup og Gislum blev et Kald, Farsø og Vonsild et Kald, hvor Tårup blev Præstegård, Svingelbjerg Kirke blev nedbrudt af Jørgen Lykke, og som Farsø og Vonsild da blev det bedste Kald, beholdt M. Anders Grønning samme, og flyttede han fra Testrupgård til Tårup, hvor han bode til 1588, da han døde.
4. Hr. Mads Sørensen, født i Kjellingtand, hans Hustru hed Birgitte Pedersdatter, han var den første Præst, som residerede i Gislum.
5. Hr Søren Kristensen, født i Hedegård ved Halkjær.
6. Hr. Peder Morsing, han blev removeret, hans Hustru hed Maren og var Jens Påskes Datter i Viborg.
7. Hr. Niels Thomesen Viborg; Hustruer var Grete Pedersdatter og Else Nielsdatter. Der han havde prædiket i Gislum Kirke 1 Trinit., rejste han til Ålborg og døde der næste Onsdag efter, den 29de Maj 1611.
8. Hr. Mikkel Kristensen Viborg. Hustruer: Anna Pedersdatter; født i Lovns Præstegård, og Anna Lavridsdatter, født i Nibe Præstegård. Han døde den 12 April, Skærtorsdag ved Middagstid, 1634. Denne Hr. Mikkel havde en Datter, bode her i Vesterris i den nederste Gård (i min Tid), hun hed Else Mikkelsdatter og havde en Mand, hed Johan Nielsen; de havde en Datter, Karen Jensdatter, som havde Niels Brasen af Kastrup.
9. Hr. Søren Mikkelsen var født i Termdrup i Hornslet Sogn i Rosenholms Birk 1596; hans Fader hed Mikkel Skinder, hans Moder Karen; han deponerede 1620, var hører i Viborg Skoles fjerde Lektie 6 År, Kapellan i Selde i Salling 4 År, Præst i Gislum i 12 År, resignerede 8 April 1646, døde i Nyrup anden Påskedag 16 April 1666 ætat. 70; var ugift.
10. Hr. Niels Lavridsen, født i Viborg 27 April 1619, kom i Skole 1629, deponerede 1641, attesterede 1643, blev Præst 1646. Hustruer: Karen Lavridsdatter, som døde 1652, Mette Pallesdatter, født på Mols i Agri Præstegård. Han døde 3 August 1674 ætat. 55, minist. 28.
11. Hr. Kristoffer Kristensen Kragbek, født i Harsyssel, deponerede fra Viborg Skole 1667, var Hører sammesteds nogen Tid, blev Præst til Gislum og Testrup 1674. Hustruer: Else Henriksdatter, Borgemester Henrik Jensens Datter af Viborg, Karen Thomasdatter Galskøt af Thorup Præstegård; ;hun døde også førend han; han døde 1704 i sin Alders 60 År. Han var en brav, ærlig, trofast og lærd Mand, han var stor og havde Styrke som en Kæmpe.

---

⁶ Sml. Farstrup og Axelsens dagbøger 226 flg., 306 flg. -

⁷ Et andet sted har Testrup afskrevet følgende Dok., hvori han nævnes: Vi Peder Kås med Guds Nåde Biskop i Viborg, Jakob Andersen, Johan Lykke, Ridder, jens Kås, Kristoffer Kruse, Kristen Sommer, Væbnere, og Hr. Kristen Nielsen, Forstander i Testrup, gør alle vitterligt med dette vort åbne brev: År efter Guds byrd 1515 den Mandag, som var St. Gregorii Dag, var vi forsamlede ved Gåsetveden i Hindsted Herred på Skovskæl mellem

12. Hr. Peder Fredriksen Kragelund, født i Visby ved Ribe, sal. Dr. Peder Kragelund fordom Bisp i Ribe hans Dattersøn; han kom det samme År 1704 fra Gislum til Hadderup Kald i Harsyssel i Ribe Stift.
13. Hr. Peder Olufsen Witt, født i København, kom til Gislum Kald 1705; hans Hustru Katharina Weinholt, født i Flensborg, havde tilforn været Præstekone til Trankvebar i Ostindien i 18 År, hun døde 1728 den 21 Jan., og Præsten døde straks derefter den 21 Febr. samme År. Han var en god, ærlig og enfoldig Mand.
14. Hr. Mikkel Witterup, født i Viborg, blev Præst 1728.

Simested.

1. Hr. Ib Pedersen Bygum, var og Provst. 2. Hr. Søren Ibsen. 3. Hr. Peder Hansen, døde 1628. 4. Hr. Anders Sørensen, døde 1663. 5. Hr. Jens Lavridsen, døde 1668. 6. Hr. Styge Mogensen, døde 1703. 7. Mag. Hans Fos, som var Biskop Dr. Hans Fosses Søn af Ålborg, havde en tydsk Kone, som han havde fået på sin Udenlandsrejse i Leipzig. 8. Hr. Daniel Kalf. 9. Hr. Morten Hessel, som tog galt afsted.

Tostrup.

1. Hr. Søren, født i Løvel. 2. Hr. Niels. 3. Hr. Movrids Jensen. 4. Hr. Anders Nielsen Skjøt. 5. Hr. Kristen Andersen Skjøt. 6. Hr. Karsten Andersen Skjøt, som også har været Provst. 7. Hr. Kristen Lavridsen Skipper. 8. Hr. Kristoffer Munck, han var født i Bjarmeland i Sverig og havde været Skibspræst i Ostindien. 9. Mag. Konrad, han blev forflyttet herfra til Års Købstad. 10. Hr. Fogh Leehn.

Hersom.

1. Hr. Villum. 2. Hr. Ib Pedersen. 3. Hr. Anders Madsen, Provst. 4. Hr. Jens Nielsen Sluse, som og har været Provst i Rinds Herred. 5. Hr. Jens Pallesen. 6. Hr. Isak Jensen Hersom. 7. Hr. Jesper Jensen Rønbjerg. 8. Hr. Niels Rømmer, døde 1737. 9. Hr. Peder Galten.

Låstrup.

1. Hr. Peder Høg. 2. Hr. Ib Sort, levede 1548. 3. Hr. Jens Ruus. 4. Hr. Anders Rasmussen. 5. Hr. Anders Jensen, som døde 1679. 6. Hr. Kristen Andersen Resen, som døde 1686. 7. Hr. Peder Johansen Borchsenius, Kapellan, som døde 1687. 8. Hr. Peder Thomesen, ilgemåde Kapellan. 9. Hr. Mathias Cormentan. 10. Hr. Kristjan Lassen, forflyttet derfra til Sælland. 11. Hr. Jens Blichfeld. 12. Hr. Rasmus Kop, blev forflyttet til Han Herred 1736. 13. Hr. Jens Brask.

Ulbjerg.

1. Hr. Anders Brasen. 2. Hr. Jens Andersen. 3. Hr. Jens Kristensen. 4. Hr. Niels Mortensen. 5. Hr. Mads Pedersen. 6. Hr. Kristoffer Mogensen. 7. Hr. Morten Mortensen. 8. Hr. Mads Åby, blev Skibspræst og døde i Pommern på Prammen Hjælperen 1715. 9. Hr. Kristen Kirketerp.

Gjedsted.

1. Hr. Peder Jakobsen Brasen. 2. Hr. Jakob Pedersen Brasen. 3. Hr. Niels Jakobsen Brasen, som også har været Provst, døde 1626. Hr. Jens Nielsen Brasen, som også har været Provst, levede i Embede 52 År og døde 1680. 5. Hr. Peder Andersen Bøgvad. 6. Hr. Klavs Bork, som også har været Provst. 7. Hr. Peder Holm.

Vesterbølle.

Den sidste roman-katholske Præst, som har været i disse Sogne, hed Hr. Ove Ibsen; en Part gamle Bønder vidste endda om ham noget at fortælle, især Kristen Sørensen i Glærup, han kaldte ham Hr. Ove Munk. Efter gammel Tradition og Beretning skal han være bleven afsat, fordi han ikke vilde antage den lutherske Religion, han skal ligge begravet på Vesterbølle Kirkegård, østen for Våbenhuset, hvor endnu findes en aflang, firkantet, grov Kampesten, hvorpå står udhugget med grove Figurer midt på en Kalk og et dobbelt Kors, og på de 2 Kanter af Stenen med grove Munkebogstaver: Hic jacet Avo Jacobi presbiter. (I Håndskriftet findes en Tegning heraf).

1. Den første lutherske Præst ved Navn Hr. Kristen Nielsen skal have været født der i Sognet, men vides ikke, enten hvor længe han har været Præst eller hvad År han døde.
2. Hr. Kristen Kristensen, var den fornævnte Kristen Nielsens Søn, han har efterladt sig et Epitafium af Træ i Vesterbølle Kirke på Væggen ved nørre Siden i Storkirken; men Stafferingen er så gammel, at man ingen Underretning kan have deraf; dog har jeg befundet af gamle Dokumenter, Inskriptioner og Relationer, at denne Mand har været

pas har han haft en Kapellan ved Navn Hr. Børre Pedersen, som uidentvivi senere er bleven Sognepræst i Farsø Kald, hans Datter Inger Børgesdatter havde Hr. Søren Hansen i Torup, som var Provst i Gislum Herred. Gamle Folk har sagt mig, at denne Hr. Kristen Kristensen skal omsider på sin Alderdom have opladt sit Kald og flyttet til Nørrebeg i Sønderlyngherred, hvor en af hans Døtre skulde være gift med Præsten, hvor han også er bleven død og druknet i en liden Bæk, som flød imellem Præstegårdsralingen og det Herberg eller Hus, hvor han lå om Natten; over samme liden Bæk var en Bro, hvoraf han en Aften silde, da han vilde gå ud til sin Seng, udblæste; om ham er mig fortalt, at medens han var Præst i Vesterbølle, havde han en Degn, hed Niels Degn, hvilken han ikke vel kunde fordrage, og da de engang var til et Bryllup sammen, tog Præstens Kusk nogle Sølvskeer og stak i Vognsædet, som Degnen skulde sidde, og da de skulde køre bort, visiterede de og fandt bemeldte Søvskeer under Degnen, hvorover Præsten ham udskældte, og da Degnen kom hjem til sin Kone og Børn, lukkede han Døren op og spurgte, om han nogen Tid var kommen hjem til dem med noget stjålet, hvortil de da svarede nej, lukkede han Døren igen og gik ned og druknede sig selv i Aen.

3. Hr. Lavrids Pedersen Kjettrup, som også har været Provst udi Rinds Herred; om denne Hr. Lavrids siges, at han har været så tyk, at han ikke har kunnet gå op igennem den hvælvede trappe, som går op i Vesterbølle Kirketårn.
4. Hr. Svend Pedersen. 5. Hr. Bertel Kjerulld. 6. Hr. Søren Prip, døde 1681. 7. Hr. Lavrids Akselsen, som også har været Provst udi Rinds Herred, døde 1718. 8. Hr. Niels Holst, som også har været Provst udi Rinds Herred. 9. Hr. Byrge Krog.

Antegnelser paa hvis mærkeligt sig haver tildraget i denne Egn.

1534 brændte Ålborg, og skede samme år den Storm for Ålborg den 18de Decbr. i Skipper Klemens Opløb, som siden blev fangen, halshugget og stejlet på. fire Stejler ved Viborg Landsting Lørdagen næst efter sidermere vor Frue Dag, og gik dermed således til: Da Skipper Klemen var kommen i Land i Vendsyssel og havde fået Bønderne af Vendsyssel med sig, 6000 Mand stærke, indtaget Ålborg Slot og By, afslået Adelen i Lerå Sig og siden oversvømmede Landet, afbrændte en Del Herregårde og lod sig hylde og sværge af Almuen på den fangne Kong Kristjern den. Andens Vegne, med hvilken Fremgang han kom så langt, at han indtog Slottet Lundenæs ved Skjærn Å og kom over samme store Å indtil Varde Å, hvor Bønderne på Søndersiden af Varde Å havde opkastet nogle Skanser for ham og forment ham Overgangen, hvorfor og samme Bønder bekom den Frihed, at de siden selv har været ejere af deres iboende Gårdes Bygning, som arves og sælges fra Mand til anden stedse; disse Processer havde Skipper Klemen på Sydvestkanten; men derimod forsamlede sig Adelen igen fra den østre Kant af landet, imidlertid at han således for synderpå på den anden kant, og blev samlet i Randers, hvor Skipper Klemen og mødte dem, men fandt sig da ikke bestand, og derfor retirerede sig til Ålborg, hvorhen Adelen efterfulgte ham og belagde Åborg, som de bestormede og indtog den 18de Decbr., som meldt er, hvor da sammesteds skede en stor Massacre på Borgere og Bønder; Skipper Klemen undrendte da og vilde søgt sine Skibe igen ved Hals, men blev fangen af en Bondekarl på Klarup Kær, navnlig Jens (@:

Jesper) Rimand, som for sin Umag blev givet en Bondegård i Vorde⁸. Skipper Klemen øste Penge af sin Lomme til samme Karl, at han skulde ladet ham løbe, men det hjalp ham ikke, mens han blev greben og stejlet, som sagt er, og en Blykrone sat på hans Hoved, som tilforn var at se i Viborg Domkirke, men i min Tid ikke.

Skipper Klemen lod sig sværge og hylde i Kristjern II's Navn, og lovede han Bønderne ej alene at ødelægge Adelen og Herregårdene og dermed at befri dem fra Adelens Overmagt og Slaveri samt Hoveri, men endog lovede de fornemste Bønder at blive Lensmænd eller deslige Bestillingsmænd.

Da han var i denne Egn, havde han Bønderne her omkring forsamlede her i Vesterris; for denne Hylding, som Bønderne gjorde ham, blev de til Viborg Landsting (NB. af Adelen) dømt fra Liv og Gods, og var det så. langt kommet. at en Mand navnlig Mogens af Torup i Simsted Sogn skulde gjort Begyndelsen og var alt falden på Knæ på. Torvet i Viborg forat miste sit Hoved, men blev da udråbt Pardon, og at de skulde bøde for den Gerning, og mistede da alle Selvejrbønder deres Bondeskyld, som blev lagt under Kronen, hvoraf Adelen

dog siden fik det meste; nogle Bønder købte deres Bondeeje igen af Kongen, men de fleste fik aldrig deres mere; de andre, som ingen Bondeskyld selv ejede, måtte bøde med Penge, og befindes Professor Holbergs Anmærkninger over denne Bondeejehistorie ikke velgrundet; ti det er rettelig at mærke, at før Souverainitetens Opkomst tilholdt Loven, at ingen ufri Mand (det var Bønder) måtte eje frit Jordegods, ti omendskønt Bønderne selv ejede Bondeskylden, så skulde og måtte de dog ikke eje Herligheden, men samme skulde henhøre enten til Kronen, Gejstligheden eller Adelen; ti omendskønt sligt bliver først nævnt i Kristjan III's Reces, så ser man dog, at Bøndernes Herlighed både før og siden dependede af Adelen; ti omendskønt Børial Kristensen igen købte af Kongen sin forbrudte Bondeskyld, så dog var Herligheden af Ålestrup både før og siden til Restrup.

Jeg kan mindes at have hørt fortælle i min Barndom, at engang, da Kong Fredrik II gæstede ind om Natten i Store Tårup hos en Bonde, som bode i den Gård, som Anders Ålestrup siden bebode, at da han vilde gå ind, havde Manden en liden Søn, som stod ved Døren, og da Døren blev oplukket, vilde han gå ind forved Kongen, løb Faderen til og vilde støde ham tilside med sin Fod, sagde Kongen: "nej, lad ham gå, så kan han sige, når han bliver stor, at han har gået ind forved Kongen af Danmark."

1581 var der Pestilense i Myrhøj og Ørnbjerggård i Strandby Sogn, og hendøde der af Myrhøj 24 Personer og i Ørnbjerggård, som nu kaldes Vestergård, Niels Sivvensen selv syvende, og så holdt denne Pest op.

1602 var der stor Pestilense her i Jylland, så at en stor Del af Folkene hendøde, og begyndte samme først i Østerbølle, da en Hob unge Folk i Bygsæd var samlet i en Lade at drive deres Spil om Natten, så nogle, at der kom som et Hjul med Ild udi fra Kirken og til samme Lade, og da han kom ind i Laden, syntes de, at han var Som en Buk, der hoppede på 3 Ben, og ham kalder de Hel, og var da en Del af Folkene syge om Morgenens, og var samme Ord Hel et brugeligt Ord her i Landet, som man kan bemærke fra de hedenske Tider af, og er endnu brugeligt, og er det mærkeligt, som jeg af gamle Folk har hørt fortælle, at i samme store Død kunde de vise Hel fra en By til en anden, og at han lod sig se i Skikkelse som en hvid Hest,

sådan Overtro var da gængs.⁹ På Simsted Kirkegård ligger en Gravsten over Mand og Kone, som har bot i den vestre Gård, som da kaldtes Adsergården, hvilke begge døde i samme Pest nogle Dage efter hinanden.

1627 ved Mikkelsdagstider gjorde Kejserens Folk Indfald i Jylland, og som ingen Fjende tilforn i mange hundrede År var set her i Jylland, forårsagede dette en usædvanlig Frygt hos både høje og lave. Rinds Herreds Knaber mente da at ville værges sig og tilbageholde Kejserens Folk fra dem, og

til den ende havde afkastet Stenild Bro, Simsted Bro, Skindesbro og Lillevejle Bro, og lå da nogle af Kejserens Folk nemlig et Parti i nogle Dage for hver Bro og Bønderne på den anden Side forat formene dem Overfarten; tilsidst stak de kejserlige en hvid Fane ud, og da de havde erfaret Dybet i Åen, trak deres Anfører sin Hest ad en bred Bjelke, som lå midt i Åen, og de andre over Vandet efter ham, og da de mestendelen var redne Bøndernes Hob forbi, undløb Bøndernes Anfører og en stor Del af Bønderne efter ham, hvor da, der de kejserlige det så, rendte de efter dem, og blev da mange af Bønderne ihjelslagne. Ved Skindrup Bro lå ligeledes et Parti af Bønderne og et Parti af de kejserlige, og da en Dag en af de kejserlige gik op på Tinghøjen og viste sin bare Rumpe imod Bønderne, som lå ved Højen på Skindrup Mark, bad nogle Bertel Skytte fra Lyndrupgård, som kaldtes for at have frit Skud, at han vilde se, om han ej kunde skyde ham, sagde han: "jeg skal se, hvad jeg kan gøre," og derpå skød den kejserlige, så han faldt med det samme på Højen. At de kejserlige kom så stærke her ind i Landet, var årsagen, at Vendelboerne havde sanket alle Både og Færger over til sig og var ligeledes forsamlede for at formene de kejserlige Overgang over Fjorden; men de kejserlige fik udkundskabet, at de kunde tørfodet ride omkring ved Harbøre, som og skede, da de kom bag på. Vendelboerne og Tyboerne, førend de vidste af, og blev da et stort Nederlag på dem; herom findes et Vers således: "Først da løb de Morsinger og så de

Forrædere af Ty, igen stod goden Vendelbo, han stod og vilde ikke fly."¹⁰) Ellers blev mangfoldige af samme kejserlige Folk samme Tid her i Landet omkomne; ti allesteds, hvor de gav sig ud på små Partier, blev de dræbte og vidste Bønderne i min Tid at fortælle, at en Del af samme kejserlige Folk skulde have kunnet den så kaldte passauske Kunst, det er at gøre sig hård for Skud og Våben, og måtte derfor kvæle dem, førend de kunde få dem dræbte; som og blev fortalt, at en blev omkommen i Testrupgårds Forstue, som jeg er født, men de måtte slæbe ham ned i Kirkemosen og kvæle ham, førend de kunde få Livet af ham, og sådanne mange flere

⁹ Saml. Kjönnemat. S. 108. Thielæs Følgesang II. 59

Exempler, og var min Moders Fader og hans Brødre med i samme Tog ved Simested Bro, hvor hun og fortæller, at Bønderne slog mange små Partier af de kejserlige ihjel, førend dette forskrevne Tog skede. De drog så stærke herved efter det Tog mod Vendelboerne, så at min Fader fortalte, at de marcherede tilbage igen ad Alvejen mellem Ålborg og Viborg 3 ganske Dage. Ellers holdt de her ikkun slet Hus, hvor de kom frem, såsom de var Katholiker, og det skulde hedde, at det var en Religionskrig, de førte, da de endog ikke sparede Kirkerne og deres Ornamenten, som jeg kan mindes, at der stod skrevet i Testrup Kirkebog, at de havde revet den istykker; men man ser vel ofte af Historierne, at Herrer og Potentater ofte bruger Navn af Religionen til at udføre deres Statspolitiker med¹¹.

1657 begyndtes Krigen med Sverig og det af sådan Årsag: i det sidste svenske Indfald 1643 havde de svenske tvunget Kristjan IV til at afstå til Sverig på visse År Halland, Bleking og Bornholm osv. og ved samme Lejlighed forjaget Prins Fredrik af Bremen, hvor han var Biskop, og samme Stift til Eje indtaget. Dette syntes Prins Fredrik, da han var bleven varm på Tronen i Danmark, at ville hevne, hvortil da syntes den bedste Geleghed for Døren, da Svensken samme Tid var indviklet i Krig i Polen. Men som Danmarks Milise da mest bestod af Adelen og de Folk, som de holdt på deres Gårde til Krigstjeneste, og de fleste af samme lidet vidste, hvad Krig var; Svensken derimod havde gamle forfarne og længe i Krig øvede Folk, så kunde samme Krig intet godt Udfald vente i alle fornuftige Folks Tanker, og som det er bekendt, at den Krig, Svensken skal føre mod Danmark, er altid den besværligste i Henseende til den danske Sømagt, så er det også. altid Sverigs Statsraison, såvidt muligt ske kan, at tage sig Danmark fornemligst an forat sætte sig for samme i Sikkerhed, hvilket Svensken denne Gang ej heller glemte, og da de Danske gjorde deres første Tog til Bremen forat indtage samme - 18000 Mand stærke - forlod Svensken sine Sager i Polen med en Hast og marcherede lige til Holsten, hvilket da de Danske fornem, istedenfor at forhindre sligt de Svenskes Indfald i Holsten eller at vove noget Slag med dem, undrendte Adelen og deres Folk tilligemed Sognerytterne, som da af hvert Sogn var udkrevne, og fortælles, at Valdemar Då

på Lerkenfeld, som og var med, undrendte i en Sko og en Støvle.¹² De, Svensken kunde få fat på, blev fangne, og Resten løb hver hjem til sit, hvorpå Svensken uden nogen synderlig Modstand indtog Holsten undtagen Lykstad og Rendsborg, og da de kom for Frederits, som nylig, tilforn var bleven befæstet, og samme belejrede, blev den straks af de Svenske indtagen og det på denne miserable Måde, som mig selv er fortalt af de Folk, som var derhos: Anders Bilde, Rigens Marsk, som da kommanderede i Byen, befalede en Dag (ligesom et påfundet Krigspuds) at rydde Portene og at oplade samme for de Svenske, og når de da kom og marcherede ind, skulde Garnisonen posteres på Volden indenfor og da skyde de Svenske, ligesom de kom ind, og da dette blev sat i Værk og de Svenske trak ind, var der ej nogen, som kommanderede Garnisonen til at gøre et Skud, hvilket da Garnisonen fornem, og at sligt var gjort af Forræderi, og at de nu alle blev Svenskens Fanger, vendte en af Soldaterne, som stod nær hos Anders Bilde, sin Flint om og slog ham dermed i hans (Hoved), hvoraf han døde;¹³ dette har stedse været den rette og almindelige Relation om Frederits Erobring og om Anders Bildes Død, så at den Undskyldning, Holberg i sin Historie herover har gjort, er ugrundet. Svensken oversvømmede da hele Jylland, og da Isen bar om Vintren over det lille og store Belt samt imellem Århus og Kalundborg, gik Svensken over Isen og ligeledes indtog de andre Provinser, og som hans stadige Forsæt da var at skulle beholde Landet, gik han lemfældigere om end som sidste Gang med Indbyggerne, ja de Svenske lånte Bønderne deres Rytterheste i Ploven. Året derefter kom de kejserlige, polske og brandenburgske Tropper Kongen til Hjælp, og da de havde drevet Svensken af Holsten og de selv af Jylland havde retireret sig over til Fyn, hvor de allierede vilde været over efter dem, som mislingede, søgte disse allierede deres Vinterkvarter her i Jylland, som da blev meget værre end Svensken og opåd de og ødelagde alt, hvis Svensken havde levnet, og tilsidst søgte de allesammen omkring i Byerne på Parti og plyndrede og sparede end ej hinanden indbyrdes, hvor de mødtes; ti de spurgte straks hinanden: "von wer sind Ihr," når de da svarede "kejserlige, Polakker eller Brandenburgere," måtte det svageste Parti holde for, som de og om Natten i Byerne, hvor der lå Salvegarde, skød hinanden ihjel.¹⁴ Da de Svenske af Frygt for de allierede flygtede her af

¹¹ Sml. Thielses Folkesagn I 102-103.

¹² Jfr. Krigsarmatur S. 323.

¹³ Smst. S. 322. Denne uhjemlede Beretning viser kun, at det ikke er alene i vore Dage, at en uheldig krigsførelse hos den menige Soldat har fremkaldt Rygter om Forræderi fra de

Jylland, lod de nogle blive tilbage for at inddrive deres Kontributioner, og blev til den Ende en svensk Oberstløjtnant liggende på. Restrup ved Simested Bro, hvilken, da han hørte, at de Allierede kom til Viborg, blev han besnakkert af Niels Eskesen i Kastrup, at han skulde forstikke sig hos ham, og da han tog til ham med sit Gods og Penge, han havde samlet, blev han i Kastrup forrædelig ihjelslået og blev aldrig mere efterspurgt, og Niels Eskesen beholdt alt, hvad han havde; men Niels Eskesens Børn treves ikkun lidet deraf. Denne Oberstløjtnant var berømt for et særdeles godhjertet Menneske.

I disse Krigstider var det elendige og besværlige Tider, da Folk ved Nat og Dag bled udjagne fra Hus og Hjem og blev røvede og afplyndrede, hvad de havde, og undetiden ilde medhandlede. De Byer og Steder, som lå ved Kærsiderne, flygtede i Kærene; en Del her af Egnen havde flyttet noget af deres Gods ind på Lerkenfeld på Porthuset, som til den Ende med adskillige forborgne Huler er indrettet, en Del grov i Jorden, hvad de havde, som en Del igen af Fjenderne blev opgravet, en Del blev stående og forrådnede. Min Moders Forældre i Ålestrup blev da som mange flere meget medtagne og forarmede.

1660, da Freden blev sluttet og Skåne med Gulland og Bleking af fjenden afstået til Sverig, havde den danske Adel meget Gods udi Skåne, men en Del af samme måtte Kongen indløse og give de Svenske til Vederlag for Bornholm, Resten blev den danske Adel afplukket siden af de Svenske, som fortrykte dem derfra, så de intet beholdt deraf igen.

1683 har været mærkeligt i Danmark for Landmålingen¹⁵, da alle Agre al Danmark over er blevne opmålte med sær dertil af Stål berejdede Lænker, mellem hvert Kvarter sad en Ring af Messing; Agrene blev målte i Længden og Bredden. Dertil lod sig bruge adskillige Standspersoner, nogle, som målte, og nogle, som beskrev Målingen. Siden blev Jorden taxeret af visse dertil udnævnte Bønder, hvor megen Sæd hver Ager kunde tåle, og hvor god Jorden kunde agtes, dog var de tagne i Ed, at ingen skulde få noget at vide derom. Desligeste blev alle Heder, Skove, Moser og Enge taxerede og beskrevne. Her i Vester- og Østerbølle Sogne var de i Høstens Tid. Men ellers, som Ordet gik, var der over alt dette hele Land over 400 Personer, som brugtes dertil. Siden lå de længe i Viborg ligesom i Kvarter, måske fordi de skulde deres Forretning der sammesteds skriftlig forfatte. Disse 400 Personer var delte i adskillige Komplotter over Landet, og omendskønt deriblandt kan have været nogle, som forstod Geometrien, så var dog de fleste deraf nogle liderlige Idioter, som ej alene ikke forstod det, som de foretog sig, men endog ej havde andet Astrolabium end af Træ med en Pind til Viser på, og satte de nogle Stager på Marken og havde en Snor med en Kugle i Enden, som de tog i Munden og da så ud ad Snoren efter Stagerne, tog og Observationer efter deres hatteskygge; om det var geometriske Operationer, giver jeg hver fornuftig at betænke, som forstår Geometrien. Jeg har i min Tid allevegne omkring i Landet, hvor jeg har gjort Aftegninger i Ejendomstrætter og haft Udtog af Landmålingsforretning, eftermålt dem, men endnu aldrig derudi fundet ringeste akkuratesse eller Rigtighed, men skulde tænke, at de Ting de havde målt eller beskrevet, fandtes ikke på Jorden, men i Månen. Ellers er noksom bekendt, at deres Idræt eller summum bonum mest bestod udi at lade sig traktere i Byerne, at drikke og h..., som det er mig vist fortalt, at da et Komplot lå i Nyborg og skrev deres Forretning ren, gjorde de sammesteds 47 H....., og er det endnu noksom bekendt, at hvilken By, som ej trakterede og fyldte dem med stærk Drik efter Ønske, den blev højt ansat, som endnu svier til mange denne Dag, og så længe denne Landmåling står. Det er derfor på visse Steder i Landet, at en Mland kan have lige så mange Kreaturer og ligeså megen Ejendom på 4 Skpr. Hrtkr., som en anden kan have andensteds på 4 Tdr. - For at få alle Jorderne henførte til en vis Klasse, blev dertil udsendt visse Kommissærer, hvoriblandt Thøger Hofmand på Gundrupgård var en; disse skulde prøve Jorden med Følen, Lugten og Smagen, hvad Klasse den skulde beregnes udi. - Denne Landmålingsforretning fik dog ej Ende før 1687.¹⁶

1686 lod Bispen Præsterne erindre, at som de hører meget ilde, fordi de udi offentlige Bryllupper og Værtskaber af en ful Vane smøger Tobak ligesom Bønder og andre gemene Folk, som ikke en hæderlig Præstemand, der skulde være et Exempel for andre, vel egner og anstår, så skal samtlige Præster her i Stiftet alvorligen være påmindte, at de sig fra sligt udi offentligt Samkvem entholder, medmindre de for sådan Forargelse offentlig til Provstemodet vil mulkteres. Så blev og Præsterne af Bispen advarede og befalede ej at tage mere end et Menneske til Skrifte, tillige under vedbørlig Straf (forskrevne er dog af Præsterne lidet efterkommet). Den beskikkede Avktionsdirektør buldrede stærkt og androg for Generalfiskalen, at han ikke blev fordret til at holde Avktion; dette bevægede Rinds Herreds Præster til samtlig at bekoste sig en Avktionsprotokol og en Skifteprotokol. I hvor nyttigt end

---

¹⁵ Smst. 381-420.

¹⁶

dette Påfund med Avktionsholdelse var, så ses dog heraf, hvor nødig Folk vilde dertil, formedelst det var usædvanligt.

1687 findes Bispen at have pålagt alle Viborg Stifts Præster, at hver skulde give 3 Mk. til Hr. Hans Olesen, Sognepræst i Randers, som havde honoreret samtlige Stiftets Provster og Præster med sine hæderlige Vers, i Trykken forfattede.

1689 fik Præsterne her i Herredet Befaling at angive, hvad dem kunde være afgået i deres Kalds Indkomster siden 1660. Samme deres Angivelse jeg har en Genpart af; derudi en Del vemodelige Klager, at deres Sogne er _ Parten øde, hvoraf de intet nyder, hvilket dog ikke synes at komme overens med Sandheden. Iblandt andet klages af Kapellanen, Hr. Peder Segendorf i Hvam, at hans Formænd skal have fået af Restrup årlig Rug 16 Skpr., Byg 12 Skpr. og Havre 16 Skpr., samt 2 Rdlr. hver Ofringsdag. Ligeledes Præsten i Ulbjerg klager, at der i forrige Tider skal være givet af Lyndrupgård til Præsten 18 Skpr. Rug, 18 Skpr. Byg og 18 Skpr. Havre osv. Man ser heraf, at det i gamle

Tider har været en Skik at give Præsterne en vis Del Korn årlig i Steden for Tiende, som nu på de fleste Steder er ophævet af Herregårdene. Det var i de Tider og en vedtagen Skik, at Bønderne gav efter Akkord visse Skæpper Korn istedenfor Tiende; dog var det i forrige Tider Brug, at Kirkeværgerne tog Kirkernes Tiende på Kærven og lagde dem i den såkaldte Kirkelade, af hvilke en var bygget ved hver Kirke, mestendelen af Grundmur med Kampstene, hvoraf nogle endnu er tilsynse; derudi blev Kirkens Tiende aftorsken, bortsolgt og ikkun gjort slet Regnskab for.

1691 og 1692 findes udførlig omtalt Processen mellem Peder Lerke og Mag. Kristen Stistrup, der omtales i Farstrups og Axelsens Dagbøger.

1699 blev en stor Del af Viborg Hospitals Gods fra Hospitalet bortsolgt, hvoriblandt Testrupgård, hvor min Fader bode, Testrup By, Højslevmølle og mere Gods; de, som dertil var Tilskyndere, finge mesten alle en ond Død. Povl Lavridsen, en Forpagter på Hammelmose i Vendsyssel, købte Testrupgård, Byen og mere Gods, han omgikkes dermed ilde og uforstandig, måtte siden sælge det igen til sin Halvbroder, Borgemester Enevold Nielsen i Ty, som siden solgte det igen til Hans Mathisen.

1700, 9de April døde Herredsfogden Anders Kristensen Ålestrup - han var begavet med god Forstand, men brugte den sjelden i sine egne Anliggender, var ellers meget vel lidt af alle, både høje og den gemene Mand.

(I Anledning af Krigen.) Her i Jylland var Folk da meget bange og en Del grov i Jorden, hvad de havde, da en Del, som endda kunde huske det forrige svenske Indfald 1657, vel havde Årsag at frygte.

1711. I denne Sommer grasserede Pesten stærkt i Helsingør og siden i København. I Helsingør bortdøde over 900 Mennesker, som var de fleste Folk i Byen, og i København 22000; den sagtede sig igen i Nov. og siden om Vintren ganske ophørte; hvor Folkene var uddøde, blev malet et rødt Kors på Døren; men da Pesten ophørte, blev Husene igen rensede og røgede, og blev da malet et hvidt Kors på Døren igen og siden holdt Avktion på Møblerne. Jeg var og samme Tid i København, da jeg fór for Matros med en Galiot fra Hobro, kom og imidlertid i Huse, hvori Pesten og døde Folk var inde, imod min Vilje og Videnskab, blev dog, Gud ske Lov, intet ad Skade. Da vi kom hjem, var der Strandvagt anordnet, at ingen måtte komme i Land i 6 Uger; en Pige fra Handest kom hjem samme Tid fra København; hun døde, hvorpå Huset, hun og hendes Moder var udi, blev afbrændt; nogle af de københavnske Skippere, som kom her i Mariager Fjord samme Tid, døde og havde Svagheden med dem, deraf ligger en begravet i "Baked" ved Hadsund og andre ved "Hansbakke." Da Svagheden var allerstærkest i København, blev på Rådstuen anordnet en Sundhedskommission, hvor de, som vilde rejse af Byen, kunde få Sundhedspas, når de ikkun alene sagde, at de ej havde været i befængte Huse; her i Landet blev og udgivet Sundhedspas af Præsterne til Bønder eller andre, som vilde rejse til Købstæderne, hvilke Pas, som var prentede til den Ende, var herover skikkede fra København; hvor dårligt at dette var, kan enhver fornuftig Kristen selv gætte, som tror Guds Forsyn og ved, at der er ingen Ulykke i Staden, som jo kommer fra Herren. Med disse Sundhedspas blev kontinueret næste År efter.

1712 døde Mag. Kristen Stistrup i Ullis, min meget gode Ven; han havde en ypperlig Hukommelse og Judicium og var hos ham nedlagt et stort Pund; han havde for at ville korrigere og oplyst den danske Historie og refuteret tildels den svenske Historie. Til den Ende han havde erhvervet sig mange rare Manuskrifter, som hans Kone klattede bort efter hans Død; men han blev derudi forhindret af mange Processer, han indvæltede sig udi, hvormed han drev sin Tid bort; den sidste og slemmeste deraf var med hans egen Kone, som ikke uden Årsag beskyldtes for andre. Han var ellers tilsidst geskæftiget med at refutere de svenske Besværinger mod det danske Krigsmanifest, derudi jeg var tildels hans Assistent; samme blev dog ikke trykt eller kom for Lyset; ti da jeg siden hans Død dem ganske forfærdigede og overleverede dem til Kongen i Husum, blev den sendt til Rostgård, som da var Historiographus et Antiquarius regius, at gennemses af ham: men som han ikke gerne så.

at noget kom frem, som han ej selv var Fader til, blev det derved, og jeg tog mig ej mere deraf¹⁷.

17. Decbr. døde Mathias Tausen, Herredsfoged i Rinds. Decbr. døde Mathias Tausen, Herredsfoged i Rinds- (1) Jfr. Langebekiana 93-94- Gislum Herreder, ham succederede Kristian Solberg, som var Kristjan Solberg, Herredsfoged i Års-Slet Herreder hans Søn; han havde lært Barberprofessjon, var så kommen til at tjene Grevinde Schindel, som var Kongens Konkubine en Tidlang. derved han blev removeret til Herredsfoged.

Samme År døde Hans Munk, Biskop i Kristiania i Norge, ham succederede Bartholomæus Deichmann, Bisp her i Viborg, denne Deichmann var en meget lærd og gærrig Mand; han lånte af Præsterne her i Stiftet deres bedste Bøger, men galt dem ingen igen, hvorved han samlede sig et ypperligt Bibliothek.

1713. (Efter Stenbocks Overgivelse.) Akkorden var ellers med de Svenske, at de skulde rancioneres og afhentes igen; men da de svenske Skibe ankom til Åbenrå, var Vekslerne til Indløsningsen ej ankomne, det var vel og ej at tvivle, at de Danske jo søgte alle de Forevendinger, som muligt var, ej at slippe så mange svenske Folk igen af Hænderne, så længe Krigen stod på; de svenske Officerer blev da forlagte i alle Købstæderne, hvor de lå i lang Tid og skulde underholdes af Kongen; men tilsidt forløb de fleste, man og her blev ked af dem og spurgte ikke meget efter deres Løben. De gemene Svenske blev og fordelte Landet over til at tjene Bønder og andre; de, som havde Hjem i Stift Bremen, fik Lov at gå til deres Hjem; da Krigen fik Ende, rejste nogle Svenske til Sverig igen, nogle blev her i Landet og bosatte sig her både i Købstæderne og på Landet.

Samme År byggede Præsten i Vesterbølle det store Hus på Gaden i Østerbølle, som efter hans Død blev solgt til Hans Mathisen i Testrupgård, som lagde en Del af Anneksgårdens Avling dertil og gjorde en Bondegård deraf. Udi denne Krig blev Året 1711 påfundet, at der skulde udskrives en Skytte af hver Herregård til Krigen, i Tanke, at de skulde skyde vissere end Soldaterne; men da Herremændene nødig vilde af med deres Skytter og i den Sted sendte Kongen af deres Bønderkarle, forandrede Kongen sit Forsæt og tog Penge for dem, og ser jeg af en Kvittering, dat. 11. Marts 1711, at Lavrids Kjørulf på Viffertsholm har betalt til Ålborg Amtstue for en Skytte 60 Rdlr. af samme sin Gård.

1715. den 25. April sloges nogle danske Skibe under Viceadmiral Gabels Kommando med nogle svenske skibe på Kolbergerheide, og erobrede de danske 5 af de svenske og skød det 6te i Synk; der blev 1891 Svenske fangne, og ikke 1 Mand undkom, som kunde føre de Svenske Tidning om Slaget. Disse Svenske var så tidlig udskikkede forat brandskatte og plyndre de danske Smålande, i Tanke at de Danske ej så hastig kunde komme i Søen.

Den 7. Avg. sloges de Danske og Svenske til Søs, 22 Skibe stærke på. hver Side, begyndte under Landte Rygen og vendte mod Bornholm over; dog blev ej noget Skib mistet på nogen af Siderne; ti de lå mesten så langt fra hinanden, at de ej synderlig Skade kunde gøre hinanden; de Svenske tog om Natten Flugten over ad de svenske Skæer, og de Danske kastede over ad Landte Rygen igen. De Danske havde tilforn afsendt Pramme og samt Skibet Ditmarsken med 3 Galejer fra Norge og 3 Bombarder-Galioter tilligemed en Del Transportskibe forat åbne Passagen ved Indløbet hos, som var forsænket af de svenske med gamle Skibe og Skibsankre. På. disse var den svenske Flåde udsendt at skulle ruineret samme, som de Svenske og kastede Bomber af Fyrmørser ud på dem af Landte Usedom, hvor bemeldte Danske lå. under udenfor Ruden; men da den danske Flåde kom, som meldt er, blev vi den svenske Flåde kvit dette År.

I Septbr. sloges de Danske og Svenske i 2 Dage på Grunden imellem Ruden og Tiserhoved på Landte Rygen, hvor de Danske vektoriserede og splittede de Svenske ad, som vilde forbyde dem at komme ind over Grunden, så at 3 af dem måtte retirere sig under Landte Rygen, hvilke siden blev opbrændte, og Resten af de Svenske kom under deres Blokhús på Ruden, hvor de en Tid lang blev liggende, men flygtede siden ad Sverig og efterlod på Ruden 22 Kanoner og nogle Fyrmørser osv. Stykkerne havde de ladet med dobbelt skarpt og lagt Lunte ved dem, som skulde tænde dem an; men Lunterne gik ud, ligesom de Stykker Lunter gik ud, som de havde tændt og lagt til Krudtfadene. Jeg var samme Tid med den danske Flotille, som slog sig ind ved Ruden. Samme Tid var og med Skibet nogle Smøgere, det var gamle Skiberum, som var fyldte med Skurtørv, Svovl og andet Tøj, som hæsleg kunde røge; disse skulde været sat ild udi og stillet på Ruden forat forblinde dem, når vi skulde gået ind den forbi; men disse blev ej brugte, ti en stor Storm drev tvende deraf på Land, og samme Storm bortdrev og de gamle Fartøjer, Svenskerne havde sænket på Grunden og i Indløbet.

Bemeldte danske Flotille bestod af nogle Pramme, som var Hjælperen, Arke Noe, Ebeneser, Helleflyndren og 2 Galioter, som førte 18 Pundere, 3 Bombardergalioter, 3 Galejer, såvelsom

Skibet Ditmersken, hvilket førtes af Admiral Sehested, som samme Flotille kommanderede; dog bemeldte Skib var ikke i nogen Bataille med, men lå altid bagved og så Legen an; herforuden var og nogle små Fregatter og Galioter. De Danske nåde deres Forsæt og sankede deres Transport sammen ved Greifswalde, hvor de indtog 20000 Mand og dermed den 26. Novbr. gjorde Landgang på Landte Rygen i en By, kaldet Stresou bag Philips Ejland, hvor de Svenske mødte om Natten Kl. 3, da de Danske alt var største Delen komne i Land og havde kastet en dobbelt Grøft for sig, og holdt en Bataille med de Danske, som havde en Del Saksere og Brandenborgere med sig; men de Svenske måtte rømme Marken, og blev en stor Del af dem på Pladsen såvelsom 4 à 5 Generalspersoner, hvoriblandt den navnkudige Partigænger Basevitz, tilligemed 8 Feltstykker, en stor Del af de Svenske blev fangne in Summa; de Svenske mistede da Landte Rygen og alt hvad de der havde, Ammunition, Proviant og 70 Stykker, som de her og der havde plantet til at forhindre Landgang med. Den svenske Konge, som var med, blev Hesten skudt under og blev liggende på Pladsen. Det gik ellers her ligesom ellers altid i denne Krig, at de Danske lå altid og luntede Tiden bort, hvorved mange Anslag gik overstyr, så det syntes ligesom være en Officerkrig, og at de Danske ej forfulgte deres Viktorie, når de havde nogen, men alene sigtedes til, at Krigen kunde vare længe uden at udrette noget. Da vi havde indtaget Krigsfolkene, lå vi dermed under Landte Rygen i 12 Dage, så både Heste og Folk kreperede, da vi ligeså let kunde gjort Landgang efter 2 Dages Forløb, som efter 12 Dages; desårsag også Admiral Sehested blev skældet i deres Krigsråd for en Blakskitter. De allierede, som var Danske, Brandenborgere og Saksere, havde imidlertid belejret Stralsund, hvor de daglig jo mere og mere avancerede og Byen meget hårdt ængstede, besynderlig siden de blev Mester af Landte Rygen, til 23. Decbr., da den blev opgiven og Garnisonen gjort til Krigsfanger; den svenske Konge undkom nogle Dage tilforn på en dobbelt Sluppe til Sverig. Til den Landgang, som skede på Landte Rygen, var over 800 Fartøjer, små og store.

Dette har jeg så vidtløftig villet beskrive, fordi jeg var selv med fra først til sidst og så, hvorledes alting til gik, da jeg og blev beliggende i Greifswalde Vig om Vintren under Landet ved Ludvigsburg, hvor jeg led ondt nok, da samme Tid var en stor Vinter og mange kreperede og bortdøde.

Hr. Mads Åby, Præst i Ulbjerg, blev ked af sit Kapellani og vilde have sig et andet og bedre Kald, hvortil hans Kone var den største Tilskynder; Han forlod da Ulbjerg og gav sig til at være Skibspræst på Prammen Hjælperen; men han døde der i Pommern om Vintren og ligger begravnen inden Kirkedøren i Brandshagen Kirke. Efter ham fik Ulbjerg Kald Hr. Kristen Kierketerp.

1716 om Somren var de Danske geskæftigede med at hidhente Moskovitterne, som var over 30000 Mand stærke, hvilke havde i Sinde tilligemed de Danske at ville gøre Landgang på Skåne, hvilket forsæt dog ikke gik for sig; men de Danske førte Moskovitterne til Meklenborg igen i Oktober. Jeg var da i Moskoviternes Tjeneste og var med at føre dem tilbage igen.

1717 i Novbr. døde min allerbedste Ven, Hr. Lavrids Axelsen i Vesterbølle; han var en fin, lærd og meget oprigtig Mand, i ham fulgtes både Lærdom og Levned ad, så hans Lige var ikke i denne egn.

1717 solgte Kongen alt sit Ryttergods her i Egnen; som alt var Strøgods og mest noget beliggende i hvert Sogn; Hele Furland var og Ryttergods. Jeg købte denne Gård her i Vesterris, som og var Ryttergods og jeg tilforn siden 1704 havde haft i Fæste som Rytterbonde. Kongen lod lægge Ryttere igen i Købstæderne og på nogle Herregårde, som han til den Ende indkøbte. Sa blev og i dette År, såvelsom næstfølgende opsagt alt det Gods, som var kommet fra Kronen med Relutionsrettighed, og hvem det nu besad, skulde enten give mere derfor forat beholde det eller og miste det. Jeg måtte reluere Østerbølle Sogns Rugtiende med 5 Rdl. af Tønden, som er 40 Rdl. Her i Rinds Herred befandtes, at en stor Del Bønder var pålagt en Afgift af Smør til Kalø Slot, som tilhørte Kongen; men ved hvad Lejlighed samme Afgift er pålagt, har jeg til Dato ikke kunnet udfinde. Dette Smør var anslået i Hartkorn i den gamle Matrikel 1664 1 Pd. Smør, det er 12 Pd., for 4 Skp. Hartkorn; samme sakaldte Kalvyding blev tilligemed mere Hartkorn afhændet fra Kronen til en Jøde, Immanuel Texiera, og fra ham blev det igen afhændet til Just Arctanter i Viborg og stod samme ligeledes under Reluition.

1719 var en streng Vinter med Frost og Sne. 25. Marts kom en forskrækkelig Vinter med Sne og Frost, så ingen kunde komme By imellem, men de, som var ude, måtte ride fra deres Vogne, hvilken Sne igen efterhånden bortsmeltede af Solen og kom ej andet Tøvejr førend 29. April.

Gamle St. Olufs Dag åg vi Rug ind, Høsten kom da tidlig, formedelst denne Sommer såvelsom næstforrige var en meget stor Tørke, 1 Skp. Rug gjaldt ordinært Landkøb 2 Mk.

16. Novbr. afbrændte største Delen af Proviantgården i København, Ilden kom op om

Proviantgården i København, Ilden kom op om Natten hos Grynmølleren, som da bode derinde.

I Decbr. afbrændte Ladegården ved Klavsholm, hvorpå lå Ryttere indkvarterede; samme Ildebrand blev anstucken af en Rytter, som næste Året derefter, da han atter var geskæftiget med at ville den igen afbrænde, blev røbet, pågreben og rettet.

1720 18. Juni døde min gode Ven, Hans Mathisen på Testrupgård; han var en forstandig og lovklog Mand, var og vel beløben i denne Tids Politik. Samme År døde Hr. Lorens i Almind, han havde i sin Tid gjort sig berømt og navnkundig ved adskillige vanskelige Sygdomme at kurere og især med de såkaldte forgjorte at hjælpe tilrette igen.

I dette År blev Mariager Kloster solgt fra Kronen; Kongen havde indløst samme ved Reluitions Rettighed fra Liliencron af Holsten, som en Tid lang havde haft samme i Possession. Det blev da købt af en Franskmand og straks igen afhændet til andre, men tilsidst blev det købt af Severin Bentzon på Havnø for 18000 Rdl. i Pengesedler, som var et Røverkøb; han rev den gamle grundmurede Ladegård ned, som tilforn havde været Nonnekapeller, og solgte Murstenene bort, hvilke var så store, at hver vejede 15 til 16 Pd., og byggede han Ladegården igen af Bindingsværk synden for Gården.

I disse Krigstider havde Kongen af Pengemangel ladet prente på Stykker Papir, ligesom og forhen er sket i Frankrig, hvor meget sådan en Seddel skulde gå for istedenfor Penge, hvilke Papirer kaldtes Pengesedler og ginge nogle for 1 Rd., nogle for 5 Rdl., nogle for 10 Rdl., andre for 50 Rdl. osv., men ingen mindre end 1 Rd., hvilket satte disse Sedler straks i Miskredit, hvorpå de blev udgivne af mindre Værdi, nemlig på 1 Mk., 2 Mk. og 3 Mk., men de faldt dog af deres Pris, så at hvo, som trængte, måtte lade dem gå, Rigsdaleren for 4 Mk., ja vel endog ringere; dog blev de alle af Kongen igen efter Freden indløste for fuldt Værd og brændte på Københavns Rådhus.

Dette År solgte Kongen alle sine beholdne Kirker, undtagen dem, hvis Indkomster Præsterne havde tilsneget sig, som er alene 13 her i Viborg Stift. Endel Præster havde tilvendt sig disse Kirkers Indtægter af Foregivende deres Kalds Ringhed, men de, som sidder i de ringeste Kald, har dog ej nydt dem. Testrup Kirke købte Hans Mathisen før han døde, for 175 Rdl. Det er at mærke, at i de Tider Kongen ejede Kirkerne, var deres Tiender fæstede bort mesten Delen for en ringe Afgift, f. E. Testrup Kirketiende havde Sognemændene for årlig Afgift i Fæste for 5 Tdr. Rug og 2 Tdr. Byg, hvilken Kirkernes Afgift blev betalt med rede Penge efter Kapitelskøbet, som desårsag mesten Delen blev sat efter det højeste Landkøb, dog vel ikke så meget for Kirkernes Skyld som mere for Bispens og de gejstliges, hvis Tiender og blev betalte efter denne Taxt. 1681 blev anordnet en såkaldet Stiftsskriver, navnlig Niels Rasmussen, som skulde indskrive alle Kirkernes Regnskaber i hver Kirkebog og derfor have 4 Mk. af hver Kirke, som siden blev til 5 Mk. 8 Sk., da Præsterne havde skrevet Regnskaberne først; han fæstede og Kirkens Tiender bort. Han døde 1691 og blev efterfulgt af Hans Meklenborg; i hans Tid blev Kirkerne solgte, og dermed ophørte denne Bestilling. Ved det at Kirkernes Tiender blev fæstede så lidelig bort, sad en Del Kirker i slet Tilstand og Armod, f. Ex. når der skulde repareres på Testrup Kirke, måtte der tiggess og lånes fra andre Kirker dertil.

1721 var slet ingen Vinter førend 8 Dage efter Kyndelmisse, og var i Januar Måned så godt som Forårs Vejrligt, som ellers kunde være i Maj Måned; men så begyndte en meget hård Vinter, så at man straks kunde gå over Sundet imellem Sælland og Skåne ligeoverfor Hven, og kontinuerede samme Vinter indtil vor Frue Dag, 25. Marts. 13. Marts frøs det i vor nordre Stue på et florentinsk Thermometer 40 Grader, den 14de 41 Grader.

17. April kom et meget ondt Vejr med Regn og Slud, som kontinuerede den 18de og forandredes den 19de til en heftig Himmel- og Jordknog, som vedholdt til den 20de om Aftenen.. April kom et meget ondt Vejr med Regn og Slud, som kontinuerede den 18de og forandredes den 19de til en heftig Himmel- og Jordknog, som vedholdt til den 20de om Aftenen.

1722 var slet ingen Vinter her i Danmark enten før Jul i Året 1721 eller efter Jul, men alt Tøvejr og godt Vejr uden nogen Frost eller Sne helt hen til Foråret, hvorpå fulgte en meget våd sommer.

13. Septbr. døde Hr. Kristen Holst i Lovens og blev efterfulgt i Kaldet af sin Søn Morten Holst.. Septbr. døde Hr. Kristen Holst i Lovens og blev efterfulgt i Kaldet af sin Søn Morten Holst.

Dette År gik Folkene i en Landsby ved [Navn] Astrup i Salling til og tog et Kvindfolk, som de beskyldte for Hekseri. og bandt hende fast i hendes eget iboende Hus og satte så Ild på

Denne Sommer døde Hr. Jesper Rønberg i Hersom, Provst i Rinds Herred, ham succederede Hr. Niels Rømer, Kapellan af Viborg.

Dette År faldt Kornet af i godt Køb, 1 Td. Rug 7 Mk., 1 Td. Byg 5 Mk.

1723, 28. Jan. frøs på Thermometret 41 Grader, den 16. Febr. så man Viben. Dette År var en tør Sommer i mange Lande, hvorpå fulgte mægtig Regn igen ved Juletider.

1725 er Etatsråd Fredrik Rostgård, som var Oversekretær, Arkivar, Historicus regius og Kongens Poet, kommen fra sit Embede, formedelst han skal have taget formegen Gave; han flygtede ad Skåne, men kom dog straks igen; han havde Dronningens Halvsøster til Ægte, Grev Reventlaus naturlige Datter; han tilligemed Dronningen og flere blev angivet af Trojel, Præsten på Kristjanshavn, at Rostgård skulde oppebåret store Penge for Præstekald og andre Bestillinger, og at Dronningen deraf skulde haft sin Andel, at Dronningen skulde tragtet at udelukke Kronprinsen af Regeringen osv. Dette underlige Tøj blev understøttet af Kronprinsen, Prins Karl og særdeles af den gamle Prinsesse, Kongens Søster, som ingen Tid kunde fordrage Dronning Anna Sofie, og kom Prins Karl og denne hans Søster ikke meget til Hove i denne Dronnings Tid, fordi hun ikke vilde cedere Dronningen, kom og i al den Tid ej tilbords hos Kongen uden 1 Gang, da hun satte sig ved Kongens højre Side, da Dronningen sad ved den venstre, og var hun så vel skåren for Tungebånd, at hun kunde kujonere Kongen med sin Mund. Over disse Angivelser blev holdt en stor Gehejmekommission af en Del de fornemste og lærdeste Herrer, blev og nogle, nemlig Etatsråd Seerup på Hald og Lukas Kierulf af Viborg, beordrede til at tage visse Folk her i Landet i Ed i Enrum, hvoriblandt Lavrids Hostrup i Hobro var med; hvad de blev spurgt om og hvorpå de svor, fik man ej at vide; men det var vel mest om at bekende, om de havde givet Rostgård Penge. Rostgård blev vel endelig overbevist at have taget nogle Penge til Foræring for Kald og Bestillinger, han måtte og derfor miste sin Bestilling, han solgte da straks sit mægtige Bibliothek, hvorudi fandtes mange rare historiske Manuskripter; siden blev han Overtranslator i Helsingør. Efter ham blev igen Oversekretær Kristjan á Møinichen. Ved denne Kommission blev Dronningen ikke styrtet, som vel visse Folks Hensigt var, men den gode Angiver, som således blindlings havde ladet sig forlede, måtte for sin Umag danse til Munkholmen.

Samme År afbrændte Skive, al den Del, som var tilbage og ikke afbrændte 1715.

I dette År var Vejrliget således beskaffet: Vintren og Foråret var hel tørre indtil efter Valborgs Dag, da det fangede siden an at regne af og til, indtil Vintren tog ved igen, som gav en meget våd Sommer, dog voksede Kornet vel, især Rugen meget overflødig, som ikke har været deslige i mange År.

I dette År skal en Kone ved Slesvig i Holsten i Maj født et levende Barn til Verden og omtrent en 20 Uger efter født et andet levende Barn.

1726. (Efterat have omtalt Viborgs Ildebrand.) Borgerskabet i Viborg fik ingen Hjælp til at bygge med igen; ti hvad som blev tilovers fra den indfordrede Brandstød, sagdes at Kongen forærede Møinichen; men alle, som det havde brændt for, fik Frihed for Konsumtion i 12 År, såvelsom og Toldfrihed og Frihed for deres Kreditorer i samme 12 År, og gik denne Frihed så vidt, at de, som købte afbrændte Gårde, nød og samme Frihed, hvoraf da fornemlig betjente sig Bentzon på Estvadgård, der købte Gehejmeråd Rosenkrandses Gård, som ligger på nordre Side af Dømkirken, hvorudi han drev en Del Handel; men som de fleste lidet kunde benytte sig af Toldfriheden, nogle og misbrugte den, blev samme igen efter nogle År ophævet, men Frihed på Konsumtionen vedblev de 12 År, men Byen blev ikke derved bragt på Fode igen og når vel aldrig mere sin forrige Skønhed igen.

1726 22. Juli var en stor Storm, hvis Lige ej har været i 20 År siden 1706; da blæste mange Træer ned i Skovene, en Del Huse, og skede samme Tid stor Søskade, siden den Tid på Efterhøsten var adskillige Storme, hvorved skede stor Søskade.

1727 om Somren blev Langvejle repareret og en stor Del opfyldt, et Stykke fra Broen af og op efter, hvor der var dybt Vand og ved Højvande ej kunde passeres. Nogle År tilforn kørte Mads Brøndums Kone, Forpagter på Lyndrupgård, med sin voksne Datter derover om Aften med Højvande og væltede derudi, hvor bemeldte hendes Datter druknede. Dette Arbejde med Vejlsens Opfyldning blev gjort af de næste Sogne her i Rinds Herred og af 6 Sogne på hin Side. Over denne Langvejle var i fordem Tid ej nogen Kørsel, men var alene en Bæk, som løb der i Kæret, hvilken efterhånden blev "trækket" af Kistrup Fæ, hvor Sandet flød efter og gjorde Bunden hård; siden blev der ifyldt og forbedret af dem, som kørte deres Hø i Land, og endelig blev Bro gjort over Åen og blev til en almindelig Kørevej.

I dette År blev de publiqve Bygninger i Viborg igen foretagne af Staldknegt, som fornævnte Borgerskab, som kunde bygge noget, begyndte og igen; men de fleste Pladser blev liggende øde.

I Juni døde Jens Stygsen i Glærup, han var Hr. Styges Søn i Eveldrup og efter sin Faders Død havde købt denne Gård i Glærup (og overgivet sine Studeringer) af Jørgen Sommerfeld, Søren Fandrup Søn, hvilken Søren Fandrup jeg kendte; han var en agtet og æret Mand i sine Tider. blev altid brugt som Skaffer til Brvllupper her i Egnen: denne Gård blev købt igen af

Jens Brøndum, som sidst i Året blev gift med Ritmester Suhrs Datter fra Budrupholm og fik 1100 Rdl. med hende, men de varede ej længe.

Samme År blev og færdig Slottets Bygning i København, som nogle År havde stået i Bygning, og var største Delen deraf i Grunden nedbrudt og igen af ny opbygget undtagen Tårnet, hvor Porten nu går igennem, som gik ud et Stykke østen for tilforn. Da Porten og Slotsbroen blev flyttede, var Kongens Forsæt at ville haft Bro over Stranden lige ad Boldhusgaden og vilde haft Laksegaden rettet og real Udsigt til Hallandsås, hvilket der Overslaget blev gjort, hvad Husene vilde koste, som i Laksegaden skulde nedbrydes, hvilke løb altfor højt, blev dette Anslag til intet.

I August døde Byfogden i Hobro, Kristen Nielsen Hostrup; han var født i Hostrup ved Hobro; ved ham er den Hostrupske Familie opkommen og bleven navnkundig i Hobro, men gik snart ud igen. Ham succederede Peder Elkiær, som tilforn havde været Regimentskvartermester.

Jeg var samme År i Amsterdam med Øksne at sælge, hvilken Handel jeg brugte 7 År på Rad; men da der blev lagt 20 Gylden Told på Stykket, måtte denne Handel ophøre både for mig og flere.

1728, 21. Jan. døde vor Præstekone i Gislum Kathrine Weinholtz; hun var født i Flensborg og havde været Præstekone til Tranqvebar i Ostindien i 18 År med hendes første Mand, Hr. Thomas Hiøring; hun fik siden hans Død vor nuværende Sognepræst, Hr. Peder Witt; hun var en brav, ærlig og forstandig Dannekone og raffineret i hendes Husholdning, så jeg ej har kendt hendes Lige af Præstekoner.

21. Febr. døde vor Præst, Hr. Peder Witt i Gislum, han var Ole Witt, en Købmands Søn i København, blev Præst til disse Sogne 1705; han var en smuk, ærlig, enfoldig Mand, havde ej Børn uden en stivsøn, Johannes Hiøring, som først bode i Viborg og fik Thomas Karmarks Datter i Randers, blev der bankerot, tjente siden ved Kongsberg i Norge. Jeg lod efter Hr. Peder Witts Død og efter hans Begæring opsætte de Døre for hans Begravelse i Gislum Kirke. Ham efterfulgte Hr. Mikkel Pedersen Wittrup af Viborg, han havde til Hustru Maren Madsdatter, en Præstedatter fra Harsyssel.

Det ostindiske Kompagni i København var nu kommet til agters og i så slet en Tilstand, at det ej kunde bestå, hvorfor Hans Majestæt efter gjort Projekt af en Amsterdammer, navnlig Josias van Asperen, gav Oktroj ud på et nyt ostindisk Kompagni at oprette til Altona og samme at blive et med det københavnske; men andre Potentater besværede sig derover, hvorfor med samme blev intet af, ti ingen udenlandske vilde sætte derudi og indenlands var ingen som havde Penge til sligt et Værk at fremsætte.

1729 i Thormåned blev Herredsfogden her i Rinds-Gislum Herred, Kristjan Solberg, Rådmand og Viceborgemester i Ålborg.

I dette År tog Kongen det ostindiske Kompagni til sig, eftersom samme var kommet således til agters, at Interessenterne ej kunde fortsætte det længer; dog blev i dette År ved nogle ny Interessenter 2 Skibe udskikkede; men disse ny Interessenter var ej længer deltil forbundne, end så vidt samme Skibe angik. Siden blev indrettet en ny Oktroj på 40 År; ved denne Lejlighed fangede man først an her i Danmark at sende Skibe til Kina. Det første Skib, som blev afsendt, var kaldet Varberg, som var et mådeligt Todæksskib, og var samme et af de Skibe, som 1715 blev erobrede og tagne fra de Svenske på Kolbergerheide; dette var en god Sejler og gjorde en god Rejse på Kina og blev ført af Kaptejn Tønder, som havde mistet sit ene Ben 1715 under Ruden i Pommern; jeg var da anmodet og tilbudet at føre samme Skib som Kaptejn til Kina; men som jeg i disse Åringer var meget medtaget af en Svaghed, (Sputum Sangvinis) vilde jeg ej tage derimod.

Denne Handel på Ostindien og Kina synes en Del at være meget god for Danmark i Henseende, at man selv kan have de Varer fra første Hånd, som man ellers skulde købe fra Holland, England osv., og desforuden menes, at vi kan sælge til udenlandske Folk for en Del Penge, som kan føres ind i Landet igen; men når man ret overvejer, hvad denne Handel medfører skal det gode med det onde ingenlunde balancere; Ti 1) har vi her i Danmark ingen Varer, som vi kan bringe til Kina, men må føre didhen myntet eller umyntet Guld og Sølv; ej heller er vor Handel i Ostindien af den Beskaffenhed, som Hollændernes, at vi kan der handle med Landets egne Varer fra et Land til et andet, 2) forvolder denne Handel, at ved det at der føres disse tørre Theblade i sådan Mængde her i Landet, bliver det til en Vane hos de store, en Mode hos de ringe og tilsidst en Natur for dem alle, at drikke The hver Time om Dagen, hvorved bort sættes en Del Penge, både i The og Sukker, hvilket om vi i den Sted blev ved vore gode gamle danske Forfædres Manér og drak Øl, kunde det ikke koste nær så mange Penge, 3) følger deraf, at Bryggeriet og de, som sig dermed skulde ernære, går ganske under, da Folk istedenfor Øl drikker The, 4) hvoraf igen følger, at Landets Byg og Korn, som til Bryggerne skulde sælges, kan ikke til nogen Pris afhændes; 5) bemærkes, at det er vel så, at fremmede køber iblandt og noget af det hjemkomne The på Avktionerne i København, men

vel kunde undvære, som Kina kan undvære vore sorte Gryder og vort grå Vadmel; 7) kan hver fornuftig noksom forudse, at det i Tiden bliver til en Overflødighed og Misbrug med Thedrikken, ligesom forhen med Tobakdrikken, så det synes ligesom en Straf, der skal udtømme Landet for Penge. Jeg ved vel, at Salomons Skibe, der fór på Ofir, bragte og en Del Aber, Påfugle og andet unyttigt Tøj i Israels Land med sig, men de bragte og fornemlig en mægtig stor Del Guld udi Landet, hvilket her fejler og kommer intet af.

Den forhen omtalte Hollænder Josias van Asperen, som var boende i Amsterdam, tog fra Danmark over til Sverig, hvor han med sine Forslag formåede de svenske til ligeledes at udrede Ostindie- og Kinafarere, hvilken Dårskab der ligeledes årlig bliver fortsat og forat undgå Tolden i Sundet holder deres Fart på Gøteborg. For nogen Tid siden var Folk i Frankrig komne i den Indbildning, at der skulde drives en stor og profitabel Handel på Missisippi i Vestindien, hvortil skulde indrettes et stort Kompagni, i hvilken Indbildning de fleste Folk i Frankrig lod deres Penge flyde til samme og tog Aktier derudi. Dette forårsagede en stor Aktiehandel sammesteds, hvorudi endog andre Landes Folk blev interesserede, ja endog danske, ja på andre Steder fangedes også sådan Aktiehandel an, indtil Øvrighederne måtte sligt forbyde, da den missisippiske Handel eller dette Luftkastel i Frankrig gik overstyr, og den bekendte M. Lau alene derved profiterede en Del Tønder Guld, men andre Folk derimod gik i Armod, da Aktierne faldt og blev til intet og nær havde blottet Frankrig for penge; rømte M. Lau derfor og igennem adskillige Lande kom til Danmark og København, hvor man flatterede sig af, at han vilde blive med sine mange Penge, hvilket var sidst i Krigens Tid, men før man af vidste, gik han fra København sidst om Året og til England med den engelske Admiral; han var ellers en Englænder eller Skotlænder af Geburt.

Forbemeldte Josias van Asperen havde ligeledes fanget an i Amsterdam og påfundet en Aktiehandel; men som Magistraten derom betids var erkyndiget, fordrede de ham på Stathuset og vilde vide, af hvad Myndighed han havde anfanget dette uden Statens Tilladelse, og blev da straks fra hans Hus afhentet det Chatol, hvorudi han havde samme Aktier og alle disse Papirer på Stedet opbrændte; dette forårsagede bemeldte van Asperen da for at revangere sig på Hollænderne at rejse til København og gøre Kongen de Forestillinger om et ostindisk Kompagni at oprætte i Altona, hvor Varerne skulde afsættes op ad Elben og Tydskland; men da dette gik overstyr i Dannark, rejste han til Sverig, som forskrevet står, hvor han nedsatte sig og forblev; men hans Hus og Gods i Amsterdam blev konfiskeret.

1730 afbrændte Rørbæk Præstegard ganske, og Præsten, Hr. Jens Kirkefeier, kom derfra til et andet Kald, ham succederede næste År 1731 Bertel Taulov. Samme År døde og Hr. Jens i Låstrup, ham efterfulgte Hr. Rasmus Kop.

Kristjan Solberg, Herredsfoged her i Rinds-Gislum Herred, som tilforn var Rådmand og Viceborgemester i Ålborg, han kvitterede i dette År sin Herredsfogeds Tjeneste, hvilken af Hans Majestæt blev givet mig Kristen Sørensen af Vesterris, og blev Tinget samme År flyttet til Østerbølle igen at holdes på sit rette Sted, hvor det blev ordineret at det skulde holdes som midt i begge Herreder, da Herrederne blev sammenlagte; ti Tinget var på nogle Års Tid flyttet fra Østerbølle, først til Glærup og siden til Store Tårup for bemeldte Herredsfoged Solbergs Mageligheds Skyld, som stedse bode i Ulbjerg.

Samme År blev Nøragergård solgt fra Iver Nikolaj Sehested til Professor Londemann, som den havde i Pant.

(Efterat have omtalt de mange Embedsmænds Fald efter Frederik IV's Død.) Søren Lintrup, Kongens Konfessionarius fik og en Prøve af, at Dronningen kunde lide ham; ti han blev og afsat og gjort til Professor igen i København, da han tilforn havde været Biskop i Viborg, og mokerede han sig mest over, da Hersleb, som var Hofprædikant eller Slotspræst, blev fremdraget for ham og sat til Biskop i Kristiania i den afsatte Biskop Deichmanns Sted, hvilket han tog sig så nær, at han siden ikke blev forrige Mand, men faldt i en Svaghed og Raseri (som han dog forvandt igen, før han døde) og derpå døde. Det blev fortalt, at da Kongen i hans Svaghed lod en Lakaj fornemme om hans Svaghed og forsikrede ham om Kongens Nåde, skal han have givet samme et hårdt Svar. Denne Søren Lintrup var udenlands berømt for den lærdeste Mand i disse nordiske Kongeriger, men han døde for tidlig i Henseende til Lærdommens Forsvar her i Danmark;. Biskop Deichmann i Kristiania, som og var en af den salig Konges Favoritter og af ham var ophøjet til Konferensrad, som var noget rart for en gejstlig Mand, han blev og afsat fra sit bispelige Embede, og som han derover blev ked af Livet, blev det sagt, at han skulde blottet sig og således lagt sig på et Stengulv, til han blev forkølet, hvoraf han døde; han blev holdt for at bestyrke Kongen i hans Mening om at have Konkubiner.

1731 i Jan. blev Iver Nikolaj Sehested (som tilforn havde ejet Havnø, hvilken han solgte og købte Ørslev Kloster igen, hvilken han siden solgte og købte Nøragergård igen, som Assessor Londemann fik for Gæld, da han nu bode på Ømark) Landsdommer i Nørre-Jylland, nemlig anden Landsdommer, næst efter Tøger Reenberg, hvilket gik således til: Amtmand Seerup, som havde været vel lidt af salig Kong Fredrik, fordi han gjorde ham en Del Oplysning om

fordi Landsdommer Høg havde hans Datter, gik han og tillige af, og Sehested kom i hans Sted, hvilket sidste Rosenkrands bragte til Veje for nær Slægtskabs Skyld.

Dette Forår og Sommer var meget tørre og kolde, så at det haglede ved St. Hans Tider, var og en Del Svaghed og mange Børnekopper gængs, var og nogle Folk, som gik fra Sansen.

Bent Jespersens Frue på Holmgård gjorde Opbud på sine Midler, da hun ej længer kunde svare sine Kreditorer, Anders Kjørulf til Sødal måtte tage Holmgård i Gæld, eftersom ingen vilde byde derpå, for 5000 Rdl.

I Avg. blev en Tiggerkvinde halshugget imellem Rind og Ullbjerg, som havde født et Barn og bortkastet ved Siden af Fjorden, hvor det blev fundet dødt.

1732 blev Hvanstrup solgt på Avktion til Mads Brøndum, da hans Broder Mogens Brøndum, som ejede den, ved Døden var afgangen.

Samme År døde Provsten, Hr. Klavs Bork i Gjedsted, ham succederede Hr. Peder Holm, som tilforn havde været Kapellan i Rudsvedby i Sælland i 30 År.

1733 døde Mag. Niels Skive, Rektor i Viborg Skole, som var en Mand, der besad mange og store Videnskaber, men kunde ej tale for sig. Han og Mag. Jens Reenberg var begge gode Mænd for Viborg Skole i deres Tid og kommer neppelig deres Lige; Mag. Jens Ostenfeld blev igen Rektor i Viborg Skole.

1734 købte jeg Fjeldsø Kirke, hvilken var brøstfældig og i slet Tilstand; jeg satte derpå over 1000 Rdl. i næste 3 År til Reparation.

Samme År solgte Mads Brøndum Hvanstrup igen til en Forpagter af Vendsyssel, navnlig Kristen Mejling for 2500 Rdl.

Udi Tydskland var sidst i forrige Seculo opkommet et Slags Fanatici, som blev kaldet Pietister, hvortil først skal have været Ophav Dr. Jakob Spener, dog måske ikke i saa ond en Mening som det siden er blevet; disse holdt deres Forsamlinger om Natten, hvor de foregav at læse, synges og disputere over visse Sprog af Bibelen, hvorved enhver var tilladt, baade Mandspersoner og Kvinder, at sige hvad de vilde, og blev dette kaldet af dem med det almindelige Navn, at opbygge hinanden. Disse Conventicula blev saa behagelige for mange, at de ej mere gik til Kirke og ikke alene foragtede Kirkerne og de offentlige Forsamlinger, samt vore vedtagne Kirkeceremonier, men endog Sakramenterne og Skriftestolen m.v. Disse bredte sig straks vidt ud i Tydskland, og som Øvrighederne ansaa denne Lære for højst farlig, blev derover et stort Bulder i mange Byer og Stæder, og udgik adskillige Edikter og Forbud derimod; men dette Utøj fløj dog fra et Land og en By til anden, og endelig til Hamborg, Holsten og til København, hvor det Slags Folk holdt deres Forsamlinger 1706 hos en Boghandler Jakob Liebe, boende i Vimmelskaftet. Men da sal. K. Fredrik kom sligt for Øre, udgav han tvende Befalinger imod deres Forsamlinger. Da Jakob Liebe, som var bleven bankerot over disse Forsamlinger, rømte; de andre holdt sig siden indgetogne og torde ingen offentlig Forsamling holde siden, så længe højst bemeldte sal. Konge levede; forblev dog ved deres Galenskab, hvoriblandt var Rådmand Jens Kuur og hans Familie, som hverken søgte Kirke eller Sakrament i al sin Tid. Imidlertid havde nogle af dem fundet Lejlighed til at indsnige sig i Kronprinsens Hof, og som det almindelige Rygte gik, skulde der nyde Protektion hos Grevinden af Culmbach; om nu så var eller ikke, kunde have sit visse Udseende. Men da den sal. Konge var død, anfangede de straks igen deres Conventicula i Købennavn, hvorudi deres største Patron da skal have været Vaisenhus-Præsten Hr. Evald, som og hans Moder, som ej alene holdt Forsamlinger, men hun endog foregav at være inspireret eller have himmelse Åbenbaringer. Desuden var deres store Patron Pastor Blume, Kongens Hofprædikant. Det gik da således fort i disse Åringer i denne Konges Tid, at disse Forsamlinger blev tolererede, og tilsidst vilde Vaisenhus-Præsten ikke mere tage folk til Skrifte, hvilket hannem og blev tilladt. Præsten i Vartov, Ole Hersleb, som var Broder til Biskoppen i Kristiania, blev endnu grovere, og blev han endelig dømt fra sit Kald, som han og velvillig modtog.

Der blev da mangfoldige Mennesker forførte til disse Forsamlinger, hvoraf nogle måske vel gjorde det i en god Mening, mens endel blev så grove, at de foragtede Kirken og Gudstjenesten, Sakramenterne, Skriftestolen, Præsterne, ja Øvrigheden med, sagde at den lutherske Kirke var Babel, Kirkerne var Hundeforsamlinger, Skriftestolen kaldte de Satans Pinebænk, Guds Ord var et dødt Bogstav, ingen kunde lære andre, uden han selv havde Ånden. Menneskene kunde holde Guds Bud og bringe sig i Uskyldighedsstanden igen, alle Menuesker skulde omvendes (forstås: til Pietister) og når de således var i Nådestanden, kunde de ikke synde. Deres Forsamlinger blev ellers fortalt hæslige Ting om. Pastor Blume var da kommen såvidt også, at han kunde befordre til gejstlige og verdslige Embeder af det Slags Folk, hvem han vilde, hvilket og forårsagede, at mange af Hyklere holdt sig til dem, til de fik, hvad de vilde.

Alt dette forårsagede stor Opsigt iblandt de retsindige Lærere i København, og da de derom og imod begyndte at buldre på Prædikestolen; udkom en Forordning i Året 1733, at ingen

Der blev og holdt en Kommissjon i København, hvortil Gejstligheden blev indkaldt, som det hed, forat saggives som årsag til denne Allarm, men da de kom for Retten, blev de tilspurgte, om de havde nogen at beskyldte, men da nogle af Præsterne var forsynede med Bevis om adskilligt af Pietisternes vrang Foregivender og deriblandt om det, som kunde anses for crimen læsæ majestatis, (såsom er bekendt, at deres Hovedhensigt er, hverken at ville have Religion eller Øvrighed) blev denne Kommissjon ophævet. En Hørkræmmersvend i København skrev endel grove og uforskammede Theses op, for hvilke han vel kunde blive straffet efter Lovens Pag. 862, og endskønt samme vel blev bekendtgjort for Kommissjonen, så hørte man dog ej, at han derfor blev straffet.

Dette Ukrud voksede da ej alene i København, men spredtes endog ud i andre Købstæder og på Landet, vidt og bredt, da ingen torde tale dem noget til, eller gøre dem nogen Forhindring, i Henseende, at det var alle bevidst, at de havde stor Protektion i København, omendskønt der er ingen Tvivl på, at Kongen jo havde føjet andre Anstalter, dersom han rettelig havde haft Kundskab om disse Ting.

I Ålborg lod sig indfinde en Student, navnlig Støvring, som fangede der an at udsprede denne Forgift, men han blev forjaget af Byen. En Mademoiselle, som havde noget været i Magister Mummets Huus, var af samme Slags og holdt Forsamlinger hos Glob Sørensens Enke om Natten. Hun kom derfra og til København i Tjeneste hos Baron Sølenthal, som var Kronprinsens Hofmester. Magister Mumme havde besvaret de Vildfarelser, som Magister Morten Reenberg havde udsat af den Vaisenhusbibel; herfor og ved førnævnte Mademoiselles Hjælp blev han Bisp i Ålborg efter Magister Frans Testrup.

Det eragtes ellers, at til Halle i Sachsen holdes for, at denne Lære stedse har sit rette Sæde; og ser man, at det Vajsenhus i København i alle Ting bliver efterabet(!) det Vajsenhus i Halle og bliver derudi trykt adskillige mistænkte Skrifter; som og de Bibler, som der trykkes, bliver anderledes oversatte og andre Citationer i Bredden, besynderlig hvor de Ting forekommer, som kan tjene til at bevise deres Meninger og Chiliasmus med. Ikke vil de offentlig tilstå Chiliasmus, men alene, at de venter bedre Tider, som nu skal begynde, og skal bestå udi, at denne Pietismus skal nu overalt udbredes og blive vedtaget. Ellers består deres Hovedmening udi, at de selv ser Ånden, er omvendte, og står i Nådestanden; men anser alle andre derimod som dem der ikke har Ånden, ej er omvendte og er alle Fordømmelsens Børn.

I Støttrup i Farsø Sogn her i Gislum Herred bode en Bødker, navnlig Jens, hvis Hustru vævede, og hjalp sig nogenledes vel. Han havde 4 Sønner og en Datter. Sønnerne holdt han vel frem til Ære og Lære, efter sine fattige Vilkår. Den ene lærte Remsnider Håndværk, den anden Guldsmed Håndværk og de 2 blev Studenter og tjente i København i disse Åringer og læste for Folks Børn; og som der var urolige Hoveder på dem, besynderlig den ældste Morten Støttrup, fik han straks Smag udi denne forkerte Lære, ja blev deri en med de groveste. Han rejste da hjem til sin Fader i Støttrup i dette År 1734, for her i Egnen at udsprede sin Lærdom, og bestilte han da straks hos Hr. Sander i Tårup at skulle prædike for ham næste Søndag i Vonsild og Farsø Kirker. Men som jeg alt havde spurgt fra København, hvorledes han var beskaffen, skrev jeg straks Præsten til og lod ham det vide, derpå han skikkede ham Efterbud og prædikede selv. Morten Støttrup gik derpå til Viborg og gæstede ind til sin Broder som var Guldsmed, i hvis Hus han om Natten fangede Conventicula an, hvortil han fik forført nogle af dem der gik i den latinske Skole, samt nogle andre af Byen. Da det rygtedes i Byen, lod Biskop Trellund ham kalde for sig, og i Gejstlighedens Overværelse eksaminerede ham. Da han haardnakket stod på sine Vildfarelser, blev han da forvist Byen, hvorpå han gik hjem til sin Fader igen. Hvilket da jeg fornåm, lod jeg et Brev afgå til alle Præsterne i Rinds og Gislum Herreder at læses af Prædikestolene, af sådant Indhold:

“Velærværdige, hæderlige og meget vellærde Mænd samtlige Præsterne i Rinds Gislum Herreder. Hilsen med Gud!

Som fornemmes, at nogle særsindede Personer, og især Jens Bødkers Sønner i Støttrup, skal fare med adskillige Lærdomme, som ikke kommer overens med den hellige Skrift, de Apostoliske, Nicæniske og Athanasii Symbolis og den uforandrede Augsburgske Konfession, samt vor lille Katekismus, hvilken deres vrang Lærdom, som berettes de ej alene skal have søgt i næst herliggende Købstæder, i hemmelige Conventicula at udbrede, men endog på visse Steder i disse Herreder Tid efter anden søger sig at opholde, såvelsom bemeldte deres vrang Lærdomme andre Folk her at indplante. Og som sligt ej alene er stridigt imod de udgangne kongelige Befalinger af 1706 og 1712, men endog imod vor højpriselige allernådigste Lovs anden Bogs første Kapitel og sjette Bogs første Kapitel fjerde Artikel, så har jeg fundet mig forårsaget ifølge af den allernådigste udgangne Politiforordning at advare alle og enhver i disse Herreder, at de ikke søger eller tillader disse Jens Bødkers Sønner eller andre deslige sindede Personer nogen Slags Forsamlinger til slig Lærdoms Øvelse hos dem at holde, ej heller disse Personer over en Nat at huse eller hæle; skulde nogen fordriste sig efterdags herimod at gøre, kan de ei vente sig andet end derfor at må blive efter Loven tilbørligen

så fremdeles. Til hvilken Ende jeg Hermed vil have erindret de gode Mænd Præsterne med deres Medhjælpere herved at have flittig Indseende og Opagt, om noget sligt skulde forefalde, de straks derom at give mig tilforladelig Kundskab, herhos tjenstlig bedende, at dette af Prædikestolene til enhver Efterretning lydelig måtte vorde oplæst.

Jeg forbliver deres Velærværdigheders ærbødigste Tjener C. Testrup.
Vesterris, den 6. Decbr. 1734.”

Dette uagtet forblev han dog hos Forældrene i Støttrup; jeg skrev da Husbonden Mads Brøndum på Hvanstrup til, at han vilde forvise ham sit Gods, som og straks ved 2 Mænd lod forbyde Faderen at huse og hæle ham, men da dette heller intet frugtede og jeg i et andet Ærende kom til Hvanstrup, sendte jeg Bud efter Faderen, at jeg vilde tale med ham, men han vilde ikke komme. Jeg måtte da resolve til nogle Dage efter at give Sognefogden i Farsø Befaling at tage ham, Morten Støttrup i Arrest og føre ham for Politiretten, hvor jeg i tvende Præsters Overværelse, som jeg tillige lod indkalde, lod ham eksaminere, hvor han med Hårdnakkethed og onde Ord påstod stærkt sine Vildfarelser; jeg lod da herover forfatte en Politiakt og under Arrest sendte ham med samme til den højere Øvrighed i Viborg, hvor han blev sat på Rådhuset og over ham anordnet en gejstlig Ret. Imidlertid blev han undervist af de gejstlige i Viborg forat bringe ham på bedre Veje, dog dette frugtede ikkun lidet, indtil Mag. Treschou, en studeret Person, som var Broder til Biskoppens Kone, ved Pengeforæring og ellers bragte ham til at sadle om igen, og bekvemmede han sig da til at gøre en anden og orthodox Bekendelse i den nørre Sognekirke i Viborg, hvor han blev offentlig skriftet af Hr. Niels Hertzberg og derpå gik til Alters, hvorfra han tilforn i lang Tid havde entholdt sig; den Bekendelse, han da gjorde på de til ham gjorte Spørgsmål findes næstfølgende År. Den Attest, Biskop Trellund i dette År gav om Morten Støttrup, har jeg ikke villet unnlade her at indføre, såsom bedst deraf kan ses og erfares hans Vildfarelser og er samme sa lydende: “Efterat der igår Aftes den 15. Novbr. 1734 af Hans Velærværdighed, Hr. Stiftsprovst og Sognepræst for Domkirken her i Viborg Mag. Kristen Lassen Tychonius var tilmeldt, at ærværdige Hr. Niels Hertzberg, Sognepræst for Nørre Sogn og hans Medhjælper Sr. Johan Mehl for ham har andraget, hvorledes en Studiosus, navnlig Morten Jensen Støttrup fra København var kommen herover og nogle Dage her i Byen har taget Logement hos en Guldsmedsvend, som er hans Broder, hørende til Hr. Niels Hertzbergs Menighed, hvor bemeldte Støttrup tvende Aftner havde haft en Samling af nogle Håndværksburs og Dreng hos sig, at han og udi Provstens Hus, i Hr. Niels Hertzbergs Overværelse ganske havde deklareret sig imod Barsedåben, Altergang, Skriftemål, ja vor Kirketjeneste i Almindelighed osv., lod jeg straks derpå samme Morten Jensen Støttrup idag Formiddag den 16. Nov. kalde til mig af ham selv at høre de for mig angivne farlige Vildfarelser og om muligt ved Guds Bistand at føre ham på bedre Tanker; hvor da og foruden vel bemeldte Hr. Stiftsprovsten og Hr. Niels Hertzberg de ærværdige Mænd Hr. Kristjan Sadolin, Sognepræst for Sønder Sogns Menighed, Hr. Henrik Steuner, Medtjener ved Domkirken, og Hr. Anders Frost, Medtjener ved Sønder Sogns Menighed, var tilstede; jeg tilspurgte ham da i samtliges Påhør angående forberørte vigtige Poster og befandt, 1) at han Aldeles nægtede Barsedåben og i så Måde sin egen og alle vores Dåb, hvilket jeg førte ham til Gemyt og med al Lemfældighed og Beskedenhed så tydeligt og grundigt, som jeg ved Guds Nåde formåde, fremsatte mod ham de kraftigste Bevisligheder, den hellige Skrift giver os for Barsedåben, Math. 28, 19. Joh. 3, 5. Acta 38, 39. Col. 11,11,12, og da han mod det første Sprog exciperede, at alle Folk skulde læres førend de skal døbes, viste jeg ham at Ordet i Hovedsproget ikke egenlig bemærker lærer, men gør til Disciple eller Kristne, hvilket da efter Ordenes videre Formeldelse sker ved Døben i Henseende til Børnene, dels ved Læren i Henseende til de voksne, remonstrerede ham og derhos af Kristi og hans Apostles eget Exempel og Praxis, at der til en sand Trosartikels Stadfæstelse ikke så lige udkræves, at den med udtrykkelige Ord kan vises i Guds Ord, men at det er nok, at den formedelst en klar, rigtig og utvungen Følge eller Konsekvens deraf kan sluttes. Men det hjalp intet, han vilde ingenlunde tro, at Barsedåben var grundet i Guds Ord og derfor 2) ikke heller, at den saliggørende Tro formedelst Dåben som Igenfødselsens og Fornyelsens Bad i den Helligånd (Tit. 3, 5) kunde gives de små Børn, da dog Frelseren selv tillægger dem Troen (Math. 18, 6), hvilken de, som da ikke endnu døbte, tilvisse har haft af Omskærelsen, i hvis Sted den hellige Dåb er indsat og derfor (Col. 11, 2) kaldes Kristi Omskærelse, som ikke må være af mindre Kraft end det gamle Testamentes Sakrament. 3) Nægtede han ligeledes den Herre Jesu Legems og Blods sakramentlige Delagtighed i den hellige Nadvere, og der ej alene i Henseende til de uværdige Gæster, hvilket var slemt nok og imod Pauli udtrykkelige Vidnesbyrd (1 Kor. 11, 27, 29) men nægtede den i Almindelighed imod de klare og udtrykkelige Indstiftelses Ord, efterdi han ingen anden Kristi Legems og Blods Annæmmelse vilde agnoscere, end den åndelige, som sker ved Troen og derfor, og udenfor Herrens Nadvere, hvilket vrang Principium, som det ikke andet kan end give Folk ringe Tanker om Herrens Bord at holde det for en uforholdende Ting, så

Morten Jensen Støttrup således satte sig imod Kristi egne guddomlige Stiftelser, de tvende højværdige Sakramenter, fandt jeg det ikke mere fremmed, at han 4) ganske forkastede Skriftestolen, som af den største Del af vor evangeliske Kirke efter den ausburgske Konfession og Luthers liden Kathekismus og desforuden i disse Riger og Lande efter K. M. Lov og Ritual er vedtagen og konserveret som et gavnligt Middel til at befordre Kommunikanternes kristelige Forberedelse til det hellige Sakraments værdige Annammelse ved fornøden Oplysning, Trøst og Formaning efter enhvers Beskaffenhed. Men det blev ikke derved, ti 5) syntes han slet intet om det ved Guds Nåde iblandt os etablerede hellige Prædikeembede og om vor ganske Kirketjeneste, ja sagde endog med udtrykkelige Ord, at der var ingen ret Kristi Kirke hos os, uden det kunde være den usynlige af få troende her og der bestående. Og vandt jeg intet hos ham med disse Erindringer, at han ikke for nogen Persons, Lærers og Tilhørers Fejl og Udyd ikke måtte blamere enten Embedet eller Religionen og Lærdommen, ej heller kaste sammes Forseelse på alle eller de fleste, efterdi jo Apostlen selv erkendte de Korinthers Menighed for Kristi sande af sig plantede Kirke (1 Kor. 1, 2, 4, 8), skønt han hid og did, særdeles i det 5te, 6te og 15de Kapitel alvorlig straffer den for adskillige grove og forargelige Synder. Men han var i denne Punkt så lidet som i nogen af de andre enten med Skriftens Ord eller de deraf flydende Slutninger og Raisons at bringe fra hine store og den evangeliske Sandhed højst præjudicerlige Vildfarelser. Om dem, der havde søgt til ham, sagde han, han havde ikkun læst noget for dem af det ny Testament, men som jeg ej kunde vente, at han anderledes vilde forklare Skriftens Ord end efter sine egne fattede vrang Tanker og han foruden det ikke var kaldet til sligt et Læreembede, forbød jeg ham alvorligen alle sådanne Samlinger og bad ham derhos, at han med det første i al Stilhed vilde forføje sig fra Viborg og når han, som han havde sat sig for, havde talt med sine ikke langt fra boende Forældre, da i Guds Navn rejse fra Stiftet og ingensteds til de enfoldiges Forvirring spargere sine Vildfarelser. At foranførte således her i Bispegården sandfærdelig er passeret, testerer J. Trellund.

Viborg, den 16. Nov. 1734.

At ovenmeldte Examen er bemeldte Tid sket i vor Overværelse og således og end meget mere af Hans Højærværdighed Hr. Biskoppen forklaret og remonstreret og af Morten Jensen Støttrup fremturende og hårdnakkelig udsagt og vedgået, tilstår vi hermed og videre vil være gestændige.

C. Sadolin. Andreas Frost. Henrik Steuner.

1735 såvel før Jul 1734 som og siden Jul var slet ingen Vinter og hverken Frost eller Sne, som kunde kaldes Vinter

Først i dette År døde Anders Kjerulf på Sødal; han ejede Sødal, Holmgård og Mølgård med Furland og mere Gods; han havde haft 10 Børn med sin første Kone, som alle døde før Faderen; den sidste, navnlig Søren Kjerulf levede en Tid lang og blev gift med en af Hans Bentzons „Døtre på Songårdsholm, og da Faderen, A. Kjerulf, vilde gifte sig anden Gang, skiftede han med denne Søn, som til Arvepart fik Bjørnsholm, Halkjær og Ørndrup i Mors, hvilket alt man da skattede på 60000 Rd.; men da Søren Kjerulf havde været gift nogle År, døde han med sådan Gæld, at der blev Fallit efter ham, og var det ellers mærkeligt, at alle denne Hans Bentzons Børn ginge i Armod, omendskønt at han havde skrabet store Midler sammen, som han efterlod dem; han blev ellers gemenlig kaldet Smal-Hans. Bemeldte Søren Kjerulf efterlod sig en eneste Datter, navnlig Andrea Kirstine, som nu var Anders Kjerulfs eneste Arving; hun arvede efter ham Holmgård og Mølgård. Anders Kjerulf var en Herredsfogeds Søn af Vendsyssel og havde i sin Tid skrabet meget Gods og Midler sammen, dog ikke alt retvis; ti han var en hård Mand at have med at bestille, han havde en Broder Lavrids Kjerulf af samme Kaliber, som ejede Viffertsholm; disse 2 Brødre lod sig nobilitere, havde i Skjoldet 3 Ibskaller og oven ud af Hjelmen en Ulv; de havde nok en Broder, som blev ihjelskudt forlængst i Ålborg i Duel af en, navnlig Peter Busk, som derfor rømte.

Forbemeldte Hans Bentzon havde en Søn, navnlig Søren Bentzon, han blev gift med næstmeldte Lavrids Kjerulfs Datter af Viffertsholm, hun havde tilforn haft Svane på Visborggård, ham fik med hende Visborg, og selv købte han Havnø for de Penge, han havde arvet efter sin Fader, købte også siden Mariager Kloster; men de var kun sammen i 8 År, da Søren Bentzon døde og efterlod sig Fallit, så at der blev en Gæld på mere end 120000 Rd., omendskønt han hug Skov ned til disse Gårde og solgte for mange Penge; men han holdt et galt Hus, brød altid ned og byggede op igen, holdt mange Håndværksfolk og et overflødigt Taffel ved sit eget Bord, syntes ellers at bruge alle Verdens Kunster til at blive rig, som dog endtes i Armod, lignende mest herudi Edderkoppen, som spinder så meget fint, men dur ej til andet end at fange Fluere med. Han nedbrød den grundmurede Ladegård på Mariager Kloster, som i de katholske Tider havde været Nonnekapeller, men siden var gjort til Ladegårds Huse, og kunde man endnu se i Muren alle Kaminrørene fra hver Nonnecelle, som der og endnu var Hvælvinger under Øksenhuset. Denne Søren Bentzon nedbrød og den ene Længe af

berige sig af Stenene; men Udgangen viste, hvad Rigdom han samlede. Ved den Lejlighed, at han havde Lavrids Kjerulfs Datter, havde denne for nogle Kapitaler kaveret for Søren Bentzon, hvoraf en Del opdagedes siden, som Søren Bentzon blev beskyldt for selv at have skrevet Lavrids Kjerulfs Hånd efter; men som Søren Bentzons Frue efter hans Død ej frasagde sig Arv og Gæld, men blev siddende nogle År i uskiftet Bo og gjorde Gælden større, søgte Kreditorerne siden at gøre sig betalte i hendes Fædrenearv, hvoraf vokste utallige Processer, og kom det så langt en Gang, at hendes Mands Broder Tøger Bentzon vilde ladet hende arrestere; men hun flygtede til Frederits, hvor hun tog Borgerskab og Asyl i nogle År, drog så hjem til sin Moder igen; men disse Processer varede ej alene så lange hendes Moder levede, men endog nogle År efter, og mente man sikkerlig, at der blev mere trettet bort, end alle Lavrids Kjerulfs Midler var, som efter hans Død blev regnede for 160000 Rd. Hvorledes Anders Kjerulfs Midler vil bestå, vil Tiden vise for den efterkommende Tid.

Dette År overlod Gehejmeråd Vincens Lerke til sin eneste Søn Generalmajor Kristjan Lerke sit Jordegods her i Landet, nemlig Rugård, Lerkenfeld og Hessel med underliggende Gods; han kom herover og tog samme Gods i Possession om Somren og med det samme satte sine Fogder af. Rugård ejede tilforn Jørgen Arenfeld og efter ham hans Søn Aksel Arenfeld; denne Jørgen Arenfeld ejede tilforn Tjele, han lod bygge et stort Skib ved Hobro, samme han tilsidst lod gøre til et 2 Dæks Orlogsskib, hvortil det i Førstningen ikke var dannet; men da det blev færdigt, vidste han det ej til nogen Ting at bruge, men [det] blev liggende i København i nogle År, hvor Redskabet blev bortstjålet; han solgte det dog siden, da det blev anderledes malet; og efterat det nogle År havde faret med Stenkul, blev det under Norge. Ved dette Skib satte Jørgen Arenfeld sig tildels i Armod og måtte sælge Tjele; efterat han havde ophugget så megen Skov ved Rugård, som 3 af de bedste Herregårde kunde betales med, afstod han Gården til sin Søn Aksel Arenfeld, som ej heller kunde maintainere den, men Gehejmeråd Lerke måtte tage den for Gæld. Jørgen Arenfeld fortrød på, at han ej var bleven Ridder og derfor lod gøre sig en stor Guldkæde på 1200 Rd., som han gik med over sin Aksel og bar sin Kårde udi.

Hessel var i fordums Tid ejet af Jørgen Lykke, som først lod bygge Lerkenfeld; men i Valdemar Dås Tid, som gik til Agters formedelst alkymistisk Laborering, kom Hessel fra Lerkenfelds Ejer og blev derefter ejet og bebod af Assessor Spormand og efter ham af hans Frue Karen Fos, som var Biskop Mathias Fosses Datter i Ålborg; fra hendes Arvinger blev den solgt til en Person, navnlig Anders Moldrup, som var Assessor Peder Nielsen Moldrups Broder, som bode på Vestervig Kloster; fra ham blev den overdraget til en af bemeldte Peder Moldrups Sønner, hvilken var et galt og forstyrret Menneske, og da han blev søgt for en Dreng, han skulde ihjelslagte, som blev funden i en Dam vesten for Gården, for hvilken Sag han dog til Højesteret blev frikendt 1733, blev Gården solgt 1734 på Avktion til Gehejmeråd Lerke, som lagde af Lerkenfelds Gods deltil og gjorde den fri; for var der kun en 40 Tdr. Bøndergods dertil.

Langfredag i dette År døde Provsten Hr. Niels Holst i Vesterbølle, min bedste Ven; ham succederede i Kaldet Hr. Børge Krog, født i Nykøbing på Mors, fik til Ægte Hr. Jokums Datter i Vridsted. Hr. Mikkel Vittrup i Gislum blev Provst igen her i Rinds Herred. Bemeldte Hr. Niels Holst var en lærd og meget skikkelig Mand; han efterlod en Samling af 900 Bøger.

Morten Støttrup, som forhen er meldt, sad i Arrest i Viborg og tilsidst havde bekvemmet sig til at gøre anden Bekendelse, gjorde samme offentlig 3. Febr. i dette År 1735 i Nørre Sogns Kirke i Viborg. Samme hans skriftlige Bekendelse og Erklæring er sålydende:

1. Jeg tilstår og bekender, at alle små og nyfødte Børn i Kristenheden bør døbes i den hellige Treenigheds Navn efter Guds Befaling om Dåben.
2. Jeg tilstår og, at samme nyfødte Børn formedelst den hellige Dåb har af den hellige Ånd Troen til at antage Guds Nåde og Forjættelser og Syndernes Forladelse, men det må derhos tilstås at ingen siden, når han sanker År og Forstand, får Nytte af sin Dåbspagt, med mindre han oplæres i Guds sande Frygt og Kundskab og ved sin Dåbspagt daglig beflitter sig på alvorligen at dø for Synden og leve sin Gud til Velbehag.
3. Jeg tilstår, at alle Kristne efter foregående alvorlig Omvendelse, sand Prøvelse og gudelig Forberedelse bør til Troens og det indvortes Menneskes Bestyrkelse ofte bruge det højværdige Alterens Sakrament som et fornødent Saligheds Middel, og at sande Guds Børn kan med en god Samvittighed nyde dette Sakrament på det hellige Sted med de uværdige, hvilke dog imod Guds Vilje og til deres egen Skade sig der indfinder til så hellige Ting at nyde.
4. Jeg tilstår, at Kristi allerhelligste Legeme og Blod åndeligvis ej alene ved Troen nydes af alle sande Guds Børn, men ved og med Munden i det højværdige Alterens Sakrament virkelig annammes af alle Kommunikanter, såvel de uværdige som værdige, skønt disse

5. Jeg tilstår, at Prædikeembedet blandt os efter Klisti egen Indstiftelse er det samme som Apostlenes, og Præsterne på Kristi Vegne både prædiker den samme evangeliske Lærdom og uddeler de samme Sakramenter som Apostlene, så længe begge Dele sker således, som Guds Ord og vor Kirkeritual har forelagt dem.
6. Jeg består, at vor ausburgske Trosbekendelse og Luthers liden Kathekismus er udi alle derudi forfattede Troens Artikler aldeles overensstemmende med Guds hellige Ord og indeholder alt hvad mest fornøden er til Salighed at vide som Guds Råd til vor Salighed og derfor aldeles bør antages som symbolske Bøger af alle, som bekender sig til vor evangeliske Kirke. Jeg holder også for, at den slette Kristendom der findes hos Menneskene, ja hos de fleste, bør ligeså lidet præjudicere vor evangeliske Lærdoms Sandheder, som forårsage nogen Fraskillelse hos de sande Kristne fra vor evangeliske Kirke eller fra den offentlige Gudstjeneste og Kirkens gode Ting at nyde med de falske Kristne i den Menighed, som de er Lemmer af med hverandre.
7. Jeg holder aldeles for, at Hans Majestæts Lov og Ritual Guds Tjeneste angaaende i alt det, som Troen og et kristeligt Levned egenlig vedkommer, er grundede på Guds sande Ord, så ingen med god Samvittighed kan vige derfra, at de i de andre Kirkeskikke og Ceremonier ikke støder imod Guds Ord, så disse med en god Samvittighed kan beholdes og af ingen privat Person eller Undersåt må forandres.
8. Jeg holder endnu ved Gud og hans hellige Ord såvel Troskabsed imod Øvrigheden som Oplysningsed for Retten, når den af Øvrigheden lovmæssig æskes og forelægges i en lovlig og vigtig Sag, hvorved Guds Ære, min egen eller min Næstes Livs og Velfærds Frelse søges og hvor min eller andres Uskyldigheds Forsvar det udkræver, aldeles tilladelig og tilbørlig for enhver kristen Undersåt.
9. Jeg holder det for en kristelig og Gud behagelig Skik, at bodfærdige Kristne, når de i det højværdige Alterens Sakrament vil forny deres Pagt med Gud og søge nærmere Samfund med deres Frelser, da først fremstiller sig for deres Sjælesørgere udi den her i Rigerne anbefalede Skriftestol og der tilligemed deres Synders alvorlige Bekendelse samt et gudeligt Forsæt til Syndernes Afståelse og deres Levnedes Forbedrelse med en alvorlig og troende Bøn søger hos Gud af hans hellige Ord ved hans Tjenere fremlagt Trøst, Råd og Formaning, Undervisning og Bestyrkelse i Troen for deres Sjæle og således åbner deres Hjerters Tilstand og Anliggender for Præsten, at han uden Samvittigheds Anstød kan på deres Bekendelse og Løfte meddele dem det højværdige Sakrament til et Pant og Besegling på deres Synders Forladelse og det evige Liv.
10. Jeg tilstår, at Prædikeembedet iblandt os har Magt af Gud i den hellige Trefoldigheds Navn uden Vilkår efter foregående Forklaring om den rette Retfærdiggørelses Orden at tilsige alle bodfærdige eller sig således beteende Mennesker ej alene i Almindelighed af Prædikestolen, men endog i Særdeleshed i Skriftestolen, alle deres Synders nådige Forladelse.
11. Jeg tilstår, at der findes hos os og i alle evangeliske Lutherske Kirker, ja der alene, den hans synlige Kristi Kirke efter de Kendetegn, Gud i sit Ord har givet derpå, som er Ordets rene Lærdom og Sakramenternes rette Uddelelse, skønt det er at beklage, at så få af dem, som bekender sig til den udvortes synlige Kirke, er sande Lemmer af den usynlige, som består alene af sande troende og gudfrygtige Mennesker, der holder Kristi Befalinger, hører hans Røst og efterfølger ham.
12. Jeg tilstår, at vi både efter Guds Befaling og vor kristne Øvrigheds Lov, bør søge de offentlige Forsamlinger i vore Kirker som i Guds Hus, på de Tider, som dertil er anordnede og at ingen, når han ubehindret kan komme deltil, bør nogen Tid holde sig derfra, endskønt ugudelige Mennesker og falske Kristne der indfinder sig med Guds Børn; ligeså vist er det og at man ej, som de fleste Verdens Børn gør og dermed skammelig bedrager sig selv, bør tænke at man er rette Kristne og gode Guds Børn, når man ikke viser sin Kristendom i andet end i sådan udvortes Gudsdyrkelse og Tjeneste.
13. Jeg tilstår, at vi alle som kaldes Kristne, foruden den Pligt der påligger os hver Dag at hvile fra Synden og ofre os til Gud og øve os i Hellighed, særdeles bør helligholde hver Søndag som vor rette Sabbat og Hviledag samt og de i vor Ritual anordnede Festdage og da bør forsamles med hverandre i Guds Hus, så tit Gudstjeneste der holdes, ordenlig og skikkelig, andægtig og med gudelig Forberedelse til Guds Ords Hørelse og Behandling, til at bede og synge tilsammen, Gud til Ære og siden anvende den øvrige Tid af Dagen til Guds Ære og vor egen og andres Opbyggelse.

14. Jeg finder intet ondt i de andre Kirkeskikke, som bruges ved vor Kirketjeneste såvel ved begge Sakramenterne som i andet, at de jo for Lydigheds Skyld mod den høje Øvrighed bør holdes af alle.
15. Jeg tvivler aldeles intet på, at jo Hans kgl. Majestæt eller andre af ham dertil forordnede har et lovligt Kald af Gud til at kalde og beskikke dem til Præsteembedet, som dertil findes efter god Prøvelse bekvemme og Velskikkede i Lærdom og Levned og at sådanne derved som ved lovligt og Gud behageligt Kald er berettigede og forbundne til at betjene alle det hellige Embedes Forretninger.

At alt det, som i disse 15 Artikler i Anledning af de til mig gjorte Spørgsmål ved denne Besværing er min oprigtige Hjertens Bekendelse, tilstår jeg for Guds helligste Ansigt og skal ved Guds Nåde aldrig i Lærdom eller Levned vige fra disse eller nogen af vor evangeliske Lærdoms Sandheder eller lære til andre det, som i nogen Måde kan stride derimod, jeg afbeder også hos Gud og hans Menighed, hvad Forargelse og Anstød jeg i disse Lærdomspunkter har givet de enfoldige og i Troen ubekræftede Kristne med mine forrige derimod stridende Vildfarelser, som jeg hjertelig fortryder selv at have haft og ytret for andre; i Besynderlighed afbeder jeg ydmygeligen og inderligen hos min nådige Gud og himmelske Fader, som alle andre mine vitterlige og uvitterlige Synder som og i Særdeleshed denne, at jeg noget over et År af en vildfarende Samvittigheds Skrupel dog tillige af Frygt for min egen Uværdighed har entholdt mig fra det højværdige Alterens Sakrament og ladet min Sjæl derved fattes så uskatterligt et Saligheds Mittel, hvilket jeg derfor nu med så meget større Længsel og Attrå begærer at blive delagtiggjort derudi med andre Guds Børn; derhos takker jeg min Gud, som både har givet og fremdeles vil give end mere Oplysning og Bekræftelse i sit Ords Sandheder, hvilke jeg og med Guds Hjælp og ved hans Nåde skal holde fast ved indtil Enden, vil og intet befatte mig med slige hemmelige Samlinger, hvis slette Frugter både andres og mit eget Exempel har vist mig.

Viborg, 3. Febr. 1735. M. J. Støttrup.

Da han havde gjort denne Bekendelse, stod han derpå åbenbar Skrifte og gik til Sakramentet, som tilforn er meldt, og dermed slap han løs af Arresten, da man mente at have vundet en stor Ting, at han således var blevren omvendt. Han rejste derpå straks til København, hvor Pietisteriet havde mer og mer tiltaget; der forblev han da hos sine Medkolleger eller Medkonsorter til ved Mikkelsdagstider samme År, da han kom hjem igen og havde sin Broder

Niels Støttrup med sig; de gæstede da ind til Forældrene igen og var da langt argere end tilforn. De forførte straks Forældrene og en Søster de havde, som var indtagen af dem tilforn, så at de nu ej gik mere til Kirke, og da jeg desårsag lod Forældrene indkalde for Politiretten og der mulkterede dem efter Forordningen, mødte de ikke, men lod svare, de havde intet med mig eller min Ret at bestille og sagde Faderen, at nu havde han gået i Kirke i 50 År, men havde sig intet godt deraf befundet; Søsteren som var bleven urigtig i Hovedet over denne Lærdom, døde omsider sidst i dette År, hende førte de selv til Kirkegården og begrov hende selv uden derom at advare enten Præst eller Degn eller nogen anden og vendte de hendes Hoved Østerpå imod den ellers sædvanlige Skik og Brug.

Da alt dette igen blev andraget for Biskoppen, blev givet Ordre til Sognepræsten Hr. Sander at søge dem ved den gejstlige Ret og blev ordineret 3 Provster at dømme på dem, som var Provsten i Gislum Herred, Hr. Peder Jessen i Tisted, Provsten i Slet Herred, Hr. Iver Enevoldsen i Vagård, og Provsten i Rindsherred, Hr. Mikkil Vittrup i Gislum. De blev da indstævnedes at møde for denne Ret, som blev holdt i Vonsild Kirke; da de fornam, at det påny vilde knibe sig, lagde de begge Brødre tilligemed den tredje som var Guldsmed i Viborg, der og var bleven forført af dem, over med Forældrene, at de vilde rejse samtlig med hinanden til deres Konsorter i København og Sælland, hvilket de og satte i Værk en Måneds Tid efter Jul.

Det blev ellers fortalt, at da de skulde bage, havde Moorten bildt Forældrene ind, da de havde intet Lyng at bage med, at Ånden skulde skaffe dem det, men der kom et ondt Vejr på med Sne og Slud, som forvoldte at Ånden slog fejl, vilde de da have noget at bage med, måtte de hugge Moderens Væv i Stykker og ilde Ovn med; således blev der fortalt af Naboerne.

1736 gik Søgsmålet an, som før er meldt, imod Morten Støttrup og hans Broder Niels; de tog da Forældrene og Broderen Anders, som var Guldsmed, med sig og rejste af på Vejen til Sælland, men som de måske var igen bange for ny Arrest, gik de af om Dagen før, før end Søgen skulde for i Vonsild Kirke. Ved den i Retten indleverede Indkomme

Del af deres Forgift derudi var indbefattet, har jeg det her villet indføre til Eftersyn for Efterkommerne, som deraf kan se, hvad for Fanatici her har været i Egnen i disse Tider, hvilket Indlæg lidet kommer overens med hans forrige orthodoxe Bekendelse i Viborg, da det havde været ham langt bedre at han aldrig havde kendt Retfærdigheds Vej, end at der han den kendte, havde vendt sig tilbage igen fra det hellige Bud, som Hunden til Spy og Soen til sin Søle (2 Petri 2, v. 21. 22). "Hvo som synder med fri Vilje, efterat han har annammet Sandheds Bekendelse, er der ikke Offer mere tilbage for Synder, men en gruselig Doms Forventelse og Ilds Nid, som skal æde de genstridige" osv. (Hebr. 10, v. 26. 27. 28. 29. 30). Man ser og heraf, hvorledes Satan kan forføre Menneskene, da Morten Støttrup havde kendt sin Vejs Vildfarelser, igenkaldte samme i Guds Åsyn og derpå tog Afløsning og gik til Sakramentet, men førend et År gik til Ende, vedersagde samme igen og var værre end tilforn. Forbemeldte hans Indlæg lyder således:

"Indlæg at leveres udi Provsteretten i Vonsild Kirke fra Morten Støttrup. At ikke Provsteretten, som til 30. Jan. 1736 udi Vonsild Kirke i Gislum Herred imod mig samt mine Forældre og Broder er foretaget at skulle holdes, skal tilligemed deres Assessorer formedelst min, mine Forældres og Brødres Udeblivelse befinde sig forgæves molesteret ved deres unyttige som og uformodede Rejser, da på det og ingen Mistanke med Billighed bør have om os. at vi jo tør, hvor Fornødenhed det udkræver, være bekendte den Guds Sandhed, hvilken de blinde og de blindes Ledere kalder vildfarende, vrang og kættersk, efter hvilken vi ved Guds Nåde har foretaget os at indrette vort Liv og Levned, indlægges nu udi Provsteretten udi vor Fraværelse til Efterretning som og til Sagens Oplysning og Underretning følgende Punkter:

1..

I Anledning af Stævnemålet, dog det blev hverken oplæst i min Nærværelse, da jeg dog var hjemme, ikke heller at der blev nogen af os meddelt nogen Kopi deraf, er jeg forårsaget at melde noget om den for min Sjæl så ulyksalig vidt bekendte Gerning, som for moksen et År siden skede i Viborg til så mange Sjæles Forargelse; jeg ved vel, at de som ikke endnu kan eller vil skille imellem Lys og Mørke, men kalder Lys Mørke og Mørke Lys, ondt godt og godt ondt, over hvilke Guds Ånd råber ve i det bekendte Sprog Es. 5, V. 20., jeg ved vel at de siger, jeg kalder den Bekendelse, som da offentlig blev gjort af mig, en god Gerning, og tvertimod kalder de det en ond Gerning og vildfarende Lærdom, som jeg har foretaget mig, siger de påny, siden jeg ved Guds faderlige Kærlighed imod min arme Sjæl, at mine Forældre er ved hans Kraft blevne styrede på Fredens Vej¹⁸. Så vidt nu som forbenævnte Sag med mig i Viborg er bleven udspredt og bekendtgjort efter den udvortes Akt og Omgang, så ubekendt er den for alle Mennesker efter min Sjæls indvortes Omstændigheder, hvorudi jeg har været bestædt fra det første jeg begyndte at snuble og falde og indtil nu, da min Gud og Frelser efter Faldet har begyndt at oprejse mig. Her udover må jeg med nogle Ord tydeligere både beskyldte mig fordi jeg faldt, så og undskyldte mig, forsåvidt jeg i min Oprensning igen kaldes vranglærende og vildfarende; jeg beskylder mig billigen, idet jeg med Vemodighed bekender for min Gud og alle Mennesker, at jeg gjorde et Stort Fald, en såre dårlig og aldeles syndig Gerning, da jeg ved Hånds Underskrift og ved mundlig offentlig Bekendelse tilstod, at sådant et Opus operatum som bruges i Kirkevæsenet, sådanne Vedtægter og Satser skal være hellige, Gud behagelige og gode til Kristi Riges Forfremmelse, hvilken aldeles ikke enten har Exempel eller Befaling i den hellige Skrift, ikke heller kan vises eller bevises, at der følger nogen Åndens Frugter, men idel Ugudelighed og de åbenbare Kødets Gerninger af sådanne Skikke hos de Mennesker, som bruger dem, ti de arme Mennesker kalder alle de sædvanlige Kirkeskikke ren Kristendom og ved ej heller af anden Kristendom at sige end det bare Opus operatum; skulde det ikke da angre mig, at efterdi jeg tilforn kendte dette med nogenledes opladte Øjne, og jeg dog ved menneskelige Overtalelser lod mine Øjne tilstoppe og forblinde, så at jeg lod mig lede ligesom en Okse, der går at slagtes og ved ikke, at det koster hans Liv. Graderne til mit kald var disse: Da Provsteretten var så nær tilende, at jeg var examineret, blev der begært af mig, at jeg på alle Actorum til mig gjorde Spørsmål vilde i min Arrest endnu give et kategorisk og positivt nej eller ja, hvilket jeg og endelig bevilgede, og da jeg nu havde begyndt efter mit Hjertes og Samvittigheds Overbevisning at opsætte Besværingerne, blev af en Person, hvilken jeg tilforn havde fattet Kærlighed til, fremlagt af ham selv opsatte Besværelser, hvilke jeg tit og ofte i Begyndelsen med fuld Hu og Alvor, da [de var] blevne proponerede, ventilerede for mig, imodstod på samme Måde efter min Formue, som Eva og i Begyndelsen modstod den forbudne Frugt, men omsider da jeg begyndte at lade menneskelige Fornufts slutninger og Konklusioner med deres såkaldte Donis consequentibus samt Skriftes kødelige Forklaring få Rum hos mig uden at have Guds Ånds Vidnesbyrd til at

men ikke imod [det] apostoliske Læreembede. I taledede imod dem, som forvilder Folk med deres Løgn, som ikke er sendte af Herren og som gavner jo ikke Folket (Jer. 23, 32), men meget mere skader og forfører dem, idet de gør dem forfængelige, går om med Løgn og styrker de ondes Hænder, at de ikke skal omvende sig hver fra sin Ondskab (Visdom. 14, 16); jeg taledede ikke just de Ord, som jeg har skrevet, men det, jeg taledede af den Materie, taledede jeg med sådanne Prædikanter, som enten befinder sig selv skyldige i sådanne Ting som disse forbenævnte eller om de ikke en gang vil kende det, kendes dog således af Gud og af dem, som har den Salvelse af den hellige (1 Joh. 2, 26. 27). Ti de dømmes alle Ting og dømmes af ingen (1 Kor. 2, 15). Min Anledning til at tale om denne Materie var fornemlig den Artikel, som de oplæste af Kongens Forordning: Alle de som med Frugt og Nytte kan høre Guds Ord osv., disse få Ord tog jeg da i Betragtning, sigende om ikke med samme Ord, da i samme Mening: Kongens Ord er dyrebare og kan ikke andet end samtykkes af hver Sandhedselsker, men hvor prædikes Guds Ord? Guds Ord er Sandhed (Joh. i det 17, V. 17) og derudi bliver da tvende helligede til et, ti ellers var Kristi Bøn og Ønske i hans Bøn forgæves endmere, dersom de har stået i mit hemmelige Råd og lader mit Folk høre NB. mine Ord, da havde de NB. omvendt sig fra deres den onde Vej og fra deres Idræts Ondskab, siger Herren (Jer. 23, 22), item er mit Ord ikke som en Ild, siger Herren, og som en Hammer der sønderslår en Klippe (Vers 29)? Jeg spørger atter, hvor prædikes da Guds Ord? Vil man svare, det prædikes overalt her i Lutherdommen, da siger jeg, jeg tror det ikke uden jeg får NB. set det, at det prædikes i de lutherske mere end i de andre fine Sekter, ja at Legemets Fader, Djævelen, vidste og i Ørken at allegere Skriften (Math. 4, 6). Tør vel derfor nogen tilstå, at det var Guds Ord, han taledede af Skriften (Psal. 91, 11), jeg tror ikke derfor, siger jeg, at det er Guds Ord, der prædikes uden jeg ser det; hvorfor ikke, måtte nogen spørge? Jeg svarer, siden jeg har lært at tro, at Guds Ord selv er Sandhed, så tror jeg og følgelig, at det er NB. altsammen Sandhed, som Ordet siger. Nu siger da Guds Ord således (Jer. 23, 22. 29), som før er anført: dersom de havde stået i mit hemmelige Råd og ladet osv., item er mit Ord ikke osv., disse Sprog for Vidtløftigheds Skyld er mig nok; dersom nogen prætenderer, at han prædiker Guds Ord og dog ikke overbeviser mig med øjensynlige Exempler, at det Ord, som han prædiker, har disse Sprogs Egenskaber og virker slige Frugter, så tror jeg ikke at han prædiker Guds Ord. Fremdeles når nogen viser mig, at det Ord, som han prædiker, således er Sandhed, at det helliger Tilhørerne i Sandheden, så at de måtte vorde et, ligesom Gud Fader og Søn er et, at de måtte vorde et i dem, på det Verden kan tro og kende, at Faderen har udsendt Sønnen (Joh. 17, 21, 23), så vil jeg tro, at han prædiker Guds Ord. Item hvo som vil kalde det Guds Ord, som han prædiker, og dog ikke finde iblandt sine Tilhørere det Samfund og hellige Enighed, som er det allerreneste og dyrebareste, hvilket vor allerkæreste Frelser har ved sit Midlerembede tilvejebragt, langt mindre er i Stand selv til at kunne forene sig åndelig med en fornødret Jesu Discipel eller Discipelinde, om Gud ved sin faderlige Kærlighed i Kristo Jesu lod endnu Verden blive begavet med nogle sådanne. Hvo som, siger jeg, hverken finder sig selv eller nogen i det ringeste af sine Tilhørere i sådan Tilstand, som dog ufejlbarligen følger ved Sandheds Ord, og vil dog kalde det Guds Ord, som han prædiker, han farer højlig vild, vandrer og omgås i Mørket og har aldrig kendt, langt mindre prædiket Guds Ord. For Resten, efterdi Guds Ord er Sandhed og der er NB. NB. ingen Løgn af Sandheden (1 Joh. 2, 21), hvad gøres da Behov med mange Argumenter at bevise den Falskhed og Forførelse, der er i disse Tidens Præsteembede, som udi alt er forvendt og dristigt imod Sandheden. Jeg vil af mange Ting alene røre ved et eller to Stykker, som de arme blinde Mennesker ikke andet end bedrages ved, f. Exempel når der uden Frygt sig[es] til den vankundige og ugudelige Hob: Kæreste Kristi Venner! Gode Kristne osv., hvad tænker da de arme Mennesker andet, end at det må være sandt? Og så bliver de ved at gå frem og frem i det gamle Væsen uden at bekymre sig videre, men ak, en stor Gudsbespottelse og Løgn at bekvemme sådanne Titler på sådanne Mennesker, som passer sig på ingen anden, enten de kaldes Præster eller Tilhørere, end på dem der gør alt, hvad Kristus har befalet sine Apostle (Joh. 16, 14. Math. 28, 20). Hvorvidt nu disse Kristi Befalinger strækker sig i Henseende til sin egen og denne Verdens Fornægtelse og Overgivelse til Guds kærlige Vilje at kende og gøre osv., og hvor lidet, ja hos de fleste aldeles intet derpå tænkes, iagttages eller sættes i Værk deraf, det efterlader jeg til dem at efterse, som kan få Øjne at se det med. Endnu et Stykke, som vel ikke er ubrugeligt på de fleste Steder: når der prædikes de såkaldte Ligprædikener, det må være over de mindre eller mere ugudelige, grove Verdens Børn, der har vandret i alle Vederstyggeligheder, Forfængeligheder og Hjertets Stivheder, tales der ikke af Prædikestolen ifleng: den sal. Mand, den sal. Kone osv.? Sjælen er allerede i Guds Hånd, hvor ingen Pine rører den osv., hvor dette dyrebare Sprog i Særdeleshed bliver fordrejet, da der står i Texten: de NB. retfærdiges Sjæle er i Guds Hånd osv. (Visd. 31). Der måtte nogen indvende, man skal ingen fordømme, vel, men så skal man ej heller uden Grund prise nogen lyksalig, når deres Levned fordømmer dem (Ezek. 13, 19. Esajas 5, 20). Hvad er da sådanne Ligprædikener andet end, efter deres gamle Titel. Lveprædikener. Diævlens eget Værk og

Løn for Præsten og Løgn og Bedrageri for de arme Tilhørere? Hvad Slutning gør de sig heraf uden denne, som desværre af Erfarenhed kan fornemmes? så sluttet her, det går dog ikke så hårdt til som Præsten prædiker somme Tider, han er dog god, når han prædiker Ligprædikener, han fordømmer dog ingen, ti så og så levede mine Naboer, han drak og doblede, bedrev Hor og Mord, bandede og skændte, sloges og gjorde Vold, var bitterlig ukærlig osv., men så du ikke, om Præsten alligevel sagde, at han blev salig; hvad har da du og jeg da nødig at tage os det så nær, at vi skal omvende os mere end han, så som Præsterne dog prædiker om? Vi bliver dog nok salige såvelsom han, når vi forsømmer kun ikke at få Præsten til os, førend vi dør osv., men hvad tykkes eder her? er det ikke at styrke de ondes Hænder, at de skal omvende sig? Er det ikke at forvilde Herrens dyrekøbte Folk med Løgn. Er det ikke at sige fluks til dem som foragter Gud: Herren har talet, i skal have Fred, og at sige til NB. hver, som vandrer i sit Hjertes Stivhed: der skal ingen Ulykke komme over eder (Jer. 23, 14. 17. 32). Når der nu i så få Ting giver så kendelig Stød, så var det nok, om der ikke engang var mere at kende det af, at det er ikke Guds Ord, der prædikes, ti der er ingen Løgn af Sandheden. Hvorledes skal den Mund, som taler Løgn, når den lyster, da og kunne tale Guds Ord? Eller hvorledes kan Guds Ånd komme til at tale (tåle?) slige Mennesker (Math. 10, 20), efterdi de taler det, som de har hørt hos deres Fader (Joh. 8, 38). Skulde Embedet være Gud behageligt og de dyrekøbte Sjæle gavnlige, da burde det i alle Ting, i alle Ord og Gerninger være indrettet efter Guds Befaling, ti således var det apostoliske Embede og dets Tjenere, Lærdom og Levned indrettet, at man kunde se både på Lærerne i Besynderlighed, så og på den største Del af Tilhørerne, at det var Guds Ord der læres, men hvorledes skal jeg blive så dårligen, at jeg skulde lade mig indbilde, at Kristi Korsens Fjender, som følger og forjager hans Lemmer, skulde kunne være hans Legems Opbyggere? Hvo kan træde frem og sige med Paulus: bliver mine Forfølgere, som jeg er Kristi og agter dem som således omgås, ligesom i har os til et Exempel (1 Kor. 11, 1. Phil. 3, 19). Monne de ikke snarere i deres Adfærd vise, at de selv efterfølger Anna, Kajfas og Saulus? Hvorledes kan i tale godt, som osv. Ti af Hjertets Overflødighed taler Munden (Math. 12, 34); nu slutter jeg således om eders Prædikeembede: alt hvad min himmelske Fader ikke har plantet, skal med Rod oprykkes (Math. 15, 13). Nu er jeg vis på, at han ikke har plantet andet Slags Prædikeembede, end det som han i sin Søn udi hans Apostle oprettede (2 Kor. 5, 19), hvilke ikke selv forhvervede Studeringer, taledede efter eget Tykke, men Kristi og hans Faders Ånd taledede i dem (Math. 10, 20). Ergo

3..

Jeg beskyldes og i Stævningen for at have forført mine Forældre og kommet dem til at forsømme Kirken, men jeg siger til begge disse Ting: jeg har ikke kommet dem til at forsømme Kirken, ti så burde de tilforn været satte til at tage vare på dem som Embedets Opvartere, men jeg har skyndet dem til at NB. forlade den og al dens falske babelske Tjeneste, som sker i den, på det de ikke mere skal blive delagtige i Babels Synder og ikke få af deres Plager (Åbenb. 18, 4. Jer. 51, 9). Ti som den udvortes Babel ikke kan Læges, i hvor meget man end flikker derpå, ja om man end tog Balsam til dens Smerte, så blev den dog ikke lægt (Jer. 51, 8. 9.). Så kender jeg og, at så længe Verden og Hedningerne er drukne af deres Horeris Hastigheds Vin, så er de galne (Jer. 51, 7. Åb. 18, 3) og kan ikke tage imod Omvendelse til Saligheds Erkendelse eller blive ædru igen af Djævlens Snare (2 Tim. 2, 25 og 26). Og efterdi jeg da såvelsom min Broder, der og tilligemed for vore Forældres Forførelse er beskyldt og stævnet, så at vore arme gamle Forældre med den store vankundige Hob satte deres hele blinde Tillid til den udvortes falskeligen kaldte Gudstjeneste og de forglemte, eller rettere vidste ikke, hvorudi den sande Guds Dyrkelse består, som er at fremstille sine Legemer osv., hvilken er den med Ordet overensstemmende Gudsdyrkelse osv. (Rom. 12, 1. 2. Joh. 1, 27). De vidste og ikke at søge Guds Rige (Math. 5, 33), som er inden i Menneskene (Luk. 17, 21), så at de ikke vidste andet, end når de gik til Kirken om Søndagen, til Skrifte på de bestemte Tider og fik så Præsten omsider til sig, nar Døden greb dem an, at den Sag mellem Gud og dem havde da sin Rigtighed, uden at blive omvendte fra Mørket til Lyset, uden at blive fødte oven af (Joh. 33), uden at blive ny Kreaturer osv., efterdi vi da, siger jeg, kendte og så denne store Farlighed, som vore Forældre på Sjælens Vegne stak udi og de selv ikke så den, var vi da ikke pligtige, såfremt vi elskede deres Sjæle, at vise dem, såvidt Gud gav os Nåde til, at det var vildfarende Vej de vandrede på, og lad være at andre siger, vi har forført dem, så siger vi dog nej, ti vi kunde og vide såvelsom og de, at den Vej, som fører igennem den snævre Port til Livet, er den rette, alligevel så få går derpå, og vilde nogen sige, at den snævre Vej og det forvildede Kirkevæsen kunde bestå tilsammen, da siger vi nej, ti vi bekender, at ingen Religionssekts Navn, ingen udvortes Satser eller Skikke, ingen menneskelige Oplysninger kan efterdags frelse vore Sjæle, men alene Guds Kærlighed og Barmhjertighed i Kristo Jesu, samt hans saliggørende Nåde som oplærer os at forsage det ugudelige Væsen osv. (Tit. 2, 11. 12. 13). Vi finder ingen Sødhed eller Salighed, førend vi

Ånd, som kan ledsage os til al Sandhed (Joh. 16,13. Kap. 14, 26. Joh. 2, 20. 27). Vi kender intet andet Tempel for vor himmelske Fader, hvor han med sin Søn og den hellig Ånd kan og vil bo, hvor vor Frelser vil åbenbare sig selv for os, (Joh. 14, 21) uden vore Hjerter, ti vi er Kristi Hus (Ebr. 3, 6) og vore Sjæle såvelsom vore Legemer er den Helligånds Tempel (1 Kor. 3, 16. 6, 19. 2 Kor. 6 og 16). Når vi nu kender disse Ting at være Sandhed, er vi da ikke skyldige til at være sligt bekendte for Menneskene og i Særdeleshed for vore Forældre?

4.

Det fjerde og sidste som vi, såvidt jeg ved, er stevnede for, er vor sal. Søsters Begravelse, fordi vi ikke derudi vilde efterabe andre Overtros og gamle Skikke; denne Punkt er ikke synderlig ved at besvare, langt mindre at stævne eller kalde nogen til Ting for, mens Synden, som sker med denne Overtros Gerning at gøre, er vel værd at vogte sig for, helst for dem som hører og ved den Forargelse, som de stakkels vankundige Mennesker får deraf, efterdi de derudi, såvelsom og i de andre udvortes Skikke, sætter deres Kristendom, som vi nyligen har Exempel på; for Resten efterdi det ikke er befaleet i Skriften, men meget mere forbudet og billigen kan henføres til Afguderi for den Overtro, som sættes derudi, og til Trolddom, fordi det just skal ske 3 Gange ligesom al anden Hekseri, så gør i da Guds Ord til intet formedelst eders Skik, som i eller eders Fædre har pålagt og i gør meget sådant (Mark. 7, 13).

Såvidt er da besvaret det meste mig vitterligt af Stævnemålet; jeg beder da ydmygst, at det ikke optages som noget, jeg af Ondskab eller Trættekærhed skulde haft Fornøjelse af, men som en Sag, jeg har afgjort imellem min Gud og mig uden at se paa noget Menneske. Testerer

Støttrup, 30. Jan. 1736. M. Støttrup.

Herpå rejste de af, som meldt er, Morten, Niels og Anders med begge Forældrene; imidlertid blev forfaret med den anfangede Proces imod dem, hvorudi foruden ovenskrevne Biskop Trellunds Attest blev fremlagt adskillige andre Attester fra de gejstlige i Viborg, så og blev ført en Del Vidner om deres Forhold her, hvorpå da tilsidst af de trende Provster blev dømt således:

Udi den Sag imellem ærværdige Hr. Jeremias Sander, Sognepræst for Farsø og Vonsild Menigheder på den ene og Morten Jensen Støttrup samt Broder Niels Jensen Støttrup og Forældre Jens Olesen Bødker og Hustru, alle af Støttrup, på den anden Side, kendes således:

At som bevises med førte Vidner, hvor bespottelig Morten Jensen Støttrup har talt om den rene evangeliske Lærdom, Sakramenterne, Prædikeembedet, Kirkeceremonier og deslige, hvilket han og selv i sit, i Provsteretten indgivne Indlæg af 30. Jan. sidst afvigte tilstår og yderligere vidtløftig bekræfter, som ganske strider imod den hellige Skrift og den Religion, Hans kgl. Majestæts højpriselige Lære, 2 Bogs 1 Kap. ommelder, der i Kongens Riger og Lande skal tilståedes, og besynderlig i samme sit Indlæg tilkendegiver, at han ganske fortryder og frafalder den Renuntiation han gjorde i Viborg den 3. Febr. 1735, da han og [for] hans velædle Højærværdighed, nu sal. Biskop Trellund og andre gejstlige, samt for Provsteretten der i Byen var virkelig befunden udi mange vildfarende og imod Guds Ord stridende Meninger, hvorom det ganske Stift også af salig Hr. Biskop Trellund skriftlig blev advaret, som dog omsider med andre af Gejstligheden konvincerede samme Person, at han for sine vrang Meninger ikke alene skriftlig, men endog offentlig for Menigheden i Nørre Sogns Kirke renuncerede og for givne Forargelse deprecerede, udstod Kirkens Disciplin og lod sig betjene med det højværdige Alterens Sakrament, og nu atter med Ord og Gerninger er så stærk henfalden i samme forrige Vildfarelser, at han tilstår med sit Blod at bevidne den Lærdom, han sig nu havde foretaget, for han den mere skulde forlade, har og derforuden forført sine egne Forældre og Søskende og, som han selv tilstår i foromrørte Indlæg, skyndet sine Forældre til at forlade Kirken og al den Tjeneste som sker i den, hvilken Tjeneste han kalder en falsk og Babels Tjeneste, kalder den evangeliske Kirke en Lutherdom og fin Sekt, nægter plat, at det er Guds Ord som af Præsterne prædikes udi Kirkerne, har og, som tvende Sognepræsters Attester fra Viborg udviser, talt så ubluelig og bespottelig om vor Kirketjeneste, at han har sagt, at han heller vilde se på de skændigste Gerninger i Horehusene kunde begås end overvære den Tjeneste, som i vore Kirker forrettes, med meget mere bespotteligt; han har og foruden alt andet i ommeldte sit Indlæg kaldt Jordspåkastelse af Præsterne på de døde et Afguderi og Troldom. Da på det hans forføriske Lærdom ikke som en Kræft skal æde om sig hos flere til Forargelse og Fordærvelse, hvortil han dog har gjort al Flid, så bør Morten Jensen Støttrup i Anledning af kong. Majestæts allernådigste højpriselige 6te Bogs 1 Kap., 3 og 4 Art. at være fredløs og inden 14 Dages Forløb efter denne Doms lovlige Forkyndelse at rømme kong. Majestæts Riger og Lande.

Hvad hans Broder Niels Jensen Støttrup og Forældre Jens Olufsen Bødker med Hustru angår, da som Morten Jensen Støttrup i sit Indlæg tilstår, at hans Broder Niels Jensen er af samme Lærdom som han, så og har været med at forføre sine gamle Forældre til at forlade

været i Kirken, men udtrykkeligen svaret de tvende til dennem fra Sognepræsten udskikkede Mænd, at de ej kom mere til Kirken, ti de havde intet godt befundet sig af dette, de allerede havde været der, derforuden talt bespottelig om Guds-Tjeneste, Guds Tjenere, Guds Tjenestes Forretninger, Kirken, Prædikeembedet og deslige, som Vidnerne forklarer. Derhos har og Jens Olufsen Bødker og Hustru med sine tvende ommeldte Sønner jordet deres Datter på Farsø Kirkegård uden Jords Påkastelse af Præsten imod Kong. Majestæts allernådigste Lov og Kirkeritual. Da hvis Jens Olufsen Bødker med Hustru og Søn Niels Jensen Støttrup fremturer med ovenmeldte deres forargelige Forhold og ikke inden 4 Ugers Forløb efter denne Doms lovlige Forkyndelse lader sig indfinde offenkjend at renuncere og deprecere sine Vildfarelser og foregivne Forargelse, i Farsø Kirke at udstå Kirkens Disciplin, bør de alle 3, Niels Jensen Støttrup med sine Forældre Jens Olufsen Bødker og Hustru at være fredløse og rømme Kongens Riger og Lande. Processens Omkostninger betaler de alle 4 med 6 Rdl.
P. P. Jessen. Iver Envoldson. M. Wittrup P. P. Jessen. Iver Envoldson. M. Wittrup

Imidlertid satte Jens Bødker, Kone og Sønner deres Rejse fort til Sælland, men som de rejste igennem Fyn, hvor de fandt nogle deres Tilhængere i Nyborg, fangede de sammesteds deres Konventikuler an igen om Natten; da dette rygtedes i Byen, gav Præsten der på Stedet dem an for Stiftamtmand Sehested og Biskoppen, Ramus, som lod dem samtlige arrestere, og som de fandt hos Morten Støttrup Kopi af forindførte Indlæg, som de tog og sendte til København til

Kongen, som da blev kaldet deres Trosbekendelse¹⁹. Kongen gav da Befaling, at de 3 Brødre skulde under Arrest og Vagt skikkes til Viborg igen og de 2 gamle skulde til deres Hjem igen og bedre undervises, men de var kun i Støttrup en Nat, da de straks rejste af igen og kom ved Skibslejlighed til Sælland igen og til Slagelse, hvor de havde en Del Tilhængere og deriblandt Zakarias Bentson, som tog imod dem og skaffede dem deres Ophold, til de døde. En kgl. Befaling kom da til Stiftamtmanden og Biskoppen i Viborg, at de skulde tage Brødrene i Arrest, undersøge Sagen og derudi dømme, dog først at sende Dommen til Kongens Eftersyn. Dette blev alt efterkommet, men kom ny Befalinger, en efter anden, at Gejstligheden i Viborg skulde bedre informere dem, men som de hårdnakket stod på deres vrang Meninger og det med Trusler og onde Ord, var al slig Undervisning og Møje forgæves. Endelig da de således havde siddet i lang Tid, kom en kgl. Resolution, at Morten skulde på Bremerholm, Niels i Skubkarren i Frederits, og Anders, som var ulærd, skulde reversere sig, ej mere at lade sig forlyde med sine Vildfarelser til noget Menneske. Denne Revers vilde han ikke underskrive, blev derfor bortført med de andre; Niels blev da ej i Frederits, men kom til København til de andre, Morten blev ej på Holmen, men de kom samtlige i Arrest i Kastellet, hvor de af visse Folk fik god Underholdning og skulde Professor Reus og Mag. Hvid, Præst til Holmens Kirke, med flere gå til dem og omvende dem (det er at agte, at disse og var beskyldte for fine Pietister), men det blev derved. Imidlertid havde de dog ved deres Tilhængere bragt det så vidt med deres Klagemål, hvor ugudelig de blev trakterede heri Jylland, at fra Kirkeinspektionen kom i hårde Terminis deres Klagemål herover sendt til Erklæring; herpå måtte da Stiftamtmanden, Biskoppen, Magistraten i Viborg, endel af Borgerskabet og Kristen Meiling på Hvanstrup osv. sig vidtløftig erklære; da denne Erklæring blev til København oversendt, blev det derved. Da de således havde siddet i lang Tid og ingen Omvendelse hos dem var at få eller formode, resolverede Kongen at lade dem forvise Landet, lod dem så overføre til Lybæk, hvorfra de rejste lige ud til Grev Zinsendorf til Hernhut, hvor det rette Broderskab af det Slags Folk er samlede og har deres rette Tilhold. Den Broder, som var Rømmesnider i Viborg og der var forlovet med en Enke, da han fornåm, at de andre blev arresterede i Fyn, blev han usynlig, ligeledes blev også deres Tilhængere i Viborg adspredte, Guldsmedens Kone blev siddende igen med et lidet Barn i Armod. Det blev dog siden fortalt, at disse Brødre ikke blev antagne til Hernhut af Grev Zinsendorf, men blev kaldte for Separatister, da de igen skal have rejst derfra og til Holland og siden været i Hamborg²⁰.

1738 blev dømt i Mag. Hans Mossins Sag²¹, han blev da således hensiddende uden Kald, og Nikolaj Kald i København, hvortil han var Præst, blev igen givet til en Brorson, som tilforn var Præst i Fredriksborg; til Fredriksborg Menighed blev igen beskikket Hr. Peder, som var Præst i Stavning her i Jylland; i hans Sted blev igen beskikket til Stavning Kald en af Kateketerne til Nikolaj Menighed, nemlig Anders Balsløv og gik denne Rad alt så fort, på det at disse Menigheder, som alt havde fået Smag på denne Lærdom, skulde derudi stedse

---

¹⁹ Om deres Ophold i Nyborg og Lærdom i det hele se T. Lillelund: Danmarks Kirkehistorie 1773 S. 184 – 87.

²⁰ Denne Bemærkning er senere tilsat.

fremture. Kommerceråd Liechtenberg ved Horsens, som havde Jus vocandi til Stavning Kald, blev anmodet, som Ordene gik, fra Oversekretær Holst at kalde forskrevne Anders Balsløv, hvilket Kongen igen i Nåde vilde betænke; han blev og straks efter Kancelliråd og så Jusitsråd. Forbemeldte Brorson tilligemed hans Broder, som blev Biskop i Ålborg efter Mag. Frands Thestrup, og nok en Broder som blev Provst i Ribe, disse var nær beslægtede med Pastor Bluhme, Kongens Præst i København, som vidste dem således at befordre, og er det her at mærke, at da sal. Kong Fredrik var død, afgik Søren Lintrup, som da var Kongens Præst og Konfessionarius; i hans Sted blev af den ny Konge igen antagen en Landsbypræst i Sælland, navnlig Frauen, hvilken efter nogle År, da den ny Lærdom begyndte at tage Overhånd i København, blev afsat, som der mentes, fordi han skulde talet hårdt i sine Prædikener om samme Lærdom; ved denne Lejlighed havde denne Pastor Blom (Bluhme), som han gemenlig blev kaldet, insinueret sig til Hove, hvormed han kom så vidt, at Kongen brugte ham siden som Hofprædikant og Konfessionarius. Denne Lejlighed betjente han sig således af, at han omsider kunde rekommendere, hvem han vilde og som han selv var en Holsteiner, forglemte han ikke at befordre så mærkelig disse fornævnte Holsteinere, som var ham så nær beslægtede. Han gik ellers dermed så vidt, at han kunde rekommendere, hvem han vilde, og som han blev beskyldt for, at han undertiden derfor lod sig betale, blev han derfor ilde lidt og eftertalt både af høje og lave.

I Førstningen blev Vajsenhuspræsten Hr. Evald beskyldt for at være Protektor og Ophav til den ny Lærdom, han var og den, som holdt Forsamlinger om Natten, desligeste hans Moder, som også lod sig forlyde, at hun havde himmelske Åbenbaringer. Hr. Evald gjorde sig og Skrupel at løse Folk med Håndspåleggelse, hvorpå han søgte kgl. Tilladelse derfor at være befriet. Biskop Herslebs Broder Ole Hersleb, som var Præst til Vartov i København, fangede også denne med flere deslige Skrupler an, derover han blev afdanket fra sit Kald, men da adskillige til Hove faldt hen til Helligheder, blev Pastor Bluhme deres store og udvalgte Patron og som da bemærkedes, at alle disse Tilhængere blev befordrede, bekendte sig ikke alene de forskrevne Brorsoner, Pastor Bluhmes Slægt, sig til denne ny Lærdom, men mangfoldige andre gjorde og Professjon deraf, da de forment sig herved at blive befordrede, hvoraf en Del virkelig bildte sig et Slags ny og særdeles Hellighed ind fremfor andre, en stor Del gjorde det alene af Hykleri for derved at blive forfremmede. En Del blev endog forfremmede, da man tog fejl og vidste ej andet end at de var af det rette Slags, da de dog hverken hyklede, ej heller var af de ny Folk, men blev alene anset for at være deraf, hvoriblandt en Præst i Norge, navnlig Niels Dorph, som, da Kongen var i Norge, blev yndet for sin Prædiken og desårsag kaldet til Vor Frue Kirke i København, men som han siden befandtes at være orthodox, blev han forflyttet igen til Norge og blev Biskop i Kristiania; ligeledes Hr. Andreas Wøldike, som gik med sit eget Hår, blev befordret fra Helsingør til Holmens Kirke i København, men da han buldrede mod Pietisterne, blev han forflyttet til Biskop i Viborg og omendskønt slig, Forflytning skede til disses Fordel, så holdt dog de fleste for, at sligt alene skede for at udrydde den orthodoxe Lærdom, særdeles udi København. Grev Zinsendorf til Hernhut havde ladet sig indvi til Biskop og stiftet et Broderskab af Pietister til Hernhut, han gjorde Professjon af at rejse omkring i adskillige Lande, desligeste udsende adskillige af sine Gaster, forat gøre sig Tilhængere og at stifte denne ny Lærdom; han kom til København i Året 1731, hvor han blev så vel modtagen, at han blev givet det hvide Ridderbånd, men da han atter kom der igen i Året 1734, blev samme Band igen ham frataget; den egenlige Årsag hertil kan jeg ikke sige; nogle her af Landet af samme Slags Folk tog sig en Rejse på ud til ham i Hernhut.

Samme År lod Kongen sekvestere ved mig som Rettens Middel Assessor Londemans tilhørende Nøragergård og tilliggende Gods samt Tiender, formedelst han lod sine Kirker, som var Durup, Stenild, Tisted og Grøndrup samt Feldingbjerg Kirke i Fjends Herred, stå øde og i slet Tilstand. Men han fik kgl. Tilladelse til igen selv at lade sine Kirker reparere, og den gjorte Sekvestration blev igen ophævet.

1739. Jens Stygesen i Glærup, hvorom er talt ved År 1727, efterlod sig en eneste Datter, Klare Jensdatter, således kaldt efter sin Faders Moder i Evelstrup; hun var umyndig og liden da hendes Fader døde, efter hvilken hun arvede 500 Rdl. Hun blev gift med en Person af Vendsyssel, navnlig Hans Bastholm, som noget havde tjent for Foged; de købte igen af Jens Brøndum hendes Faders den store Gård i Glærup; men som de var unge begge og af liden Forstand, blev de snart øde og i dette År måtte sælge Garden igen til Mikkel Nielsen af Alstrup for 200 Rdl.; de rejste så til København, hvor Hans Bastholm havde en Broder, som er Brilllemager og ellers en af de rammeste Pietister, i Tanke ved hans Hjælp at søge et eller andet Stykke Brød.²²

Samme År solgte Jens Andersen i Rørbæk Hovgård denne Gård til Erik Kristensen; denne Gård har i fordums Tid været en fri Herregård og adeligt Sæde.

I dette År døde Anders Povlsen som var født i Syndergården i Nyrup; han tjente først min sal. Fader i Testrupgård i 13 År, kom så til Torsgård, hvor han blev Soldat og gift, var så i Kongens Tjeneste Landsoldat og gevorben i 13 År; da han fik sin Afsked, kom han til min Fader igen og tjente os her udi Vesterris i 25 År, til han døde, og havde således tjent os i 38 År, som er et rart Exempel.

Ved Hvalpsund bode i min Ungdom en Færgemand, navnlig Ahasverus Bekker; han havde en Søn, Knud Bekker, denne tjente Landstingshører Peder Bering i Viborg for Dreng i min Ungdom, da jeg tjente Landstingsskriveren Lavrids Bering ibidem. Denne Knud Bekker var ikke lidet skalkagtig, mens jeg kendte ham, ikke lærte han heller meget godt af Peder Bering. Han kom omkring blandt Folk og omsider blev Forvalter og Inspektør for Dronning Anna Sofie over Valø og tilhørende Gods i Sælland, der han giftede sig med Kongens Skræder Kommerceråd Brumonts Datter i København, og da han kom af Tjenesten, der Kongen døde, købte han sig en Gård, Bekkeskov kaldet, i Egnen ved Vordingborg. Men som han ikkun havde et slet Vidnesbyrd, mens han var ved Valø, at han var altfor hård ved Bønderne, så blev det ej bedre med hans egne, hvilket gav Årsag til, at en Del af hans Bønder i dette År sammenrottede sig og slog ham ihjel på Marken; de blev for denne Gerning, nogle stejlede og nogle kom på Bremerholm; han havde også erhvervet sig Titel af Landsdommer i Låland, og er det hans Broder, Hans Bekker, som i disse Tider er Herredsskriver her i Rinds-Gislum Herreder; men denne er ikke Broder til den anden i Skalkhed.

Med den pietistiske Lære stod det i dette År på de gamle Fødder; Grev Zinsendorf havde fået Tilladelse af Kongen at sende nogle af sine Apostle eller Kreaturer til Grønland forat omvende Grønlænderne. Den højlovlig sal. Kong Fredrik IV. havde foretaget sig at ville gøre Bekostning på at lade omvende Grønlænderne og til den Ende lod didsende en Præst, Hr. Hans Egede, med flere; dette blev kontinueret af denne Konge. Men disse gode hernhutske Brødre blev med hollandske Skibe overbragte til Grønland, og da Kongen havde overdraget i disse Åringer den grønlandske Oktroj til en Købmand Jakob Severin i København og desuden skulde give ham 3000 Rdl. til om Året forat holde alting i tilbørlig Stand, rustede bemeldte Jakob Severin en Fregat ud i dette År forat hæmme den hollandske Fart og Handel på dette Grønland; med samme overkom han 4 Priser fra Hollænderne, hvilke og havde noget Gods inde til disse måhriske eller hernhutske Brødre, som og blev til Pris; men da de klagede derover til Kongen, fik Jakob Severin et Brev fra Gehejmeråd Holst, at han skulde lade disse Brødre få deres Gods igen, Kongen vilde se ham fornøjet derfor. Denne Jakob Severin var Byfogdens Søn i Sæby i Vendsyssel; han var Student, blev gift med en Enke i Nyhavn i København, som havde en Del Midler, med hvilke han slog stort på, gav sig i stor og vidtløftig Handel, han købte og Dronning Sofie Amalies Gods, Dronninglund, Dronninggård osv. i Vendsyssel for godt Køb og havde Kredit på Pengene for 4 procent Rente; dertil var megen Skov, hvoraf han gjorde store Penge igen.

1740 var en Del Svaghed af Sprinkelsyge hist og her i Byerne, fornemlig i Hvam, hvor en Del deraf bortdøde, hvoriblandt Skolemesteren i Hvam og Kapellanen, Hr. Ananias Kristjan Tved; samme Kapellan var kaldet derfra og til Præst i Gjedsted, men han døde anden Dagen, efterat han fik sit Kongebrev. Efter ham blev Kapellan i Hvam Hr. Jens Fabricius, som var en Præstesøn fra Ærø. Ovenskrevne Sprinkelsyge grasserede og stærkt i Viborg, desligeste hist og her på Landet og dermed kontinuerede i efterfølgende År 1741 og 1742.

Dette År, såvel før Jul 1739, som siden Jul, var en meget hård Vinter med Frost og Sne, hvis Lige ej har været siden 1709, og holdt samme længe ved, så at Foråret var ondt og Somren ganske kold, så at man fornåm ganske få varme Dage, og stillede Vintren sig tidlig ind igen, så at første Fredag efter Mikkelsdag kom igen hård Vinter med Sne og Frost og var det neppe, at Folk fik deres Rug såt, og blev denne næste Vinter igen ligeledes meget hård, hvilket forårsagede, at mange Træer gik ganske ud, og blev en dyr Tid, som af Kapitelstaxten kan erfares.

Her må jeg og erindre mine egne sørgelige Vilkår: den 26. Decbr. i dette År St. Stefans Dag om Aften døde min sal. Moder Mette Kristensdatter og blev begravet hos min sal. Fader på Testrup Kirkegård under den Gravsten, som findes over dem begge. Hun var født i Ålestrup i Østerbølle Sogn 1657 den 29. Juni, samme År som det sidste svenske Indfald her i Landet skede. 1683 kom hun i Ægteskab med min sal. Fader Søren Kristensen, og bode de først i Ålestrup i den Vestre Gård, hvor hun var født, og i hvilken Gård hun og hendes Søskende ejede Bondeskylden; men som i de Tider, førend Landmålingen påkom, store Skatter og Udgifter blev lagte på Selvejerbønder, og disse gik alt ud på min Fader, som bebode Gården, uden at de andre Medsøskende vilde kontribuere noget dertil, blev min Fader ked deraf og fæstede Testrupgård, som da stod øde, først Halvdelen deraf og siden den anden halve Del, hvor han henflyttede 1684. Testrupgård og Testrup var den Tid Tjenere til Viborg Hospital, men blev solgt derfra 1700 til en Forpagter af Vendsyssel, navnlig Povl Lavridsen, som

Borgemester Enevold Bjerregård i Thy, som straks efter solgte det igen til Hans Mathisen, som var født i Vagård Præstegård; han vilde selv bebo Gården, og flyttede da min Fader og min Moder derfra 1705 til Påske og her til denne Gård i Vesterris, som da var Ryttergods, hvor min Fader levede til før Jul 1715, og min Moder efter ham levede her hos mig i hendes Enkesæde til denne Tid i 25 År, da hun havde levet i hendes Ægteskab med min sal. Fader på 33te År og havde været sengeliggende siden 25. Okt. 1735, da hun havde levet i denne nøjsomme Verden i 83_ År; hun var født på en besværlig Tid, da Fjenderne havde Landet inde eller fik det ind straks efter, da hendes Forældre ved Nat og Dag måtte flygte med hende i Kær og Morads i Vinter og Uvej, da alting fra dem og andre blev bortplyndret og borttaget, hvad de ejede, og det ikke alene af Svensken, men endnu værre af de brandenborgske, kejserlige og polske Hjælpetropper, som var indkomne forat drive Svensken ud og i lang Tid lå indkvarterede her i Landet, hvor de levede efter eget Tykke, så hvad den ene levned, opåd den anden. Dette vidste min Moder meget at fortælle om, desligeste min Fader, som vidste Besked om det kejserlige Indfald 1627, om det første svenske Indfald 1644, så og om dette sidste svenske Indfald. Det er ellers noksom bekendt, at bemeldte min Moder for hendes Guds frygt og gode Omgængelse var æret af alle, særdeles var hun og en meget god Husholder, så at man neppelig vidste hendes lige.

Dette År var en stor Mængde af Jordrotter på Rinds Mark her i Herredet, desligeste på Viborg Mark; samme blev igen formidskede eller borte i disse hårde Vintre. I forrige Tider var der mangfoldige af dette Utøj på den Holm, som ligger i Limfjorden norden for Hvalpsund, hvilke opåd Græsset årlig på den ganske Holm, hvorfor den og i Landmålingen ej blev anset for noget; men i den store~ Vinter 1709 frøs de allesammen ihjel; siden den Tid kan der avles årlig på samme Holm en 8 Læs Hø. Ligeledes var det beskaffet i min Tid på Als Mark, hvor der i nogle Åringer var en sådan Mængde at Jordrotter, at de nær opåd både Gæs og Korn og havde således udhulet Marken, at man kunde synke derudi over Knoglerne. De udi Als søgte da til en Spøgdoktor, som man kaldte den vise Mand i Råby, ligger østen Mariager, han lærte dem, at de skulde ordenlig lade stevne Rotterne og tage Dom på dem til deres Grandestevne og lade dem dømmes i Havet, hvilket Råd de og trolig efterkom, og derved blev Rotterne ganske kvit, og blev mig af mange fortalt, at når de drog deres Bundgarn, sad der på Stegene mange døde Rotter, som således var druknede i Havet. Den over bemeldte Rotter hændede Dom er således lydende:

Fr. IV. 24 Sk.

Niels Nielsen af Helverskov, Dommer til Als Grandestevne, kundgør vitterligt, at År efter Kristi Fødsel 1711 Onsdagen den 26. Avg. på bemeldte Grandestevne var skikket på menige Als Bymænds og Bosidders Vegne og fremstanden velagte Kristen Tømmermand af Als og lod oplæse et Tingsvidne, udstædt heraf Retten Onsdagen den 19. Avg., lydende Ord fra Ord, som efterfølger: Niels Nielsen af Helverskov, Dommer på Als Grandestevne og Lavrs Styrmand i Als, skriver kundgør vitterligt, at År efter Kristi Fødsel 1711 Onsdagen den 19. Avg. på menige Als Bymænds og Bosidders Vegne er fremstanden velagte Kristen Tømmermand af Als og fremstillede tvende Kaldsmænd, navnlig Ole Kristensen og Kristen Larsen, begge af Als, som vedstod ved Ed og oprakte Fingre efter Loven, at de idag 8 Dage her i Rette stevnede nogle skadelige Dyr, navnlig Rotter og Mus, efter en skriftlig Memorial, Lydende Ord efter andet, som følger: Menige Als Bymænd og Bosiddere, Gårdmænd og Husmænd, såvelsom Inderster giver eder Rotter, Jordrotter, Vandrotter og Mus, store og små, ingen undtagne, så mange som findes inden vort Markeskæl og i denne Mark, Grund og Ejendom, såvel de her findes udi Byen, lovlig Kald og Varsel til idag 8 Dage, som er 19. Avg., Klokkeren 10 slet Formiddag at møde for os udi Rette på Als Grandestevne for Klage og Vidner at påhøre, Spørgsmål at tilsvare, alt angående den ulovlige og ubodelige Skade, som i os på vort Korn, Ager, Eng og Græs bund gjort og opskåret har, iligemåde stevnes eder Vidnespersoner til samme Tid og Sted at møde for eders Klage og Vidnesbyrd at aflægge udi samme Sag, nemlig Kristen Thomsen, Mikkelsen Andersen, Jørgen Jensen, Lavst Pedersen, Niels Pedersen og Erik Andersen, alle af Als, eders Sandhed derom at vidne, endnu stevnes eder ovenmeldte Rotter og Mus alle samtlig til idag 14 Dage, som er den 26. Avg., for Dom at lide, enten vor Skade at erstatte og betale eller og derfor at rømme vore Bymænd, Grund og Ejendom, såvidt som os Als Bymænd tilhørende er, tagende med eder, hvad som i eder med udi samme Sag kunde befri. Og blev så af Rettens Middel 3 Gange påråbt, om nogen på forbemeldte indstevnede skadelige Dyrs Vegne imod samme Stevning havde noget at svare, hvortil ingen lod sig indfinde. Er så fremstanden Vidnespersoner for Retten, Kristen Thomsen af Als, som med Ed og oprakte Fingre vandt ved sin Helgens Ed efter Loven, at forbemeldte skadelige Dyr havde tilføjet menige Als Bymænd og Bosiddere både på Ager og Eng og Græsning så stor Skade på det, som er så, alle Slags Korn samt Græsning og Engbund, som Jordens Sæd kunde bedrage sig, og endda mere både på Ager og Eng. Endnu er fremstanden videre Vidnespersoner, navnlig Mikkelsen Andersen, Jørgen Jensen, Lars Pedersen, Niels

Fingre ligeledes Ord fra Ord, som Kristen Thomsen forhen omvundet har, hvorefter Kristen Tømmermand på menige Bymænds og Bosidders Vegne var Tingsvidne begærende af de idag værende 8 Tinghørere, navnlig Erik Pedersen, Erik Larsen, Kristen Eriksen, Lavrids Olesen, Niels Rasmussen, Lars Bakmand, Rasmus Madsen og Anders Mortensen, alle af Als, og at de forne 8 Danemænd således for os vundet har, det så i al Sandhed er ganget og passeret, såsom forskrevet står, vidner vi med Forsegling og Hænders Påskrift. Datum ut supra.

Niels Nielsen. Lavrs Styrmand.

Læst for Retten på Als Grandestevne den 26. Avg. 1711. Testerer Lavrs Styrmand.

Da efter forhen indførte Kald og Varsel og Tingsvidnes Formelding satte Kristen Tømmermand udi Rette og formente, at forbemeldte indstævnedede skadelige Dyr, navnlig Rotter og Mus, enten burde denne vor Skade at erstatte og betale eller også at undvige og bortrømme fra vor Ager og Mark, Eng og Ejendom, Hus, By og Gårde, hvorefter bemeldte Kristen Tømmermand var Rettens Kendelse begærende. Blev så af Rettens Middel trede Gange påråbt, om forbemeldte indstævnedede skadelige Dyr enten selv eller nogen på deres Vegne havde noget hertil at svare, hvor da ingen lod sig indfinde. Blev så for Retten kendt og afsagt, som følger: Dom efter et Tingsvidne, udstædt af Retten her ved Als Grandestevne Onsdagen den 19. Avg., hvor af kan ses en stor Last og Klage, som Als Bymænd giver over nogle umælende skadelige Dyr, navnlig Rotter og Mus, som har opædt og opskåret en stor Del af deres Korn og Græsbund, som af samme Tingsvidne nok kan ses og eragtes, da, som den gode Gud har beprydet og velsignet Jorden med en god Velsignelse og Afgrøde, hvorfor hans hellige Navn være evig Lov og Ære, da tros vist og ikke påtvivles, at den gode barmhjertige Gud ikke lader sådanne umælende skadelige Dyr ødelægge hans Gaver og Velsignelse, som han til Menneskens og Kranturerens Føde skabt og ordineret har, men ellers ved hans Magt at de må lide og undgælde og bortrømme af deres Egn, Marker og Eng, By og Grænses og ej lade dem findes der mere og henvises i Havet, Menneskene på Jorden og Fiskene i Havet aldeles uden Skade, hvortil Gud give Lykke og sin gode Vilje, at de aldrig skader nogen her mere, men ganske bortviger fra deres Grænses og til deres forelagte Sted og inden 15 Dages Forløb. Det til Bekræftelse under min Forsegling. Datum ut supra.

Niels Nielsen.

På denne Måde blev de Rotterne kvit, da de havde været der i 3 År; Jens Ufødt i Als var vel beskikket til Prokurator for Rotterne, fordi han ejede ingen levende Kreaturer; men han er ikke indført i Dommen. Mange, som læser denne Historie i Fremtiden, skal vel ville mene, at jeg her har indført en Fabel; men jeg forsikrer, at Tingen er således passeret i Sandhed og er sket i min Tid og desuden er enhver i Egnen bekendt.

1740 den 9. Nov. købte jeg Viffertsholm, beliggende i

Dommen alene er trykt tidligere i juridisk, medicinsk og økonomisk Tidende 1769 Nr. 20. Jfr. Thieles Folkesagn II. 68. Hellum-Hindsted Herred, på offentlig Avktion for 23080 Rdl. Såvidt jeg har kunnet erfare af gamle Breve, skal Aksel Viffert have først bygget denne Gård og ladet den kalde efter sit Navn og dertil ødelagde et Sted, kaldtes Kytrup; han forhvervede dertil Birkerettighed 1578 af Fredrik II. Fornævnte Kytrup var 4 Bøndergårde; han døde i Malmø 1580 den 3. Juni og blev begravet i Lunds Domkirke.

1622 ejede Aksel Urne Viffersholm, som ses af Årstallet på Himlen af Prædikestolen ved hans og hans Frues Navn. 1633 solgte han Gården til Enevold Sefeld af Kjeldrup, hvis Frue var Anna Urne, forbemeldte Aksel Urnes Søster. 1643 døde Enevold Sefeld og besad hans Frue siden Gården til 1651, da hun døde. 1651 arvede Enevold Sefelds Brødre Gården, nemlig Jørgen Sefeld til Næs, som nu kaldes Lindenborg, og Viffert Sefeld til Rævnæs, som nu kaldes Rævs; men Viffert Sefeld beholdt Gården alene og derpå har bygget det Stykke grundmurede Hus, som står bagud på Borgegården, og hvorpå findes det Årstal 1654. Efter ham har ejet Viffertsholm Maren Sefeld til Rævnæs; hun har været Viffert Sefelds Søster; fra hende blev Gården med mere Gods ved Kommissarier udlagt i Gæld til Peder Hansen, Forvalter på Holbækgård, da hun døde. 1679 indløste Ove Juul på Villestrup igen Gården og medfølgende Gods fra bemeldte Peder Hansen for 2234 Rdl.; denne Ove Juul var Ridder, Gehejmeråd, Vicekansler, Stiftamtmand over Kristianssands Stift og Assessor i Kollegio Status og Højesteret.

1687 købte Lavrids Kierulf Viffertsholm af Ove Juul for 10000 Rdlr.; han var en Herredsfoged Morten Kierulfs Søn af Vendsyssel og havde til Ægte Borgemester Jakob Urbansen af Alborg, som skød sig selv ihjel, hans Datter Karen Jakobsdatter. Lavrids Kierulf havde først Gården i Forpagtning og var tillige Foged, førend han købte den; han lagde mere

Gods dertil og omsider tilligemed sin Broder Anders Kiærulf lod sig nobilitere. Han døde 1728, og hans Enkefrue bebode Gården efter ham til 1738, da hun døde. De havde sanket store Midler, over 160,000 Rdlr.s Formue; men hans Svigersønner, Justitsråd Severin Bentzon på Havnø og Justitsråd Jespersen på Høgholt, vidste noksom at sætte det Veje for, såvel for som siden de gamle døde; besynderlig rejste sig af deres Husholdning mange Processer, som varede i mange År, både for og siden Karen Jakobsdatter døde, hvoraf fulgte, at man tilsidst ej kunde sige, hvor der var 1 Daler af alle Lavrids Kierulfs Midler. Skiftebrevene efter Lavrids Kierulf og hans Frue var begge på 68 Bøger Papir skrevne.

Ved Herregårdenes Ejere her i Herrederne kan bemærkes, at den største Del af disse Familier er beslægtede, besvogrede og tildels af 1 Rod udstammede, hvorom jeg her vil indføre en liden Oplysning.

Peder Ågesen Torup, Selvejerbonde i Simested Sogn her i Rinds Herred, hans Hustru hed Gertrud Pedersdatter. Deres Søn var Mogens Pedersen udi Skindrup, hans Hustru var Kirsten Kristensdatter. Deres Søn var Mogens Pedersen udi Skindrup, hans Hustru var Kirsten Kristensdatter. Deres Søn var Jep Mogensen, Selvejerbonde i Simested, hans Hustru var Karen Nielsdatter, som døde 1566, hun var Niels Vognsens udi Guldager og Maren Mortensdatters Datter. Deres Søn var

Niels Jepsen, som lod sig kalde Niels Jakobsen; han var født i Simested 1556 St. Olufs Dag, gik i Ålborg Skole i 4 År, og i Ribe Skole 3 År, dernæst i dansk Skole 2 År. 1581 blev han Foged hos Mandrup Parsberg på Hagsholm, 1585 blev han hans Skriver over Århusgård og Len, 1589 Slotsskriver over Skanderborg Len og Bygholm Len. Imidlertid befriede han sig med den adelige Jomfru Margrete Kristoffersdatter, som var velb. Kristoffer Lavridsen til Overgård og Fru Margrete Vestenis Datter; med hende kom han i Ægteskab 1592 og fik gode Midler med hende; ti da hendes Forældre var døde, blev hun hos sine Formyndere længe holdt fra Giftermaal for deres egen Interesses Skyld, og da hun herpå ej så nogen Ende, og Tiden blev hende for lang, klagede hun sin Nød til denne Foged Niels Jakobsen og lod sig forlyde, at hun vilde giftes, om det end kunde ske udenfor hendes Stand; han tog dette til Eftertanke og spurgte om hun da ej vilde have ham, derpå hun ej berådte sig længe, og som det er at mærke, at efter de Tiders Love havde Adelen bragt det så vidt, at ingen ufri Mand (da Adelen så kaldte dem, som ej var af Adel) måtte eje frit Jordegods, og hvilken fri Kvinde, som giftede sig med ufri Mand, så gik alt hendes Jordegods til hendes næste Frænder; dette at forebygge lagde disse 2 over med hinanden at holde deres Venskab gedulgt til videre, og foregav hun da at ville have sit Gods solgt, og at hun vilde give sig i Jomfrukloster; men da Godset var solgt, tog hun ermeldte Niels Jakobsen. De havde sammen 3 Døtre, Karen, Margrete og Dorete, som alle døde ugifte, og tilsidst deres Moder med, og ligger begravne i Dover Kirke. Niels Jakobsen giftede sig igen 1596 med Maren Pedersdatter, som var Peder Lassen Borgemester i Randers og Mette Andersdatters Datter; de havde 9 Børn tilsammen, 3 Sønner og 6 Døtre. 1) Margrete Nielsdatter. 2) Karen, gift først med Aksel And, siden med Jesper Lavridsen, Borgemester i Randers. 3) Anne Nielsdatter, gift med Mads Povlsen, Borgemester i Randers; af hende udstammer de Lassoner, Rosenørner og Poulsoner, som i vore Tider flourerer. 4) Margrete Nielsdatter var gift med Doktor Ægidius, Biskoppens Søn i Århus, af dem er den Ægidiske Familie, som i min Tid endnu er til. 5) Jakob Nielsen havde til Ægte Katrine von Andersen, var af holstensk Adel.²⁴ 6) Peder med Tilnavn Lasson, som kaldtes den rige Peder Lasson og stiftede de Lassoners Stipendium. 7) Søren Nielsen Hofmand, af ham er den Hofmandske Familie i vore Tider. 8) Mette Nielsdatter, som havde Dr. Niels Bentzon. 9) Maren Nielsdatter døde ugift.

Her forekommer igen af Niels Jakobsens Børn:

Nr. 2 Karen Nielsdatter, som havde ved sine tvende Mænd Aksel And og Jesper Lavridsen 3 Sønner og 9 Døtre, af disse nedstammer de Skouer, Vinterer, Bentzoner, Jespersener, hvilke tildels i vor Tid igen er udgåede; hendes ene Søn ved Jesper Lavridsen var Niels Jespersen, som var Amtmand i Ålborg og Dr. med., hans Børn var iblandt andre Jesper Jespersen til Høgholt i Vendsyssel, som havde Lavrids Kiærulfs Datter på Viffertsholm; Bendt Jespersen, som havde Mette Vinter og ejede Holmgård her i Rinds Herred i min Tid, Anne Jespersen, som havde Rådmand Erik Jensen i Ålborg og efterlod ingen Børn.

Dernæst Nr. 7, Søren Nielsen Hofmand, havde 3 Sønner, Niels, Peder og Tøger; Tøger Hofmand avlede med Karen de Hemmer l. Gertrud Hofmand; hun beholdt efter sin Fader Gundrupgård og er gift med Niels Povlson, deres Børn

Jfr. slesvigske Provindsialefterretninger III 249 flg. er a) Marie Kathrine, gift med Johannes Juul, Hospitalsforstander i Ålborg, som nu ejer Lyndrupgård, b) Jens Povlsen, Kaptejn ved

Landfolkene og c) Karen, endnu ugift. II. Karen Marie Hofmand var gift med Mathias Fog på Jensgård. III. Søren Hofmand. Niels Hofmand havde med Kirsten Trane Gertrud Hofmand, som var gift med Landsdommer Mathias Povlsen og med ham disse Døtre: Marie Kirstine, som havde Fischer på Allinggård, Marie, gift med Oberst Winding på Bistrup, Anne Marie, gift med Kristjan Linde til Bekmark.

Fremdeles af Niels Jakobsens Børn Nr. 3, Anne Nielsdatter, som var gift med Borgemester Mads Povlsen i Randers, havde 2 Sønner og 1 Datter. I.) Peder Lassen ejede Brusgård og var gift med Marie Vorm og med hende 1 Søn, Ole Vorm Lassen eller Ole von Lassen, som nu bor på Bustrup i Salling. II.) Peder Madsen, som lod sig nobilitere 1671 og blev kaldet Rosenørn; han var Kancelliråd og ejede Tvilum, avlede med Anne de Hemmer: a) Povl Rosenørn, som bode på Mejlgård, var Oberst og avlede med Mette Bentzon 5 Børn. b) Kristoffer Rosenørn, som ejer Hersom og Korsøgård, avlede med Karen de Hemmer 5 Børn. c) Mathias Rosenørn til Damsgård, Oberst, havde ved 2 Fruer 1 Søn og 1 Datter. III.) Kirsten Madsdatter Rosenørn, hun blev nobiliteret tilligemed sin Broder 1671; hun var først gift med Klemen Klemensen, Forvalter på Skanderborg, og siden med Justitsråd og Landsdommer Peder Lerke til Lerkenfeld og havde ingen Børn med nogen af dem. IV.) Karen Madsdatter, som var gift med Borgemester Kjeld Mogensen*) i Randers; han var af skotsk Adel af de Sinclair, havde ingen Børn. V.) Maren Madsdatter, som var gift med Assessor Jens Povlsen til Søbygård; de havde disse Børn: 1) Anna, hun fik Dr. Niels Jespersen i Ålborg, 2) Johanne Marie havde Hans Drejer i Sælland, 3) Mathias Povlsen, Etatsråd og Landsdommer, han var først gift med Gertrud Hofmand og siden med Hans Pedersen Bødker, Købmand i Viborg, hans Enke, med hvilken han fik en Hob Midler, 4) Mag. Povl Povlsen, Præst i Saksild, 5) M. Klemen Povlsen, Præst i Lime, 6) Niels Povlsen på Gundrupgård, 7) Johan Povlsen på Vår.

Endnu er at konsiderere af Niels Jakobsens Børn Nr. 8, Mette Nielsdatter, som fik til Ægte Niels Bentzon til Vår osv. Geheimeråd, 2) Peder Bentzon til Havnø og Korsøgård, han havde [med] Drude Fos Niels Bentzon til Havnø, som døde 1709; hans Frue, Adelhejd Magdalene Svanevedel, fik siden Major Iver Nikolaj Sehested, som var født på Nøragergård, hvor de siden bode, da de først var flyttede fra Havnø til Ørslev Kloster og derfra igen til Nøragergård og siden til Viborg, da han var bleven Justitsråd og Landsdommer; Peder Bentzon på Havnø havde med sin anden Frue Margrete Rantzov en Del flere Børn, deriblandt Mette Bentzon, som havde Oberst Povl Rosenørn på Mejlgård.

Man ser således heraf, at alle disse forskellige Familier, som har ejet en Del af Herregårdene her i Egnen og Herredet, er nogenledes så at sige udsprungne af 1 Rod og af Bondestand, hvorpå vel synes at passe sig F. Rostgårds Rim:

En Bonde Adam var og måtte Ploven køre,

Så måtte Adams Barn og vore Fædre gøre,

En Del har alt spændt fra, en Del kør Plov endnu,

De kan og spænde fra engang så vel som du.

Ellers er at agte, at nogle af disse Familier på fædrene Side er af deres Udkomst af andre Folk.

1. Povlsener. Hr. Bertel var Præst i Tavlov, hans Søn var Povl Bertelsen, Rådmand i Kolding, hans Søn var Jens Povlsen på Søbygård, som havde forskrevne Maren Madsdatter. Deres Barn er de Povlsoner, som i min Tid har floreret, hvoraf de trende, Mathias, Niels og Jokum, lod sig nobilitere i Året 1718.
2. Jespersener. Lavrids Jakobsen, Rådmand i Randers, hans Hustru Gertrud Pallesdatter, deres Søn var Jesper Lavridsen, Borgemester i Randers, som havde forbemeldte Karen Nielsdatter, som var Niels Jakobsens Datter.
3. Rosenørner. Niels Povlsen var født i Korning i Synderlyng Herred, bode i Randers; hans søn var Povl Nielsen, Borgemester i Randers, som var gift med Kirsten Madsdatter og havde med hende 10 Børn, deriblandt Mads Povlsen, Borgemester i Randers, som havde forbemeldte Anne Nielsdatter, Niels Jakobsens Datter, og er denne Mads Povlsen Stamfader for de Rosenørner.

Videre har jeg ikke eragtet nødtigt at opføre om disse Familier, som har haft Herregårde i disse Herreder, men vil alene endnu tegne dette efterfølgende om Hans Mathisens Familie, som fik Testrupgård efter min Fader. Denne Familie skal tildels have sin Extraktion af en skotsk adelig Familie, kaldet de Farbuser, nemlig på mødrene Side: Villum Villumsen var Borgemester i Malmø, hans Søn 1) Hans Villumsen, Borgemester i Helsingør, 2) Mag. Thomas Villumsen, Lektor i Lund, som havde til Ægte Mogens Madsen, Biskop i Lund, hans Datter, Kirsten Mogensdatter; deres Søn var Villum Thomesen, Landsdommer i Bleking, som

Villumsen, Amtsskriver i Ålborg, Hr. Hans Villumsen, Præst i Rønneby i Bleking, Thomas Villumsen, Organist i Kristiania; Kirsten og Karen havde Købmænd i Rønneby, Johanne havde en Herredsskriver ibidem. Hr. Mathis Villumsen i Vagård havde med Kirsten Blok disse Børn: Hans Mathisen på Testrupgård, Villum Mathisen, Jens Mathisen, Bente Katrine havde Hr. Hans Høyer i Skivum, Inger Marie havde Hr. Iver i Vagård. Hans Mathisen i Testrupgård blev gift med Henrik Wegners Enke og havde med hende disse Børn: Henrik, Mathis, Kristen, Anders, Villum og Jonas.

Det blev ellers fortalt, at disse 2 Brødre Mogens Villumsen og Hr. Mathis Villumsen skulde i den skånske Krig gjort Kristjan V. noget særdeles Anslag og derfor måtte undrømme Skane og blev igen her af Kongen befordrede, den ene til Amtsskriver og den anden til Præst.

Beslutning.

Jeg er nu 55 År; i denne min korte Tid har begivet sig megen Forandring, og er lige sådan for mig som en ny Verden; ti de meste Folk af dem, jeg først kendte her i Egnen, er alle bortdøde, fornemlig alle de, som da var bosatte. Jeg kan finde det ligesådan i Viborg, hvor jeg tjente Landstingsskriver Lavrids Bering for Skriversvend i min Ungdom i 3 År, nemlig 1700, 1701 og 1702. Forandring finder jeg i Folks Opførsel og Levemåde, som er meget adskillig fra det første, jeg kan mindes; en Del store Folk og Proprietarier har således ført sig op, at de er blevne fattige. Den gemene Mand var langt mere genejet til Dobbelt og Drik i forrige Tider end som nu; i min Ungdom var det en Vis at Mænd og unge Karle drak og doblede hver Helligdag og undertiden om Natten med, og når der var Sidstpræiken i Testrup Kirke, kom Præsten ind i Testrupgård med, hvor mine Forældre da bode, og sad der jevnlig til Aften, som nu ej bruges mere; at dette er aflagt, er vel priseligt i sig selv om der ikke var kommet et andet Slags Onde i Steden. Årsagen til denne Forandring er ikke den ny fanatiske Lærdom, som

Gudskelov ej endnu her har båret Frugter;²⁵ men Årsagen er mere denne, at Folk var ikke så underkuede og undertvungne i forrige Tider som nu; Skatterne var ikke så store tilforn, som de er blevne siden Landmålingen, og når det bemærkes, at gamle Folk vidste at fortælle mig, at mange Bønder i forrige Tider, da de skulde give 1 Rdl. i Skat af en Gård, gik til Tings og tog Vidne, at de var øde, og dermed blev ganske fri for den Rdl., da de dog havde deres drivende Plov og skadte intet, og havde de da således ej meget at udgive uden til Husbonden, mens nu har årlig et stort Skattekor og 4 Kvartalsskatter på alt Bøndergods foruden undertiden Krigsstyren eller andre Extraskatter, som man vidste intet af i fordum Tid, og Husbonderne vil dog have den samme Landgilde, som har gået af Arildstid; dette har forvoldt de fleste Armod og slet Tilstand, som både har taget Mod og Courage fra Folk i disse Tider, hvorved forbyder sig selv den skadelige og Gud mishagelige Doblen og Drikken. Man kan vel indvende og sige, at Vor Herre ikke har forbudt Menneskene en sømmelig Lystighed og Tidsfordriv, jeg siger der og ikke imod; men den Sømmelighed endtes så tidt med Guds Fortørnelse, Fylder, Banden og Slagsmål, som alt er vederstyggeligt for Vor Herre; ellers gik den meste Dobbelt ud på, enten at spille til Øls, hvo der skulde betale øllet, og undertiden blev spillet om, hvem der skulde drikke, eller og blev spillet om sort Tobak i Alental og tilsidst om små Knalder, som hver satte en til, og hvo der vandt, tog da en Knald; med dette kunde hele Natten drives bort. I de Tider, da jeg var i Opvækst, var ej andet gængs i denne Egn end sort Tobak af det smalle, hvoraf en Alen kostede 3 Sk., men nu er dette kommet rent af Moden, og bruges brunt Tobak overalt. Det kan vel og være endel Årsag til disse Verdens Forandringer, at det er bekendt, at den menneskelige Natur er altid genejet til nyt og til Forandringer, bliver ked af alting, i hvor skønt det end kan være, da man og desuden virkelig ser, at i Tidernes Forandring finder Folks Sind også Forandring, og i en Tid finder Smag udi et, en anden Tid udi et andet, da det forrige synes abgesmagt.

Forandring ser jeg og i min Tid på Folks Humør og Lystighed. Det første, jeg kan mindes, og i min Ungdom gjorde alle Folk Professjon af at lege om Julen og sommetid en Tid lang efter om Helligaftner, da de, både unge og gamle, sankedes, hvor de vidste, der var en stor Stue, og der bad sig Lov at lege, som gemenlig varede til Dag, hvorved ej alene blev danset, men formenlig blev spillet mange Slags sømmelige Lege, løb vel og nogle usømmelig iblandt hos somme. Denne Legen er og nu så ganske aflagt, at de fleste nuværende Folk kender ej mere de Ting eller ved, hvorledes tilforn blev leget, og til min Faders i Testrupgård blev og altid således leget, og var Præsten sal. Hr. Kristoffer ofte med.

I de Tider løb og Folk meget efter Skytteri, og var da Vildt nok at få, som min Moder og vidste at fortælle, at hendes Fader kunde skyde det Skud, han kunde få 8 Rdlr. for, nemlig et Par Oddere, hvis Skind da var i Moden. Ligeledes var og Fiskeriet her i Åerne langt bedre i forrige Tider end nu, da en og anden, som gik efter Fiskende, kunde deraf have god Fordel.

Jeg kan mindes, at der bode en gammel Mand her i Nedergården i Vesterris, som nu er øde; han kunde gå hen til Åen alene med en Medevolle og mede så mange Ørreder og andre Fiske, som han kunde bære hjem, og således gjorde Niels Klavsen i Testrup og flere, som og undertiden fiskede med Tåger; men nu har man ej fornøden at umage sig derefter. Ved Lerkenfeld har der i forrige Tider kunnet fiskes for 5 à 600 Rdl. om Året, mens nu er neppe værd at holde en Fisker til. I de Åringer, da jeg og Borgemester Ravn i Viborg havde Lerkenfeld i Forpagtning, fangede vi der endda en Del Helt, men siden 1724 er ganske bortebleven.

Stor Forandring findes og i min Tid i Folks Klædedragt, som vel er en gangbar Syge hos alle Folk; Fruentimret brugte i forrige Tider Muffer af Odderskind, og blev de afkrængede hele med "Benlegender" og Klør, som blev underforet tilligemed Munden med rødt, og blev sat 2 Glasknapper i Øjnene, og hængte Halen ligeledes ganske ved; dette var den allerstørste Mode, og kunde sådant et Odderskind, når det var spættet, gælde 4 Rdl. Et Ræveskind kostede som en vis Taxt 1 Rdl., men nu gælder både Odder- og Ræveskind så godt som intet. I min Tid påfandt Kvindfolkene og den Dragt på deres Hoveder, som kaldtes på Dansk Topper, men på Fransk Fontanger, hvilket Navn de skal have fået efter en af Ludvig den Fjortende i Frankrig hans Konkubiner, navnlig Madame La Fontange, som først skal have brugt denne Dragt; det var høje Topper, som stod lige overende eller hældede lidt skrå forover, for på Hovedet, af Flor, Kniplinger og Bånd, alt afstivet med Messingtråd, og var et Spand høje, ja vel undertiden højere.

Mærkværdigt var, at i de Tider, denne Dragt var gængs, kan jeg mindes, at mange Misfødsler af Kalve og Lam blev fødte med ligesådan Dragt, hvilket måske vel kunde have sine fysiske og naturlige Årsager og måske vel og overnaturlige, derom jeg her ikke vil ræsonnere. Denne Dragt varede en Del Åringer, men er forlængst ganske aflagt. Det første, jeg kan mindes, og før min Tid gik alle Bønderpiger med deres bare Hår om hellige Dage, og havde de en flettet så kaldet Valk fæstet i Nakken af Hår eller andet; derfor var sat i Nakken en dertil gjort bred Sølvnål, og når det skulde være Stads, var Valken besat med Bånd; hvo der ikke formåde en Sølvnål, de havde den af Messing, og var samme bredagtig som et Ske-Skaft. Denne Mode er forlængst her ganske aflagt, så at man neppelig nu kan kende en Pige fra en Kone, men i Skåne er denne Mode endnu gængs.

Det var og en Mode i forrige Tider, at Koner ginge med sorte Kåber over sig til Kirke og havde samme ganske brede Kraver, og hvo disse ej kunde formå, de tog et sort Skørt over deres Hoved; denne Mode er og gået af, så at det er rart nu at se en gammel Kone med et sort Skørt over sig til Kirke; tilforn skulde hver Mand give sin Datter sådan en sort Klædekåbe, når hun skulde giftes.

Kjortler brugte Karlene ikke i forrige Tider, men de gik alene i Trøje og Bukser, som gemenlig, hvad Helligdagsklæder angik, var af det så kaldte Fiskskaft, og vidste min Moder at fortælle om Jakob Kræmmer, som siden bode i Testrupgård, at da han opholdt sig hos hendes Forældre som Pebersvend, og han skulde til et Værtskab og dertil havde lånt sig fiskskaftes Trøje og Bukser, som var ham for korte, måtte de rimpe dem sammen i Beltestedet med Nål og Tråd. Ligeledes har jeg hørt fortælle om Doktor Kristen Nold i København, hvor en Disputats blev holdt i Kong Fredrik III's Nærværelse af nogle reformerte, og da vore Professorer stod i Klemme ved denne Disputats, kom Dr. Kristen Nold for en Dag, som til den Tid ej var navnkundig, og ganske refuterede disse reformerte, sagde Kongen, da han gik ud, og endda ej vidste K. Nolds Navn: "havde vi ikke haft den Mand i de fiskskaftes Bukser idag, da havde vi kommet slet fra denne Disputats." Kjortler kom da i Brug noget før mine Tider, men var ganske vide som en Kappe og måtte indsnøres i Beltestedet med et Belte, og hvo der havde samme Belte besat med Sølvpukler, det kaldte man et Sølvelte, og blev Kjortlerne hægtede med Sølvhager eller med Jernhager, hvilke var lange som Buksehager, og kan jeg mindes at have set mange i min Ungdom både af samme Slags Kjortler og Belter. Kjortler har således endnu stedse holdt sig i Brugen, dog forandret på mange Slags Manér, som hverken er muligt eller nyttigt at skrive om. I min Ungdom brugte mest alle Karlemennesker de såkaldte Praniselers, hvilke mest var gjorde af Læder, gik over begge Aksler og ned med Enderne for og bag, hvorudi deres Bukser hængte i 4 lange Hager, og var de sammenføjede med en Tværrem eller Stykke Læder både for og bag; disse Praniselers er og nu ganske aflagte.

Min Moder fortalte mig, at hun kunde mindes, at Karlene gik med hvide såkaldte Kanoner i deres Støvler af Kammerdug eller andet fint Lærred, hvilken Mode var aflagt igen længe før min Tid, men nu på nogle Års Tid igen er kommen i Moden, dog ikkun hos dem, som vil synes at være kurieuse, men disse er ikke nær så store og vidtløftige som de forrige Tiders.

Det var og en Vis her i Egnen i forrige Tider, at Bønder ginge med Kårder både i Kirken til Offers og ellers; til den Ende beflittede sig og en Del på at Lære at slås med Kårde, hvilke Svinker min Fader og havde beflittet sig på; men ellers var de berømligste Fægtere i denne Egn i min Tid Søren Fandrup i Glærup og Anders Jensen ibidem, og er en Historie bekendt.

Viborg; disse til et Bryllup her i Egnen var kommet nogle Ord imellem om Fordansen, som da ikke blev afgjort; men nogen Tid efter, da Anders Jensen trak til Toftmarked i Viborg med en Ko, kom den anden til ham og fordrede ham til Slagsmål med Kårde; Anders Jensen, som var barfodet og i et Par Stunthoser, måtte da ad Byen og låne sig en Kårde, hvorpå de klinkede sammen udenfor Markedet, og varede det ikke længe, førend Anders Jensen havde stukket den anden gennem Armen.

Stor Forandring er og i min Tid blevet med Folks Hår og Skæg; før min Tid, og da min Fader kunde mindes, var det Skik, at alle gamle Mænd ragede deres Hår af og lod deres Skæg vokse, hvilket endnu ses på alle de Tidens Skilderier, og omendskønt det var kommet af Moden i min Tid at rage Håret af, så dog lod alle Folk deres Skæg vokse, indtil Parykker kom i Moden efterhånden, hvilke ej vel passede med Skæget; dog kan jeg mindes nogle Præster, som tillige havde både langt Skæg og Paryk. Det første, jeg kan mindes, vidste man slet intet af Parykker at sige, men er en fransk Mode ligesom mange andre, som vi altid vil efterabe.

Da Vestindien var opfundet, blev den Syge, som man kalder Pokker eller Fransoser, bragt derfra og hid over til Evropa og kom først op hos de Franske i Belejringen for Neapel for mere end 200 År siden; denne Syge spredte sig vidt ud til alle Lande, men fornemlig grasserer samme i Frankrig som hos et Folk, der af Naturen er meget genejet til Løsgagtighed og pafølgelig til Fransoser; det er da bekendt, at de, som bliver medtagne af denne Sygdom, deres Hår løber af, til hvilket igen at erstatte blev i Frankrig af det Slags Folk påfundet Parykker, og som de danske af Naturen gerne vil efterabe de franske, det og var Fruften af vore unge Herremænds udenlandske Rejser, at de førte deres Penge ud og ny Moder hjem igen, man lærte da i min Tid her i Landet også at bruge Parykker, som ej alene er blevne i Brug for gamle Folk, som kunde undskylde sig med at trænge dertil, men endog for unge indtil Børn, så at det efter min Tanke er ærgerligt at se på unge Folk, som har et dejligt Hår, at de skær samme af og i den Sted sætter igen en Paryk; ja foregiver, at de hermed konserverer deres Helbred, hvilket er narrisk at høre. Skæget er derimod ganske aflagt hos alle Mennesker, da dog Skæget tilforn både sirede Folk og så ærbart ud, besynderlig og på Præsterne.

Disse forskrevne Forandringer, som nogle af de mærkværdigste i min Tid, har jeg således til Kundskab for Efterkommerne villet optegne; men alle Forandringer op at skrive var både umuligt og unyttigt. Forandring er også mærkelig sket i min Tid på Årsens Vejrlig, at Varmen efterhånden jo mer og mer aftager, Vintren og Kulden varer længe ud om Foråret og Somren; mine Forældre og andre gamle Folk vidste at sige, hvor varme Forårene i deres Ungdom var, at når de kørte Byglandspløven, kunde de ikke gå barfodet for [ikke] at brænde deres Fødder af Sandet. Det første, jeg kan mindes, måtte man mest drive til Byg om Natten for den Tørre og Varme, som faldt om Dagen; men nu gøres det ikke fornøden, man har nu og ikke at frygte, at man skal brænde sine Fødder af Sandet. Årsagen er upåtvivlelig, at Himlens Kræfter ligesom alle andre skabte Ting ældes og tager af og efterhånden forlører sin naturlige Varme og Kræfter, som David og tilstår i Salmen, og hvorpå vi Mennesker har Bevis nok i os selv.

Jeg har tilforn anmærket den Forandring i Folks Humør og Lystighed, hvorpå jeg til Bevis endnu kan anføre, at i min Ungdom var alle Folk meget genejet til at synge Viser og Lystighed, i særdeleshed de såkaldte 200 Kæmpeviser og ellers mange andre både ny og gamle, hvoraf jeg for min Del har været Liebhaber og deraf sanket en 500 eller flere, hvoraf jeg kunde en Del udenad, og særdeles kan jeg de gamle Toner eller Melodier til bemeldte 200 Viser, og var da Skik både udi Bryllupper, Gæstebud og andre Samkvem at synge med Skålerne og ellers; men denne Sang og Lystighed er og nu så godt som forsvunden hos alle, og er det allerede nu kommet så vidt, at få eller ingen kan mere Melodierne til fornævnte Viser. I min Ungdoms Tid gjorde Bønderne her i Byerne 3 Dages Bryllup med deres Døtre; til samme Bryllupper skulde altid være en såkaldt Skaffer; han sad ikke tilbords, men skulde se til overalt både ude og inde, at ingen Uorden blev begået, at Maden kom ordenlig ind, at Skålerne gik ret omkring; han begyndte og selv med alle Skålerne først og takkede efter Måltid med en lang Harangue osv.; dertil brugtes meget i hans Tid Søren Fandrup i Glærup og efter ham Anders Jensen. Her var og i Rinds Herred hos en Del Bønder i min Tid af de gamle store Ralingshuse med 3 eller 4 Stuer udi, hvilke nu efterhånden alle bliver forfaldne og øde, og små igen i deres Sted opbygges, og i den Sted, at alting tilforn var bygget af Eg, bruges nu Fyr og Gran.

Jeg ender denne Tome af mine Optegnelser i en forunderlig og foranderlig Tid i Henseende til den foregående og vore Forfædres Tider, da det ej alene synes at stå på svage Fødder med Religionen, men endog med de politiske Ting, ti i denne Tid ses ej hen til andet end Forandring og, nyt, både i Religionen og i Staten, og synes, at vore Forfædre har ej vidst at træffe det rette. I Religionssager åbnes Døre og Porte for alle Kættere og Fanatikere, udi Staten projekteres stedse på ny Påfund, al Handel og Vandel skal forbydes og nelægges, Manufakturer skal på alle Slags Kram igen indrettes og det i København, hvilket Sted dog

nu med Skiberum ganske intet kan fortjene. I disse Tider er og anlagt foruden den på Ostindien en Fart på Kina, hvorved formenes at man har vundet en stor Ting, da det såkaldte Te kan hentes fra første Hånd, som vi ellers skulde købe fra Holland og England, men det er herved at mærke, at i forrige Tider vidste man slet intet af dette Te at sige; den gode gamle Dr. Simon Pauli var indbildt i forrige Tider, at de Blade, som brugtes i Kina således til at drikke, var Porsblade, men nu har man derpå bedre Kundskab; og i den Sted, at det første jeg kan mindes, vidste ingen her i Landet af at drikke Te, så er det nu kommet så vidt, at alle Mennesker er blevne hengivne til denne Drik, ja endog Bønder som kan formå det, hvilket tildels denne anlagte Kinafart har forvoldt, ti da man deraf fik Overflødighed og godt Køb, så vilde endog de ringeste være i Moden med at drikke Te, hvilket da har forvoldt, at øllet kommer af Brug, Bryggerhandværk går ud og Bygget i Landet derover kommer i ringe Pris, foruden at man fører af Landet til Kina Guld og Sølv i Mængde og får ej andet end disse Blade og Porcelain osv., hvoraf det meste er Tetøj, tilbage.

Jeg slutter da og overlader disse følgende Blade til et lidet Register for min Søn eller Efterkommere at forfærdige, om jeg ej får selv Tid dertil. Velsignelse og Æren og Prisen være Gud i al Evighed. Amen.

C. Testrup.

Tillæg til Uddrag af Rinds Herreds Krønike

i 1ste og 2det Bind.

Af O. Nielsen.

Med Hensyn til Navnet Rinds Herreds Knaber, da må man vel nærmest antage, at det kun er den Æt, som Testrups Moder tilhørte, der bar dette. Denne havde jo en stor Udbredelse over Herredet og havde vel ved Giftermål overført Navnet på andre Familier. I alle Fald må det pågtes, at et "Medlem af denne, Povl Børialsen i Romlund" @: Lund i Roum Sogn, der I. S. 360 siges at have været Herregård, 1492 er optagen i Adelsstanden. Hans Adelsdiplom meddeles nedenfor som Nr. 1 efter en Afskrift i gl. kgl. Samling i Folio Nr. 844 Blad 302, med Bemærkning: "dette Brev lånte Ove Blik Aksel Urne den 17 Avg. Anno 1650 og lod han det udkopiere den 10 Sept. udi samme År." Samme Bemærkning findes ved det også der afskrevne Adelsdiplom for Jens Jensen Fredberg fra Gislum Herred (jfr. I S. 366), der er trykt i Magasin for dansk Adelshistorie S. 215-46, dog uden Underskriften "ad testimonium domini Ottonis Nicolai". Povl Børialsen er uden tvivl ham, der i Langebeks Excerpter Nr. 55 nævnes som Foged på Skærn ("Skerne") 1503. Idet en Linie af Ætten således er optagen i Adelsstanden, finder man en rimelig Grund til, at de øvrige Medlemmer af denne kaldes Knaber. 1)

1) Selskabets Styrrelse har hertil gjort den Bemærkning, at Knabe vist nok betegner en Klasse (Efterkommere af Riddere, men ikke nogen Den I. 344-46 omtalte Stridbarhed hos disse Knaber viser sig i et som Nr. 2 efter Danske Samlinger i Gehejmearkivet meddelt Brev angående Melkjor Børialsen, som Testrup ligeså lidt kender som Povl Børialsen.

I. S. 363 omtales hvorledes Peder Lerke bragte de gamle Karle i Klotrup til Tiggerstaven. I en Ansøgning 1688 (Rentekamrets Resolutions Protokol XX. 76) siger P. Lerke bl. A: "Såsom jeg for nogen Tid siden ved Retten er forårsaget at antage en Gård i Fjeldsø Sogn, som trende gamle ugifte Karle beboede, nemlig Jens og Kristen Børialsønner, og som jeg med min Skade fornå, at de Tid efter anden sad og for.."

Arveadel, omtrent som i Norge, (jfr. Allen de 3 nord. Rigers Hist. I. 22.). Hertil må svares, at i det 15de og 16de Årh., eller på den Tid, da det må antages at Rinds Herreds Knaber var i deres Blomstring, var der ikke Tale om andet end Arveadel. I de Adelsbreve fra det 15 Årh., der er optagne i Mag. f. d. Adelshistorie gives altid vedkommende Frihed og Frelse ikke alene for dem men for deres rette ægte Børn og Afkom; det samme er Tilfældet med de 2 Frihedsbreve fra 1452 og 1454, der findes i den under Pressen værende Dueholm Klosters Brevbog S. 33 og 71. I et tilsvarende Forhold som Børialsønnerne stod Ætten Barfod, af hvilken Jens Barfod i Sedding adledes 1455 med rette Ægte Børn og Afkom. Hans Efterkommere blev i lang Tid boende på samme Gård, hans Søn og Sønnesøn var Herredsfogeder og var så indlevde med Bønderne, at deres Gård som andet Bøndergods blev forbrudt i Grevens Fejde, men det adelige Våben vedblev den Linie at bruge, der boede paa Gården; Sidelinien derimod, altså de yngre Sønner, brugte kun Bomærker, når de forseglede Breve; endnu 1664 gjorde en Ætling Adelskabet gældende, hvorimod Sidelinierne gik over i Præstestanden, hvor der aldrig synes at have været Tale om nogen Hævdelse af den adelige

den Forklaring af Knaber, som P. Resen har givet (jydske Samlinger I, 343). At Knabe ikke altid har betydet en Riddersvend af adelig Fødsel (på tysk betydte det altid Væbner) men ofte en simpel Hovmand, hvorpå. Benævnelserne Knabefad og Knabestob om Fade og Drikkekar til Brug i Borgestuer (Molbechs dansk Glossarium S. 442) tyder, skal villig indrømmes, men det synes lidet rimeligt, at en hel Klasse skulde tage Navn af, at nogle af den havde tjent Adelsmænd, medens det fremgår af alt, at Bønderne her i det hele har været Selvejrbønder med udpræget Selvfølelse og at de adelige i denne Egn i det 15 og Beg. af det 16 Årh. kun havde lidet at betyde, idet de neppe har skilt sig fra Selvejrbønderne ved andet end deres Rustning og deraf følgende Skattefrihed, medens de hverken i Rigdom eller andre ydre Kår har haft Fortrin fremfor de Selvejere der var deres daglige Omgang og ofte nære Pårørende. Satte Gården og dens Avl, Bygningen endogså blev ganske ruineret, de også selv forlod Gården, såsom de havde ikke 1 Høved at drive dens Avl med, ja end ikke Klæder til Kroppen.”

Den flere Steder omtalte Mængde af Selvejrbønder i Herredet fremgår ikke af en Jordebog af 23 Marts 1661, der findes i Samlingen “Jordebøger” i Gehejmearkivet. Men denne er neppe fuldstændig, da Testrups Mødrenegård i Ålestrup f. E. ikke nævnes. Der opregnes kun følgende: Niels Gundesen, der ejede 1 Gård i Store Torup og 1/3 af Vestergård. Niels Andersen og Jens Kristensen 1 Gård i Store Torup. Jens Povlsen 1 G. smstds. Jens Kristensen 1 Mølle i Ulbjerg. Herligheden af disse Gårde havde hidtil tilhørt salig Fru Kirstine Munk til Boller. Peder Povlsen havde 1 G. i Store Torup, hvis Herlighed hørte til Bondrup. Han ejede også 1 G. i Tolstrup, hvoraf den halve Del var slet øde og nedbrudt. Mads Jespersen og Kristen Mogensen ejede 1 G. i Simested Sogn i “Thuerup” (Torup).

Testrups Afskrift af Dommene mod Brødrene Støttrup er ofte fejlfuld og mindre forståelig. Følgende Forslag til Læsemåder er meddelte af Docent, Kaptejn S. Grundtvig: II. 37 L. 13 for læs: fra II. 43 L. 4 skal Skilletegnene sættes således: jeg ved vel, at de, siger jeg. L. 8 at læs: og. L.26 hvilken læs: hvilket. S. 44, L. 8: proponerede og ventilerede. L.19 dræber, læs: dræber. L.21 ham: læs: ham,. S. 45, L. 11 min læs: som. L. 29 beskærme læs: beskæmme. S. 46, L.31 I læs: Jeg. L.38 med læs: mod. S.47, L.12 forgæves læs: forgæves;. L.13 har læs: havde. lader læs: ladet. S. 48, L.9 sådanne. læs: sådanne,. S. 49 L.30 giver læs: gives. L.35 tale læs: tale af. S. 50, L.7 Forfølgere = Efterfølgere. L. 27 deres læs: dens. S. 50 L.3:, sættes foran de. S. 52, L. 2 andre Overtros læs: andres Overtro.

1..

Copie aff det frihedtz breff, som Konng Hanns haffuer giffuet Poffuell Byrialsen i Romlund (huilckett ligger vdi Rindtzherritt vdj Roum Sogen och nu kaldes Lund).

Wi Hanns med gudtz naade, Danmarckis, Norgis, Wenndis och gottes Koning, udwald till Suerig, hertog i Sleszuig och hertog i Holstenn, Stormarn och Dytmercken, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst gjøre alle witterligt, at for troskab, tro och willig thieniste som denne breffuiser Poffuel Byrialsen j Romlunde och hans rette echte Børnn och affkomme osz, wore arffuinge och rette effterkommende konnger j Danmarck till Euig tid gjøre wille och skulle, haffue wj aff wor Serdelige ynnist och naade vndt och giffuet och med dette wor breff vnne och giffue forne Poffuell Byrialsen och hans sanne rette echte Børn och affkomme frihed och frelsze till Euig thid, som andre ridder och suenne haffue i wort rige Danmarck, med skiold och hielmb, som er itt jomfru hoffuitt udj itt huid feld och enn grønn hatt paa och till it hielmtecken paa hielmen en rød rosennkranndtz, efftersom her vdj malett stander, dog vndertagitt wor och Cronens ret och rettighed paa kiøbstedgoedtz och friet bonndegodtz, thi forbiude wj alle ehue de heldst ere eller were kunde och sierdielis wore fogder och embidtzmennd, forne Poffuell Byrialsenn och hanns sanne rette echte Børn och affkomme her imod at hindre eller hindre lade, dele, møde, plasze, wmage eller i nogen maade att forwrette, vnder wor konngelige heffn och wrede. Datum castro nostro Haffniensi feria tertia proxima post dominicam vocem Jocunditatis Anno domini 1492. Nostro sub signetis.

Ad testimonium domini Erii Ottonis millitis.

2.

Giøre alle witterligt, at efftherthij thenne breffuissere Pouel Lauritzsen vdj Klotrup haffuer beret for oss, huorledis at en wed naffn Melcher Børialsenn ther samesteds haffuer nogen thid siden forleden ladet hannom och hans hustrw Anne Jens daatter herwerck offuer suerrige, for the ieke wille rømme theris gaard, ther the wore vduiste, och ther offuer thennom saa wiet forfuld, at the er giort fredløsze, tha haffue wij aff wor synderlig gunst och naade, saa och aff øffrighetz magt vndt och giffuet, och nu met thette wort obne breff wnde och giffue forskrefne Pouel Lauritzsen och hans hustrw Anne Jens daatther theris fred egenn, saa the her effther som tilforen maa bygge och boe her vdj wort rige Danmark och handle och wandle

haffue wij naadeligen for gudz skyld met thenom omdraget. Thij forbiude vij etc. Dat. Kiøbnehaffn thend xvij dag julij aar Mdlxij.

A

Adam Ernst Pentz;14
Admiral Sehested;23
af Valdemar Lykke;13
Ahasverus Bekker;44
Aksel And;48
Aksel Brahe;11
Aksel Juul;8
Aksel Sehested;14
Albert Skade;15
Ananias Kristjan Tved;45
Anders Balsløv;43
Anders Bork;13
Anders Frost;32
Anders Grøning;15
Anders Ibsen;7
Anders Jensen;9;16;52;53
Anders Kjerulf;33
Anders Kjerulv;8
Anders Kjærulf;29
Anders Kristensen;5;14;22
Anders Madsen;16
Anders Moldrup;34
Anders Mollerup;13
Anders Mortensen;46
Anders Nielsen Skjøt;16
Anders Povlsen;44
Anders Rasmussen;16
Anders Sørensen Riis;15
Anders Ålestrup;9;15;18
Andrea Kirstine Kjerulv;8
Andreas Wøldike;44
Anna Pedersdatter;15
Anna Urne;47
Anne Jespersen;48
Anne Nielsdatter;48;49
Anne Porsdatter;10

B

Barbara Akselsdatter Juel;12
Baron Sølenenthal;30
Bartholomæus Deichmann;22
Beate Brahe;10
Bendt Jespersen;7;48
Bertel Kjerul;17
Birgitte Pedersdatter;15
Birgitte Skeel;5
Biskop Deichmanns;8;28
Biskop Eskil;7
Biskop Herman;4
Bjørn Andersen;11;12
Børge Krog;34
Børial Kristensen;1;2;10;18
Børre Pedersen;17

D

Daniel Kalf;16
Dorete Nielsdatter;8

E

Edvard Londeman;14
Ejler Grubbes;10
Else Henriksdatter;16
Else Mikkelsdatter;15
Else Nielsdatter;15
Enevold Bjerregård;45
Enevold Nielsen;21
Enevold Sefeld;47
Erik Andersen;46
Erik Kristensen;14;44
Erik Kås;4
Erik Lavridsen;15

F

Frands Reenberg;7
Frans Brokkenhus;11
Frans Lykke;11
Frans Testrup.;30
Fredrik Arensdorf;11
Fredrik Olesen;14
Fredrik Rostgård;25

G

Gabriel Gyldenstjerne;2
Gertrud Hofmand;12;48;49
Gertrud Pallesdatter.;49
Gertrud Pedersdatter;48
Grete Pedersdatter;15
Grev Kristoffer;2

H

Hans Bastholm;44
Hans Fos;16
Hans Jensen;14
Hans Knudsen;9
Hans Mathisen;22;23;24;25;45;50
Hans Munk;22
Hans Villumsen;50
Helveg Lykke;13

I

Ib Bygom;7
Ib Lavridsen;15
Ib Pedersen;16
Ib Pedersen Bygom;16
Ib Sort;7;16
Inger Børgesdatter;17
Isak Jensen;16
Iver Jørgensen;5;9
Iver Nikolaj Sehested;28;29;49

J

Jakob Liebe;29
Jakob Pedersen;7;16
Jakob Severin;45
Jakob Spener;29
Jakob Urbansen;47
Jens af Hvam;1
Jens Andersen;9;10;14;16;44
Jens Bertelsen;7
Jens Brask;16
Jens Brøndum;26;44
Jens Frebjerg;13
Jens Jørgensen;4
Jens Kirkefeier;28
Jens Klavsen Reenberg;8
Jens Kristensen;14;16;54
Jens Lavridsen;16
Jens Mortensen;14;15
Jens Nielsen Brasen;16
Jens Nielsen Sluse;16
Jens Olesen Bødker;41
Jens Olufsen Bødker;42
Jens Ostenfeld;29
Jens Pallesen;16
Jens Povlsen;48;49;54
Jens Påske;15
Jens Reenberg;9;29
Jens Ruus;16
Jens Stygesen;44
Jeremias Sander;41
Jesper Jensen Rønbjerg;16
Jesper Lavridsen;48;49
Jesper Rønberg;5;25
Johan Nielsen;15
Johannes Hiøring;27
Johannes Juul;9;48
Just Arctander;9
Just Arctanders;5;14
Just Arctanter;24
Jørgen Arenfeld;33
Jørgen Ebbesen;15
Jørgen Jensen;46
Jørgen Lykke;10;11;13;15;34
Jørgen Pors;2;4;14
Jørgen Sefeld;47
Jørgen Skeel Due;7
Jørgen Sommerfeld;26

K

Kaj Lykke;11
Karen de Hemmer;48;49
Karen Fos;34
Karen Jakobsdatter;47
Karen Jensdatter;15
Karen Lavridsdatter;16
Karen Marie Hofmand;48
Karen Thomasdatter Galskøt;16
Karsten Andersen Skjøt;16
Katharina Weinholt;16
Kathrine Weinholtz;27
Kirsten Andersdatter;2
Kirsten Kristensdatter;48
Kirsten Mogensdatter;50
Kirsten Rosenkrands;8
Kjeld Mogensen;49
Klare Jensdatter;44

Knud Nielsen;15
Kong Kristjan V;3
Kong Kristjern II's;2
Kristen Andersen Resen;16
Kristen Børialsen;2;14
Kristen Friis;15
Kristen Holst;25
Kristen Jensen;1
Kristen Kierketerp.;24
Kristen Kirketerp.;16
Kristen Kristensen;17
Kristen Larsen;46
Kristen Lassen Tychonius;31
Kristen Lavridsen;9;14;16
Kristen Mikkelsen;14
Kristen Movsten;14
Kristen Munk;13
Kristen Nielsen;15;17;27
Kristen Pedersen;1;15
Kristen Stistrup;21;22
Kristen Sørensen;15;17;28
Kristen Thomsen;46
Kristen Tømmermand;46
Kristense Lykke;11
Kristjan Lassen;16
Kristjan Lerke;11;13;33
Kristjan Linde;49
Kristjan Møinichen;5
Kristjan Sadolin;32
Kristjan Soelberg;15
Kristjan Solberg;9;22;27;28
Kristoffer Kristensen
Kragbek;16
Kristoffer Lavridsen;48
Kristoffer Mogensen;16
Kristoffer Munck;16
Kristoffer Rosenkrand;8
Kristoffer Rosenørn;4;10;49

L

Lars Bakmand;46
Lavrids Akselsen;17
Lavrids Axelsen;24
Lavrids Bering;44;50
Lavrids Eriksen;15
Lavrids Eskesen;14
Lavrids Kjerulf;33
Lavrids Kjørulf;23
Lavrids Pedersen Kjettrup;17
Lavrids Stisen;14
Lavst Pedersen;46
Londemann;28;29

M

Mads Brøndum;9;14;29;31
Mads Pedersen;16
Mads Povlsen;48;49
Mads Åby;16;24
Magdalene Svanevedel;49
Mandrup Parsberg;48
Maren Jensdatter;9
Maren Knob;8
Maren Madsdatter;27;49
Margrete Kristoffersdatter;48
Marie Vorm;49
Mathias Cormentan;16

Mathis Tausen;9
Mette Andersdatters;48
Mette Kristensdatter;1
Mette Munk;5
Mette Pallesdatter;16
Mikkel Andersen;5;46
Mikkel Kristensen;15
Mikkel Lavridsen;13
Mikkel Nielsen;44
Mikkel Pedersen Wittrup;27
Mikkel Skinder;15
Mikkel Witterup;16
Mogens Kås;4
Mogens Pedersen;48
Mogens Villumsen;50
Morten Hessel;16
Morten Jensen
Støttrup;31;33;41;42
Morten Kierulfs;47
Morten Mortensen;16
Morten
Støttrup;30;31;34;36;42
Movrids Jensen;7;16

N

Niels Arctander;9;14
Niels Bentzon;48;49
Niels Bentzons;14
Niels Brasen;15
Niels Dorph;44
Niels Ebbesen;5
Niels Eskesen;20
Niels Harbo;5
Niels Hertzberg;31
Niels Hofmand;48
Niels Holst;17;34
Niels Jakobsen;16;48
Niels Jakobsen Brasen;16
Niels Jakobsens;48;49
Niels Jensen;41;42
Niels Jensen Støttrup;41;42
Niels Jepsen;48
Niels Jespersen;48;49
Niels Jonsen;8
Niels Kås;4
Niels Lavridsen;12;13;14;16
Niels Mollerup;13
Niels Mortensen;16
Niels Nielsen;46;47
Niels Parsberg;8
Niels Pedersen;46
Niels Pors;4
Niels Rasmussen;25;46
Niels Rømer;25
Niels Rømmer;16
Niels Skade;13
Niels Skive;29
Niels Skram;8
Niels Thomesen;15
Nis Thomesen;14

O

og Anna Lavridsdatter;15
Ole Hersleb;29;43
Ole Kristensen;46
Ole Vorm Lassen;49

Ove Munk;17

P

Palle Tygesen;5;6;7
Peder Povlsen;14
Peder Andersen Bøgvad;16
Peder Bentzon;4;49
Peder Børialsen;1
Peder Ebbesen;2
Peder Elkiær;27
Peder Fredriksen Kragelund;16
Peder Galten;16
Peder Hansen;16;47
Peder Holm;17;29
Peder Jessen;36
Peder Johansen Borchsenius;16
Peder Kristensen;15
Peder Lassen;48;49
Peder
Lerke;10;11;15;21;49;54
Peder Olufsen Witt;16
Peder Pedersen;13;15
Peder Rasmussen;4
Peder Thomesen;16
Peder Witt;27
Peder Ågesen;48
Peter Busk;33
Povl Bertelsen;49
Povl Børialsen;53;54
Povl Frebjerg;13
Povl Johansen;9
Povl Lavridsen;21;45
Povl Rosenørn;49

R

Rasmus Madsen;46
Rimand;18
Ritmester Suhr;5

S

Severin Bentzon;14;25;47
Sidsel Kås;4
Skadeland;4
Skipper Klemen;2;8;17;18
Sofie Eskesdatter;9
Styge Mogensen;16
Styge Rosenkrands;8
Svend Pedersen;17
Søren Bentzon;33
Søren Fandrup;26;52;53
Søren Hansen;17
Søren Ibsen;16
Søren Kjørulf;33
Søren Kristensen;15;45
Søren Lintrup;28;43
Søren Mikkelsen;15
Søren Nielsen Hofmand;48
Søren Pedersen;15
Søren Prip;17

T

Thomas Mogensen;2

Tøger Hofmand;12;48

V

Valdemar Då;11;13;19
Valdemar Lykke;13

Valdemar Parsberg;11
Valdemar Parsbjerg;11
van Asperen;27;28
Verner Parsberg;8
Viffert Sefeld;47
Villum Mathisen;50
Villum Thomesen;50

Villum Villumsen;50
Vogn Mortensen;11
Vogn Povlsen;13